Veertig jaren

behoud van Elburger botters

Dirk Huizinga

Elburg in de jaren vijftig.

Afbeelding titelblad: botter, vissend met de dwarskuil, geschilderd door Jos Lussenburg.

Inhoud

Vooraf 5

1. Behouden vaart voor Elburger vissersschepen 7

2. Zuiderzeevisserij vanuit Elburg 11

3. Botterbehoud in Elburg vanaf het jaar 1975 59

De botter EB 24 61
Een Limburger als secretaris 75
Uitbreiding en onderhoud van de Elburger vloot 79
Botterbehoud is mensenwerk 89
'Bottergek' Rien Lipke 90
Herinneringen van oud-visser Jan Jansen 93
Henk Petersen, een hoofdstuk apart 97
Vrijwilligers in hart en ziel 99
Bijzondere evenementen en gebeurtenissen 108
Op de Internationale Bootausstellung in Berlijn 115
De Botterboys van Elburg 119
Niet alleen botters in Elburg, ook bonzen en punters 127
Terugkeer van een kotter naar Elburg 141
Een nieuw onderkomen aan de haven? 143

4. Botterbehoud in Elburg vanaf het jaar 2000 145

Een kubboot voor Elburg 146
Het lot van de laatste bons 147
Het Elburger havenproject 154
Grenzen aan de groei 167
Restauratie als leer- werkproject 174
Eindelijk een pluut in Elburg 184
Organisatie van Elburger Botterdagen 190

5. Veertig jaren aan het helmhout 195

Wim Geerdink en Dirk Huizinga
Chronologisch overzicht van hoogtepunten 207
Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst 218
Geweldige sponsors 222
Over actieve bestuurders en vrijwilligers 226
Vrijwilligers 235
Komen, maar ook gaan. Een in memoriam 240

6. Hoe verder? 241

Elburger haven in de jaren vijftig.

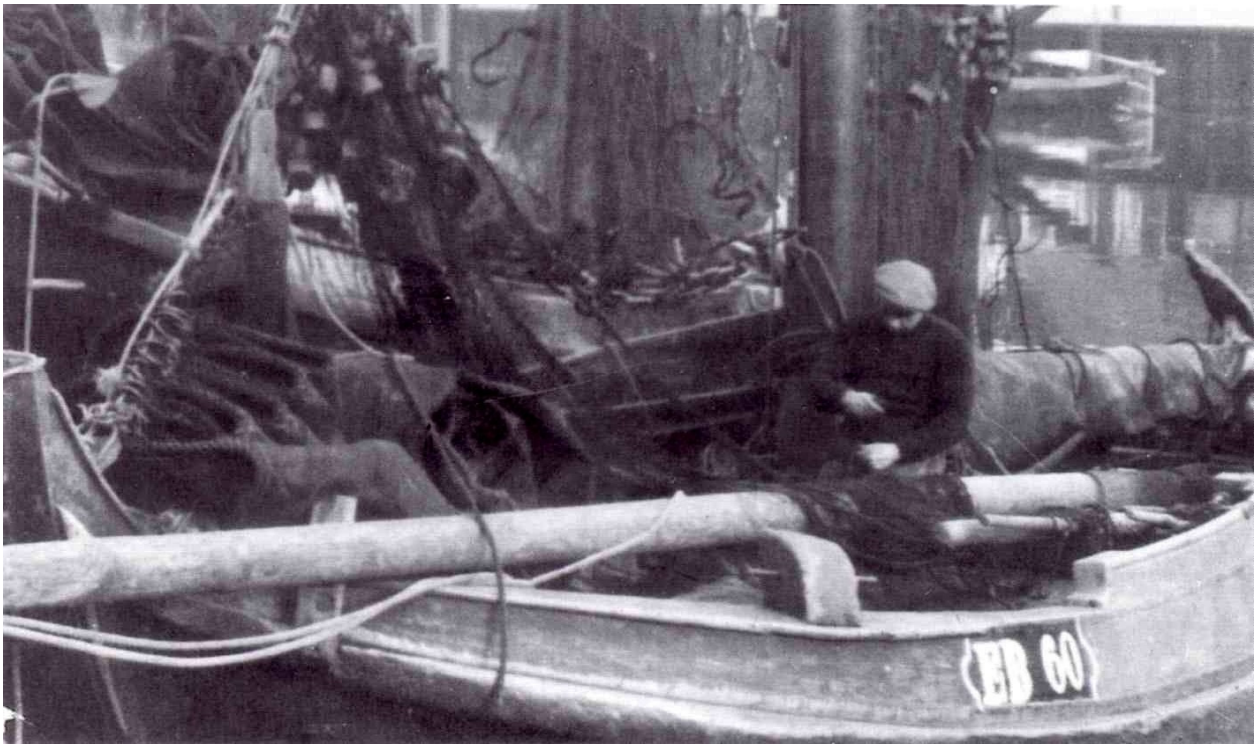

Elburg, 1949. De botter EB 60 met Hein Jansen op de plecht, bezig een net te herstellen. De botter die gemaakt is rond het jaar 1890, is daarmee een van de oudste nog varende botters van Nederland.

Vooraf

Toen de Stichting tot Behoud van Elburger Botters 25 jaar bestond, gaf ze een jubileumboek uit: 'Stichting tot Behoud van Elburger Botters 25 jaar'. Vijftien jaar later was er aanleiding om opnieuw stil te staan bij de activiteiten van de stichting. Niet alleen bestaat de Stichting tot Behoud van Elburger Botters in 2015 veertig jaar, het is ook het jaar dat de voorzitter en de penningmeester van deze stichting, die in 1975 waren begonnen, (eindelijk) een stapje terug doen. Veertig jaren ongelooflijk veel werk verzetten in het bestuur van de Botterstichting rechtvaardigt de uitgave van een nieuw jubileumboek. Toen mij gevraagd werd of ik dit boek wilde maken op basis van het bestaande jubileumboek over 25 jaar Botterstichting, wilde ik daar wel aan meewerken. Al spoedig bleek het niet handig te zijn de tekst van het vorige boek als hoofdstuk op te nemen in het nieuwe jubileumboek. Ik heb daarom op basis van de gegeven informatie en foto's een tekst gemaakt die beter in het nu voorliggende boek past. Mij rest daarbij natuurlijk mijn waardering uit te spreken voor Carla Kühne en Willem van Norel, de redacteuren van het boek 'Stichting tot Behoud van Elburger Botters 25 jaar'.

De bons EB 36 door Jos Lussenburg (1889 – 1975). Hij heeft veel in Elburg geschilderd en ging mee vissen met de EB 19.

Uit hun tekst heb ik diverse onderdelen overgenomen voor hoofdstuk 3 uit dit boek. Ook heb ik diverse foto's uit het boek gebruikt, met instemming van de Botterstichting die het boek heeft uitgegeven.

Uiteraard is dit boek meer dan een aangepaste heruitgave van het jubileumboek toen de Stichting tot Behoud van Elburger Botters 25 jaar bestond. De stichting bestaat in 2015 veertig jaar en heeft de laatste vijftien jaar bepaald niet stil gezeten. Daarvan wordt in deze uitgave een indruk gegeven. Ook besteed ik wat extra aandacht aan de Zuiderzeevisserij vanuit Elburg. Wat in 1975 voor veel iets oudere Elburgers nog een levende herinnering was, is nu voor jongere mensen iets van wel 'heel lang geleden'. In de jaren vijftig van de vorige eeuw was de visserij op het IJsselmeer voor Elburg nog een belangrijke bron van inkomsten. In 1956 werd de dijk van de Flevopolder gesloten en lag Elburg niet langer aan open water. Toen was het gedaan met de visserij. Twintig jaar later ontstond er in brede kring animo om die prachtige houten vissersschepen, die tot 1932 op de Zuiderzee voeren en daarna nog jaren op het IJsselmeer dienst deden, te redden van de ondergang. In die tijd werd de Vereniging Botterbehoud (www.botterbehoud.nl) opgericht met als doel de zeilende botters in de vaart te houden door eigenaren van deze schepen te helpen bij het restaureren en te adviseren bij het in de (charter)vaart houden van hun kostbare culturele erfgoed.

Bij Elburg gaat het echter niet alleen om het behoud van botters. Op de Zuiderzee werden diverse typen vissersschepen gebruikt. En het bijzondere is, dat vissers en scheepsbouwers regionale voorkeuren hadden. Het meest bekende vissersschip van de Zuiderzee was zondermeer de botter met zijn hoge, kromme voorsteven, de lage, slanke kont en dat markante tuig met die grote fok. In de zuidoosthoek van de Zuiderzee waren de steilstevens echter populair bij vissers. Schepen met een vrijwel rechte voorsteven die onder een hoek van circa 45 graden uit het water omhoog komt. Voorbeelden zijn de schokker, de zeepunter, de Vollenhoofse schuit, de bons en de pluut. De Stichting tot Behoud van Elburger Botters kon zich dus om historische redenen niet beperken tot het behouden van enkele botters die ooit vanuit Elburg hadden gevist.
Juist in Elburg werden door de vissers ook pluten, bonzen en punters gebruikt en ook de kubboot was juist in de zuidoosthoek van de Zuiderzee een veel gebruikt vissersscheepje. In dit jubileumboek zien we daarom dat de stichting zijn activiteiten in de loop der jaren wat verbreed heeft om ook deze voor Elburg kenmerkende historische vissersschepen te behouden.

Drachten, april 2015

1. Behouden vaart voor Elburger vissersschepen

Toen in 1918 het parlement besloot om de gevaarlijke Zuiderzee af te sluiten, wilden veel vissers aanvankelijk niet geloven dat dit mogelijk was. Dat veranderde toen in 1927 daadwerkelijk met de aanleg van de Afsluitdijk werd begonnen. In 1932 werd het laatste sluitgat gedicht en was de Zuiderzee geen zee meer. Het voor vissers onvoorstelbare was werkelijkheid geworden. De vaak nog zeilende Zuiderzeevissers kregen het advies maar te stoppen met deze nering en ander werk te zoeken. De voormalige kustvissers die toch door gingen, moesten zich opnieuw laten registreren als binnenvisser. Lang niet iedere Zuiderzeevisser voelde ervoor om binnenvisser te worden. Doordat veel vissers hun bedrijf beëindigden en het perspectief voor de overgebleven vissers niet rooskleurig was, kwamen veel vissersschepen in de verkoop. De vissers die door bleven vissen met hun oude schip, investeerden niet meer in dat schip. De prachtige Zuiderzeevloot van botters, schokkers, bonzen, aken, jollen en zeepunters dreigde in enkele tientallen jaren geheel verloren te gaan. Weliswaar werd van ieder scheepstype een exemplaar aangekocht door het nieuw opgerichte Zuiderzeemuseum in Enkhuizen en ook gingen diverse vissersschepen over naar de recreatie of de pleziervaart. Maar dat was onvoldoende om gedurende langere tijd deze houten schepen in de vaart te kunnen houden. Het varen met deze oude schepen bleek buitengewoon kostbaar te zijn. Niet voor niets droeg de botter EB 68 de naam 'Duitendief'. Het was vrij eenvoudig zo'n schip te kopen, maar heel kostbaar om ermee te blijven varen. Zeker op iets langere termijn is het behouden van deze schepen een groot financieel probleem, zowel voor een behoudsorganisatie als het Zuiderzeemuseum als voor de particulieren en bedrijven die zo'n schip bezitten voor de pleziervaart. Bovendien dreigde na de Tweede Wereldoorlog de ambachtelijke vaardigheid van de bouwers van deze schepen verloren te gaan, zodat ook de uitvoering van het onderhoud en de reparatie problematisch werden.
Dat wij nu, in het jaar 2015, nog steeds goed onderhouden vissersschepen kunnen zien varen uit de periode van de oude zeilende visserij van honderd jaar geleden, mag daarom een klein wonder worden genoemd. Een maatschappelijk-cultureel wonder, niets bovenaards, want het bleek gewoon mensenwerk te zijn waardoor dat wonder tot stand is gekomen. Dit jubileumboek gaat over de mensen die zich hebben ingespannen om het culturele erfgoed voor het stadje Elburg in stand te houden: botters en andere vissersschepen in de oude haven van Elburg. Die vissershaven was niet de grootste noch de bekendste van de Zuiderzee. Toch prijkt de gemeentelijke visserijregistratie (EB) tegenwoordig op menig varend monument. Dat is vooral te danken aan het enthousiasme, het idealisme, het doorzettingsvermogen, het organisatietalent en de financiële degelijkheid van een groepje jonge botterliefhebbers uit Elburg, die zich in 1975 organiseerde als de 'Stichting tot Behoud van Elburger Botters'.

In 2015 bestaat deze Botterstichting veertig jaar, wat als zodanig een jubileumboek rechtvaardigt, en waarbij zeer opmerkelijk is, dat de mensen die deze organisatie in Elburg hebben opgezet, ook veertig jaar actief zijn gebleven. De organisatie is alleen

maar gegroeid. Een paar mensen van het eerste uur staan nog steeds aan de basis, terwijl bij hen geen sprake is van berusting en consolidatie. Veertig jaar geleden waren het jonge honden die een ideaal nastreefden. Na 25 jaar gingen ze niet op hun lauweren rusten.
Nee, ze gingen nog 15 jaren door. Die club weet van geen ophouden.
Veertig jaar geleden waren in diverse havensteden jonge kerels actief met het opkopen en opknappen van oude werkschepen. De grote bruine vloot in Nederland is op die wijze, met dit soort wildebrassen die gewoon op de kade aan het restaureren sloegen zonder veel geld en zonder veel ervaring, van de grond gekomen. Die eerste aanzet van jonge mensen is nu omgezet in een stabiele stichting, waar de mannen van het eerste uur veertig jaar lang zorgden voor aanstekelijke activiteiten zoals in de oude haven van Elburg. Met als resultaat een aantal prachtig gerestaureerde houten vissersschepen in een opgeknapte haven van Elburg. Door de vele maatschappelijke activiteiten van de Botterstichting is die haven geen open luchtmuseum geworden, maar een maritiem centrum dat ons actief betrekt bij het visserijverleden van het eeuwenoude stadje Elburg. Het gaat natuurlijk niet primair om de mannen van de Botterstichting en de vele vrijwilligers die de Botterstichting hebben geholpen bij de vele activiteiten. Het gaat ook niet primair om de sponsors en de instanties die de Botterstichting vanuit hun maatschappelijke positie gesteund hebben bij het verwerven van de nodige financiën. Het gaat primair om de schepen, te beginnen bij de botters. Maar voor Elburg waren de pluten, de bonzen, de kubboten en de zeepunters zeker ook van belang. Schepen hebben echter alleen betekenis in relatie tot mensen. Hoe fraai we die gerestaureerde botters ook vinden, ze zijn er alleen maar dankzij het idealisme en de werkkracht van mensen. De behouden vaart die we de Elburger vloot zo vanzelfsprekend toewensen, is voor de direct betrokkenen een dagelijkse zorg en inspanning. Het alleen maar tonen van mooie foto's van schepen en het schrijven dat de botter het meest markante visserschip was van de Zuiderzee, gaat voorbij aan het bewonderenswaardige werk van mensen zonder welke deze schepen niet kunnen varen.

De bons EB 39. Kenmerkend is het dek, de bruine band, met daarop het zetboord.

.m. Scheepswerf Balk

Hans van den Pol verkoopt aan de haven kaartjes voor tochtjes met een botter, met bij hem Rangco van de Ploeg (foto: Wim Geerdink).
Onder: De botter EB 43 bij Urk tijdens de Ansjooprace 2012 (foto: Femke Berga).

2. Zuiderzeevisserij vanuit Elburg

Reeds aan het einde van de middeleeuwen beschikte Elburg over een gegraven haven. Zuiderzeevisserij is bij Elburg zeker geen activiteit die pas in de loop van de 19e eeuw tot ontwikkeling kwam. Wel was de visserij in die vroege tijden anders dan de Zuiderzeevisserij zoals die bekend is geworden vanaf eind 1800. De Zuiderzee was in vroeger tijden in de zuidoosthoek nog niet zo zout. Er werden diverse soorten zoetwatervis gevangen, terwijl het vanaf eind 1800 vooral ging om de vangst van haring en ansjovis, naast soorten als de bot, de aal en de spiering. Opvallend bij de sterke groei van de visserij aan het einde van de 19e eeuw is, dat Elburg daar wat afzijdig van bleef. De vangst van haring in het vroege voorjaar en ansjovis van het voorjaar tot aan de zomer, kon heel lucratief zijn. Vishandelaren uit Lemmer ontwierpen in 1883 staande netjes op basis van de galen die in de nettenfabriek van Von Zeppelin te Apeldoorn werden gemaakt. De firma Jan Pen uit Lemmer kreeg enige tijd het monopolie om het bij hem gemaakte staand want te verhandelen in de Zuiderzeehavens. Het succes van het vissen met staand want leidde tot langdurige conflicten met traditionele vissers uit Urk en Volendam, die met de kuil visten met gaand want. Dat alles ging een beetje voorbij aan de vissers uit Elburg. Er waren in Elburg rond de eeuwwisseling ruim 100 vissers actief op 51 vissersvaartuigen. Zij zorgden ook voor werkgelegenheid aan de wal (lijnbaan, zeilmakerij, visopslag, rokerij, verkoop), maar vergeleken met de toenemende bedrijvigheid van vissers in andere Zuiderzeehavens, bleef het in Elburg wat stil. Wellicht had dit te maken met de geïsoleerde ligging van Elburg.
De groei van de Zuiderzeevisserij was niet alleen te danken aan de vele vis die gevangen werd, maar vooral aan de mogelijkheden deze vis te verkopen. Er moest voor de vis een afzetmarkt zijn. Die was in de 19e eeuw ontstaan door de aanleg van Europese spoorwegen. De ansjovis werd een exportproduct voor de Duitse markt, die via het nieuw aangelegde spoor bediend kon worden. Helaas lag Elburg niet aan het spoor, zodat het moeilijk was mee te liften in deze ontwikkeling. In Elburg moesten de vissers het meer hebben van de haringvangst. De Zuiderzeeharing kon niet gekaakt worden. Deze haringen werden gerookt en als bokking verkocht. Van de welvaart die de ansjovis in diverse Zuiderzeeplaatsen bracht, bleef Elburg verstoken, omdat de Elburgers de ansjovis lieten zwemmen. Dat is wel opmerkelijk, want een vissersplaats als Lemmer lag ook geïsoleerd, maar vervoerde de ankers (vaten) ingezouten ansjovis per schip naar Amsterdam, waar ze opgeslagen werden in vemen en na verloop van tijd per trein naar Zuid Duitsland werden getransporteerd. Die handel werd in Lemmer natuurlijk niet door de vissers gedaan, maar door grote Lemster vishandelaren als Johannes Sterk en Poppe de Rook, die heel de vishandel in Friesland beheersten en ook op Urk en Volendam actief waren. Wellicht ontbrak het in Elburg aan dergelijke ondernemers, waardoor die goed georganiseerde ansjovishandel niet van de grond kon komen.
De Zuiderzeevisserij vanaf eind 1800 was niet voortdurend een succes. Vooral de ansjovis was een grillig visje, dat soms in groten getale de Zuiderzee bezocht, maar soms ook weg bleef. De inkomsten van de vissers konden per jaar daarom nogal

verschillen. Door overbevissing waren de vangsten tussen 1903 en 1913 bijzonder gering en werden veel vissers gedwongen om hun bedrijf te beëindigen. Na 1913 ging het wat beter, maar een jaar later brak de Eerste Wereldoorlog uit, waardoor de export stil kwam te liggen. Die terugslag werd echter geheel goed gemaakt door een sterk toenemende binnenlandse vraag naar vis. Hoewel Nederland tijdens de oorlog neutraal bleef, ontstond er een ernstige tekort aan voedsel, omdat de internationale handel stil kwam te liggen. De prijzen van de vis vlogen omhoog, terwijl in diezelfde periode de vangsten goed waren. De vissers in Elburg kregen meer financiële zekerheid, toen in 1916 in Elburg, net als in diverse andere havens, de vis via een gemeentelijke visafslag werd verhandeld.

De 'Kom' van de Zuiderzee in de 19e eeuw. In dit gedeelte vond de Zuiderzeevisserij plaats. De Zuiderzee liep naar het noorden door tot aan Terschelling. In het Friese Bekken (tussen de Friese westkust en de Hollandse oostkust) werd vanaf 1883 met staande netten gevist, evenals tussen het Vrouwenzand bij Stavoren en het Enkhuizerzand bij Enkhuizen. Het zeewater in de zuidoosthoek (van Harderwijk tot Blokzijl) was brak door de toevoer van zoet water door vele beken en de rivieren de Vecht en de IJssel. De zoutwatervis meed daarom deze hoek van de Zuiderzee.

Voor de Elburger vissers was de vangst van ansjovis blijkbaar niet zo relevant, maar de haringvangst natuurlijk wel. De haring kwam in het vroege voorjaar in de Zuiderzee om te paaien en kuit te schieten. Dat was de periode om deze vis te vangen. Dat deden de Elburgers met drijfnetten, die door twee schepen werden voortgesleept. Slechts 5 vissers gebruikten het staand want (EB 2, EB 4, EB 15, EB 28 en EB 33). De haringen werden na de vangst gerookt en vervolgens verhandeld als bokking. In alle havens waren 'hangen' waar de visjes hangend aan speten in de rook van een houtvuurtje een goudgele kleur kregen. Ook de paling werd in hangen gerookt. Die werd tussen april en november gevangen met kubben, met hoekwant en dwarskuil. Het hele jaar door, maar vooral in de winter, kon er ook gevist worden op spiering. Ook de bot en de aal waren het gehele jaar aantrekkelijke vissen om te vangen. Daarnaast werd met de kuil op garnalen gevist, die thuis door vrouwen werden gepeld. Haring werd door de Elburgers gevangen met een sleepnet, met de kuil. Daarvoor had je een flink schip nodig, zoals een botter. Op die grote schepen was het vissen zwaar werk. Oudere vissers in Elburg hielden die visserij daarom vaak voor gezien. Lichamelijk te belastend en te riskant op oudere leeftijd, zo vonden zij. Oudere vissers stapten daarom over van de 'grote' visserij op de 'walvisserij'. Zij gingen met een kleiner schuitje dicht bij de haven vissen op bot, spiering en aal. Dat kon met fuiken, kubben en kistjes, met (zijden) botnetjes en de zegen, die vanaf de wal gebruikt kon worden.

Elburg circa 1953. De EB 61 van Frank Visscher. Deze familie van vissers verhuisde in 1956 naar Urk. Vader Frank keerde later op hoge leeftijd terug naar Elburg. Zijn kleinkinderen vissen nog met de kotters UK 122 en UK 322.

De **vismethoden** die op de Zuiderzee werden gebruikt, zijn het gaand want ('kuilen') en het staand want (fuiken, hoekwant en staande netten in een beug). Gaand want wordt voortgesleept achter een groot schip als een botter. Staand want wordt met een klein schip (een vlet of een jol) op zee uitgezet ('geschoten') en met ankers of stokken vastgezet aan de zeebodem. Na verloop van tijd wordt het want 'gehaald' en kijkt de visser of hij iets gevangen heeft. Met staand want kan je ook vissen als er geen wind is.
De kuilers hadden flinke wind nodig om het kuilnet voort te kunnen slepen. Hoewel het vissen op de Zuiderzee in de 19e eeuw geheel vrij was, legde de regering de vissers toch af en toe een tijdelijk verbod op om met de kuil te vissen. Dat om overbevissing tegen te gaan. Bij de Visserijwet van 1881 moesten alle vissers zich bij hun gemeente laten registreren als zeevisser. Toen vanaf 1883 de staande netten op de markt kwamen, ontstond er een langdurige vete tussen de traditionele kuilers en de nieuwkomers met staande netten. De overheid greep in 1911 in, door de Zuiderzee tot kustwater te verklaren. Alle vissers moesten zich opnieuw laten registreren als kustvisser. De overheid had bij kustvisserij veel bevoegdheden om regulerend op te treden en deed dat ook.

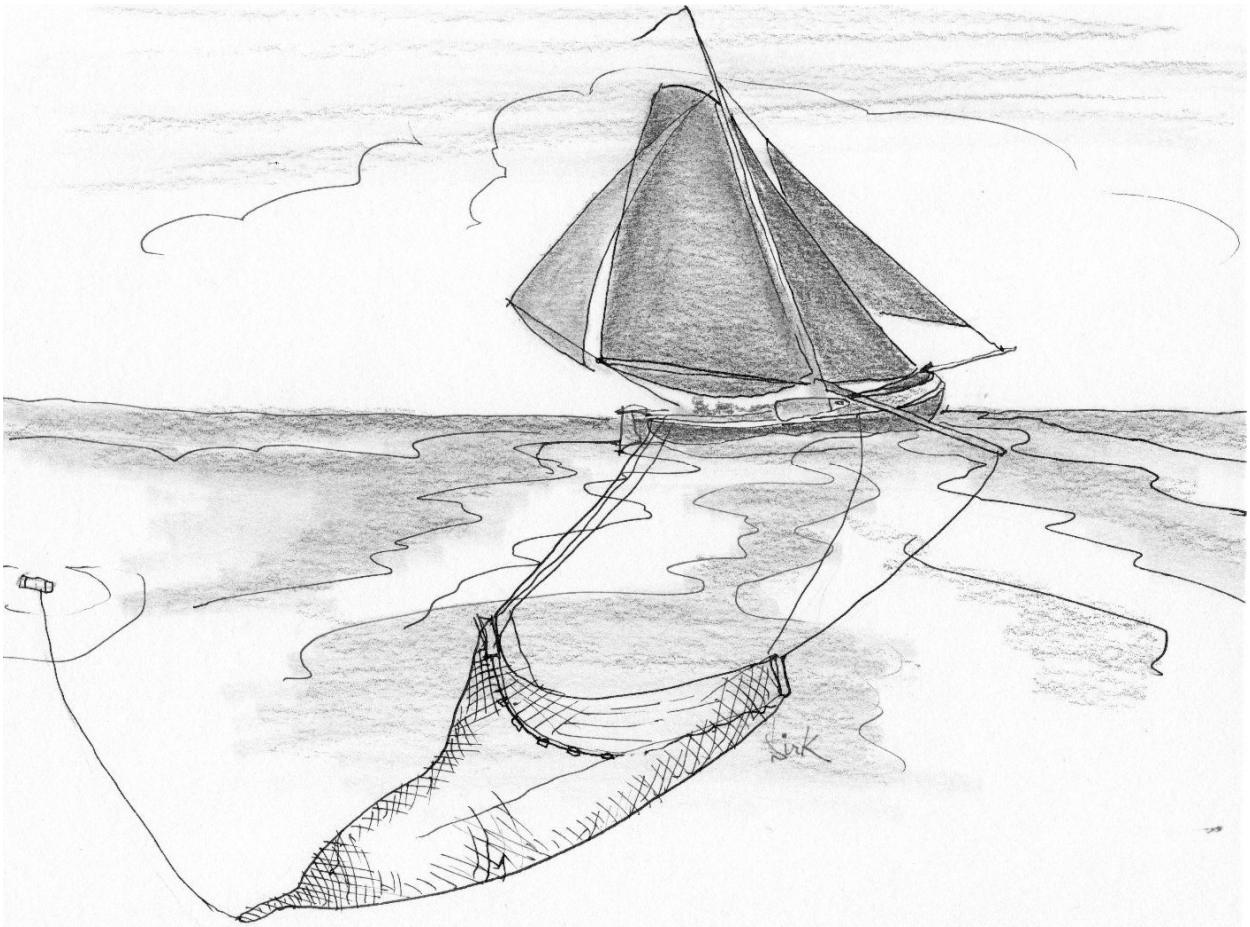

Vissen met de dwarskuil: een flink vissersschip laat zich met opgehaalde zwaarden dwars wegdrijven en trekt een kuilnet met zich mee dat open wordt gehouden door een flinke boom dwars op het schip, net achter de mast.

Botter, vissend met de dwarskuil.

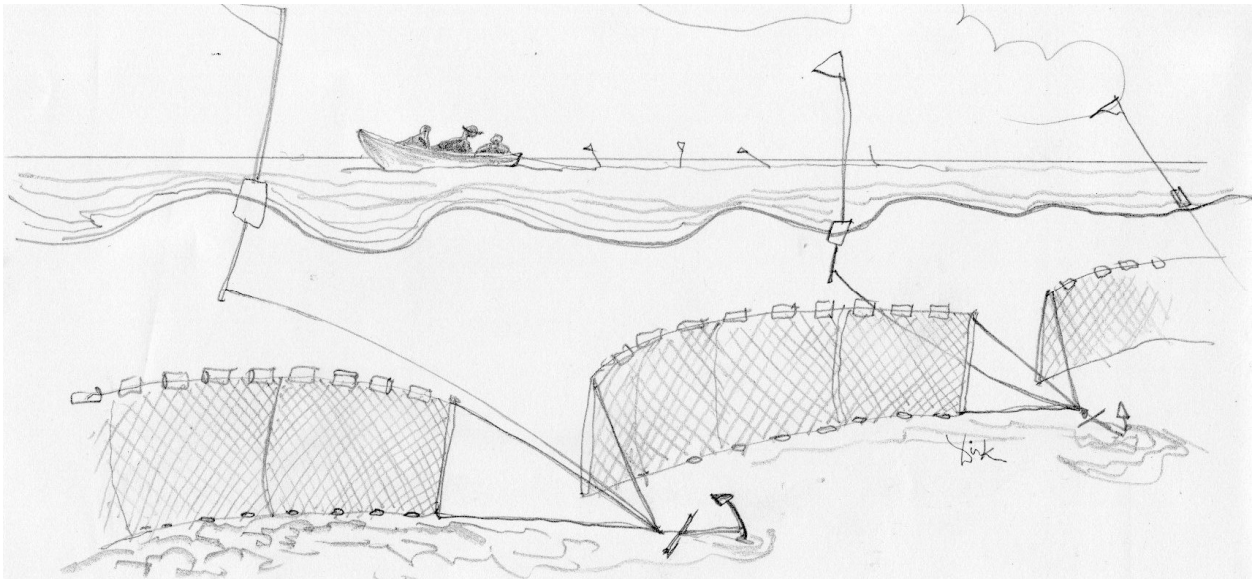

Staande netjes voor de vangst van haring en ansjovis waren bij de vissers uit Elburg niet populair. De ankers houden het geheel van netten (de beug) vast aan de grond. Op het water de jonen om de beug terug te kunnen vinden. Staand net werd geschoten en gehaald vanuit een vlet dat door de botter werd gesleept. Onder: de beug (het geheel van staande netjes) wordt gehaald vanuit een vlet van visser Jan Edelenbosch van de EH 32.

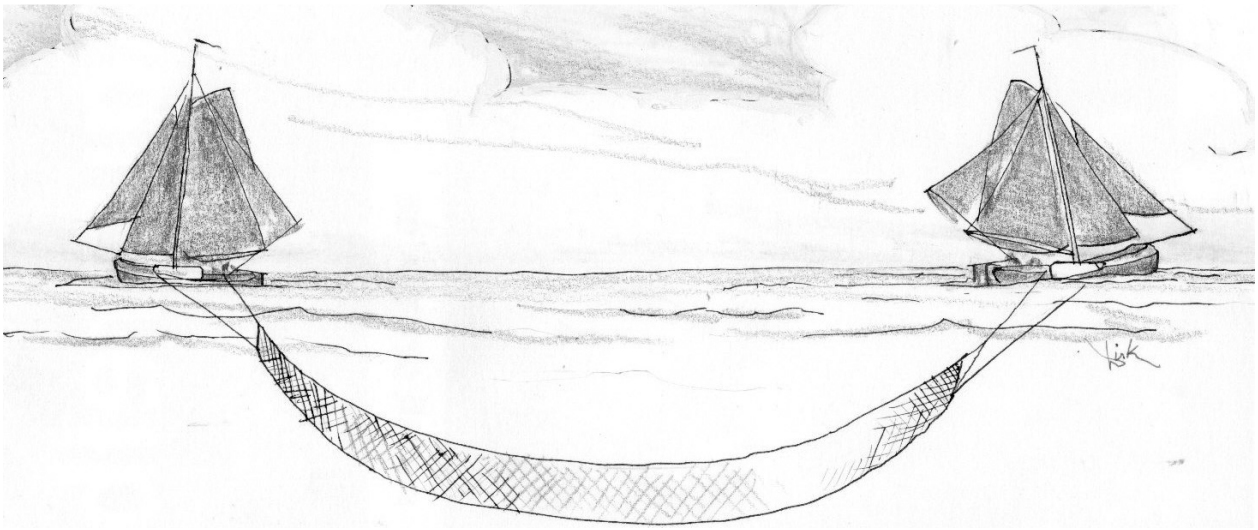

Zuiderzeevisserij met een drijfnet dat voortgesleept wordt door twee schuiten. De linker laat zich over stuurboord wegdrijven, de rechter over bakboord. Ze zijn met een lijn aan elkaar verbonden: ze vissen 'in span'. Op die wijze houden ze het net gespreid. Deze methode werd veel gebruikt bij de haringvangst. Ook de wonderkuil ('moordkuil') wordt door twee schepen voortgesleept, maar dan zeilende voor de vind. De strijd tussen vissers met staande netten en kuilers ging vooral om het gebruik van de wonderkuil, die volgens de tegenstanders ervan een moordkuil zou zijn, omdat daarmee niet alleen haring of ansjovis werd gevangen, maar ook allemaal klein spul dat juist voedsel was voor de haring en de ansjovis. De traditionele kuilers uit Urk en Volendam zagen de nieuwkomers met hun staande netjes als valse concurrenten. Ze zetten hun netjes in de engte tussen Stavoren en Enkhuizen, zodat de vis die normaal de Kom in kwam zwemmen, bij de ingang werd weggevangen. De emoties liepen soms zo hoog op, dat de kuilers met hun zware schepen dwars door de rijen staande netten van de nieuwe vissers voeren, wat er weer toe leidde dat dezen bij hun netten bleven liggen om ze te verdedigen tegen deze agressie.
In landelijk overleg van de vele plaatselijke visserijverenigingen werd geprobeerd deze vete te beslechten, maar dat is nooit goed gelukt. Met de afsluiting van de Zuiderzee was het voorbij met de haringvangst, maar de ruzies waren niet vergeten.

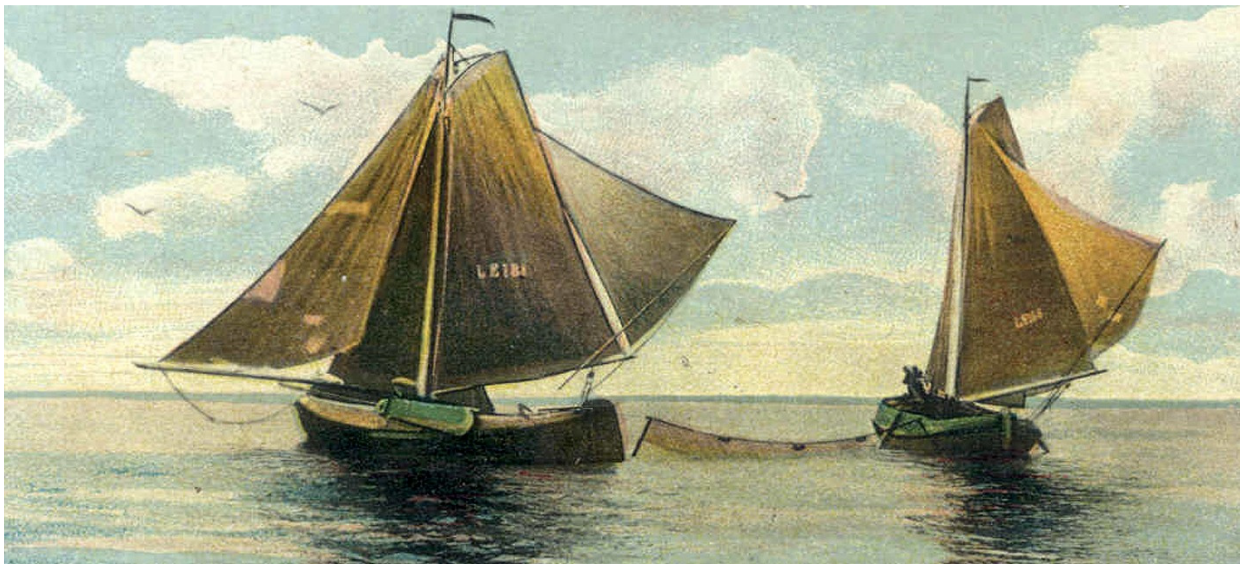

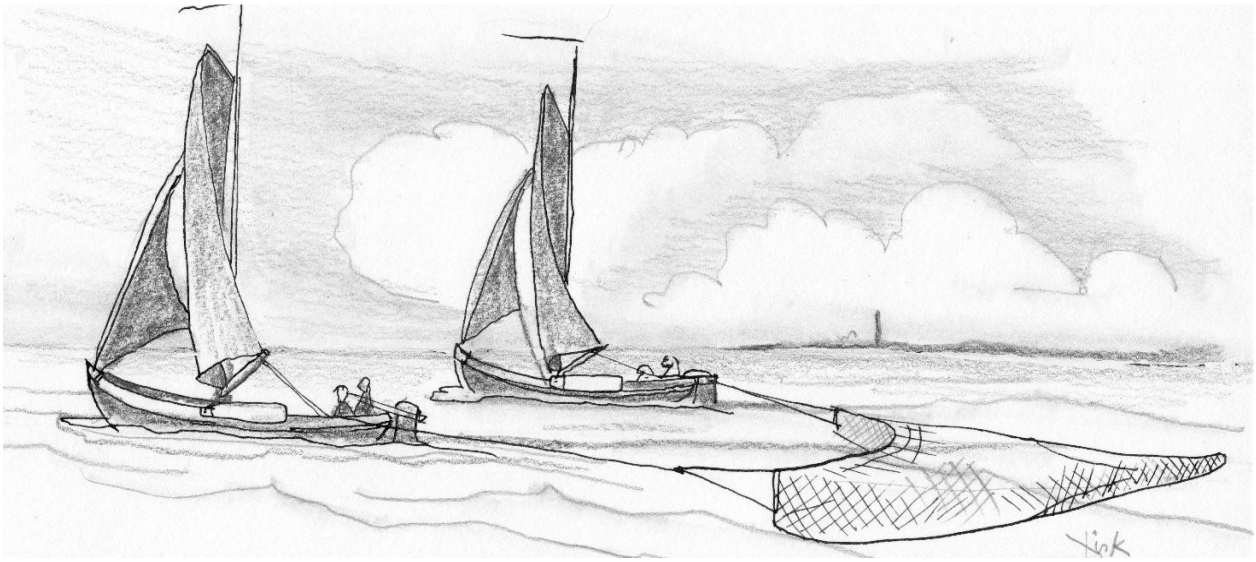

De wonderkuil ('moordkuil'), voortgesleept over de bodem door twee schepen die voor de wind zeilen: spanvisserij. Met de wonderkuil werd alles gevangen wat door de kuil werd opgeschept. Behalve verhandelbare vis ook 'bliek', allemaal klein spul dat niets opbracht op de vismarkt, maar wel bruikbaar was als eendenvoer, vismeel en als mest voor boeren. De kritiek van andere vissers op deze kuilers was dat zij allerlei jong goed en ondermaatse vis wegvingen, evenals het natuurlijke voedsel voor de vissen, zodat de achteruitgang in de visstand aan deze vismethode te danken was.

Elburg, bij de visafslag. Vissers wachten met hun vangsten aal bij de ingang van de visafslag. Elburg kreeg in 1916 een gemeentelijke visafslag. In veel vissersplaatsen wilden de vissersverenigingen een afslag die hen beter zou beschermen tegen de willekeur van de vishandelaren. De afslag in Elburg werd in 1958 gesloten. Het gebouwtje is verkocht aan een boer (voor z'n varkens) en jaren later gekocht door de oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop, die het restaureerde en terugplaatste aan de haven.

Schieten van het hoekwant. Aan ieder zijlijntje zit een haak ('hoek') met aas. De lijn wordt met ankers vastgezet. Door jonen, een soort dobbers in de zee, kon de visser zijn uitgezette hoekwant terugvinden. Een probleem was de vele lijnen niet hopeloos in de war te laten komen. Het 'halen' van het hoekwant en loshalen van de aal vergde veel handigheid.

Hoekwant spleten en azen. Het schieten en halen van het hoekwant vereist veel handigheid. Het ontwarren van de lijntjes en opnieuw vullen van de bakken is bewerkelijk. Niet iedere visserman kon daarom met het hoekwant overweg. Een van de beste hoekers van Elburg was Hannes aan 't Goor (1850 – 1927). Op de foto's van Dolf Kruger: Jan aan 't Goor (1888-1972) van de EB 1 aan de hoekwantbak.

Elburg, 1942. Hoekwant halen op de EB 69. Blijkbaar komt een collega-visser te dicht in de buurt van de lijn. Koen Jansen blaast op de kinkhoorn om hem te waarschuwen. De kinkhoorn was een grote schelp uit tropische wateren, waar een donker geluid uit kwam als je er op blies. Ook bij mist werd door vissers op de kinkhoorn geblazen. De fraaie botter EB 69 is later als plezierbotter helaas door brand verloren gegaan tijdens een restauratie.

Elburger haven met vooraan een zeepunter, verderop een pluut en aan de overzijde een bons en een botter. Onder: De Elburger haven in 1912. Vissersschepen met in de hoek een ijzeren tjalk en een houten Overijsselse praam.

Elburg, de Havenkade. Boven is het water door harde noordwestenwind meer dan een meter opgewaaid. De hoge vloedpalen langs de kade verhinderen dat de schepen de kade op drijven. Bij zware storm kon het water aan lagerwal wel drie meter stijgen. Na de afsluiting van de Zuiderzee kon het IJsselmeer aan lagerwal bij storm nog steeds door opwaaiing een meter hoger komen. Zo zakte het water bij Amsterdam in oktober 1967 meer dan 2 meter door een zware zuidwester storm.

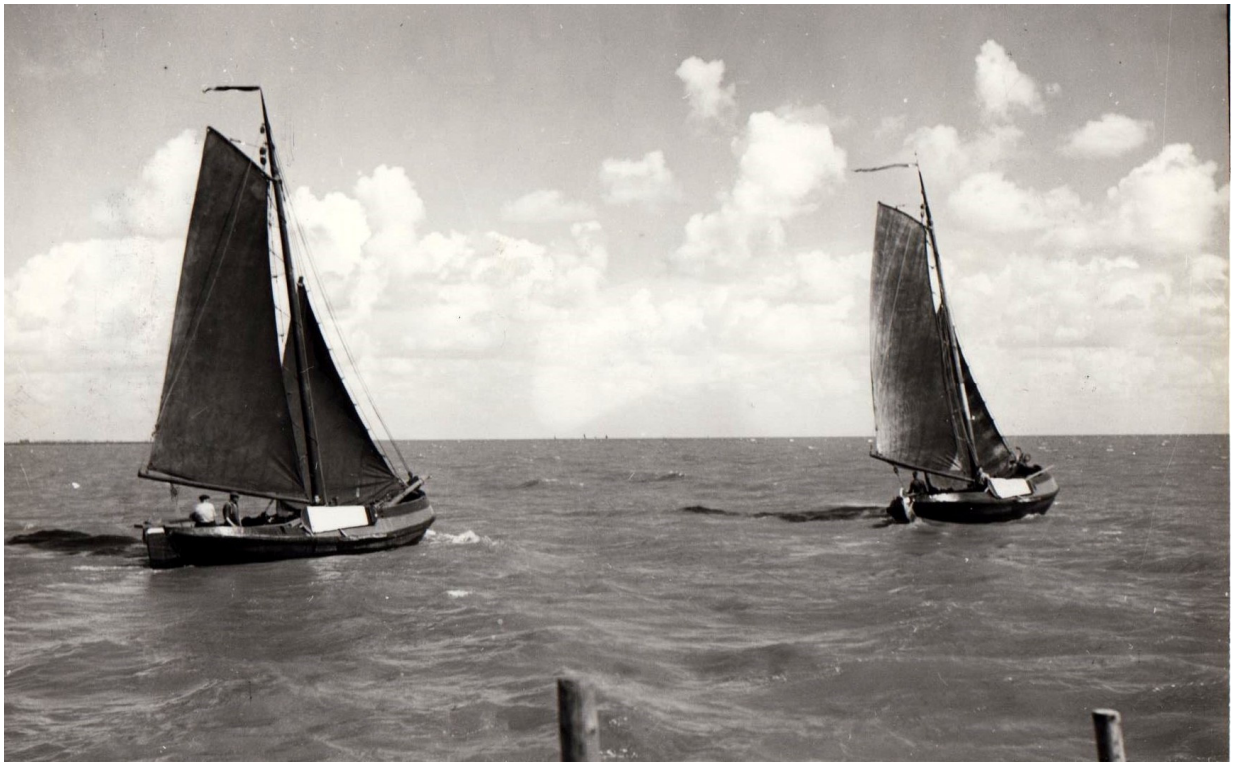

Twee bonsjes verlaten Elburg ter visvangst op het IJsselmeer.

Aan het einde van het westelijk havenhoofd was een badhuis. Het baden in de Zuiderzee kwam in het begin van de 20e eeuw in de mode bij een vooruitstrevende groep die (onder invloed van de Duitse natuurbeweging) meende dat dit gezond was. Om deze 'naaktloperij' op een zedige manier te laten verlopen, werden er badhuisjes gebouwd en badtijden voor dames en voor heren voorgeschreven door de gemeenten. Terug naar de natuur? Vooruit, maar dan wel zonder zedenverwildering.

De Zuiderzee volgens de Bosatlas van 1927. De Zuiderzee liep door tot aan de Waddeneilanden. De visserij langs de Friese kust kwam pas eind 1800 tot ontwikkeling. Lemmer werd de grootste vissershaven van Friesland, waar veel vissers een eigen scheepstype gebruikten: de visaak. In Laaksum,
Stavoren, Molkwerum en Hindeloopen werd vooral met staand want gevist met jollen. Bij Wieringen, Texel en Terschelling werd gevist met aken, schokkers en blazers. De typische Zuiderzeecultuur ontwikkelde zich in het zuidelijk deel van deze binnenzee: in 'de Kom', van Enkhuizen, Volendam, Marken, Durgerdam en Huizen naar de zuidoostkant met Spakenburg, Harderwijk, Elburg, Vollenhove en natuurlijk het eiland Urk met z'n botters en schokkers. Schokland moest in 1859 van de rijksoverheid ontruimd worden.

Afsluiting van de Zuiderzee

Voor de Zuiderzeevissers werd alles anders, toen het parlement in 1918 instemde met het plan van de regering om de Zuiderzee af te sluiten en gedeeltelijk in te polderen. Aanleidingen voor dat besluit waren de Zuiderzeeramp van 1916 en de ervaring tijdens de Eerste Wereldoorlog, dat Nederland moeite had om de eigen bevolking van voldoende voedsel te voorzien.
De discussie in Den Haag over de afsluiting van de Zuiderzee bestond echter al veel langer. Voorstanders van afsluiting hielden hun pleidooien al vanaf het midden van de 19e eeuw. Het duurde vervolgens meer dan 50 jaar voordat daar gehoor aan werd gegeven. Vervolgens kwam het verzet tegen de afsluiting en de inpoldering tot leven. Tot de meest radicale voorstanders van een open Zuiderzee behoorde de Harderwijker eigenaar van een garnalenpellerij: Eibert den Herder. Hij was tevens secretaris van de vissersvereniging in Harderwijk. Een ondernemend man die eigenaar werd van een rederij, van een vismeelfabriek en actief was als publicist. In 1931 richtte hij het Landelijk Comité tot Behoud van de Zuiderzee op. Hij werd de bekendste en meest fanatieke voorvechter van een open Zuiderzee, maar zijn protest mocht niet baten. In 1932 werd het sluitgat in de Afsluitdijk bij de Vlieter gesloten en was het IJsselmeer een feit.

Spakenburg, 1916. Gevolgen van de Zuiderzeestorm.

Spakenburg, februari 1916. Gevolgen van een noordwesterstorm.

Spakenburg, 1916. De laatste Zuiderzeeramp: de situatie aan de haven van Spakenburg na de storm.

De Zuiderzeeramp van 1916 was zeker niet de eerste keer dat door storm het kustgebied overstroomde. Maar deze keer kwam de watersnood wel heel dicht bij de grote steden in Noord Holland. Bij Marken en Volendam was in 1916 grote schade. Waterland, ten noorden van Amsterdam, was onder water komen te staan door een dijkdoorbraak bij Edam. En in Spakenburg lagen de botters verspreid over de kade en tussen de woningen. Door opwaaiing was het Zuiderzeewater zo'n vier meter hoger gekomen en hadden de golven grote schade aangericht. Die gevaarlijke Zuiderzee moest daarom getemd worden. Daar werd in Den Haag al een halve eeuw over gepraat, maar nu moest er ook eens wat gebeuren. Bovendien bleek Nederland tijdens de oorlog vooral weer in de grote steden van Holland honger te lijden. De eigen voedselproductie was, toen de handel met het buitenland stil kwam te liggen, te gering om de hele bevolking te kunnen voeden. Er was daarom behoefte aan meer landbouwgrond om bijvoorbeeld graan te kunnen verbouwen. Dat kon gerealiseerd worden, als de Zuiderzee niet alleen afgesloten werd van de Noordzee, maar ook voor een deel werd ingepolderd. De polders zouden nieuwe landbouwgrond opleveren. Na het besluit in 1918 om aldus te handelen, ging men voortvarend van start en wat vele Zuiderzeevissers voor onmogelijk hadden gehouden, werd in 1932 gerealiseerd: de Zuiderzee werd afgesloten met een Afsluitdijk tussen Wieringen en Zurich. De Zuiderzee was niet langer een zee, maar was een meer geworden. Het IJsselmeer, waar de rivier de IJssel in uitmondde, veranderde in enkele jaren tijd, verrassend snel, het zoute zeewater in zoet IJsselmeer water. De haring en de ansjovis waren voor de vissers belangrijke vissen. Nu bleven ze weg. Door de dijk konden ze hun favoriete paaigebied niet meer bereiken. De zoetwatervis die uitgezet werd, zoals

de snoekbaars, mocht aanvankelijk nog niet gevangen worden. De overheid stimuleerde de vissers om ander werk te zoeken.

IJsselmeervisser Dirk Westerink bij zijn snoekbaarsnetten in de EB 49, de beug klaar om geschoten te worden. De reep met de kurksimmen netjes opgeschoten aan boord en de onderkant van het lange net met de loodsimmen hangend over het stuurboord. Bij het schieten van het net wikkelt dit af zonder te torderen, waarbij het lood een slag om de kurken maakt.

Het liefste zag de overheid de voormalige Zuiderzeevissers helemaal verdwijnen. Er kwam immers met de inpolderingen, die na 1932 van start gingen, veel werk in de dijkaanleg, de drooglegging en vervolgens bij de landbouwbedrijven die zich mochten vestigen in de nieuwe polders. Sommige vissers kregen werk als sluismeester, of havenmeester. Oudere vissers konden een (schamele) uitkering krijgen uit de Zuiderzeesteunwet van 1925. Ondanks de pogingen van de overheid om de vissers te bewegen hun bedrijf op te geven, ging een aantal van hen toch door. Sommigen lieten zelfs nieuwe schepen bouwen voor de visserij op het nieuwe IJsselmeer. Tegen ieders verwachting in, was na enige jaren dit meer een goed visgebied geworden, waar vele vissers nog goed van konden leven. Er was snoekbaars uitgezet. De aal, de bot en de spiering bleven komen en ook in Elburg hadden de laatste vissersfamilies daarom weinig zin om hun bedrijf te beëindigen. Een visser is immers geen landarbeider. Tijdens de Tweede Wereldoorlog, van 1940 tot 1945, en ook tijdens de jaren daarna werd de zeilende visserij met botters en bonzen zelfs weer belangrijk. Er was voor de motorschepen in die jaren te weinig brandstof. Noodgedwongen moest er weer op de zeilen gevist worden en dat waren de vissers nog niet verleerd. Tijdens de moeilijke oorlogsjaren en de al even moeilijke opbouwjaren na de oorlog, vervulden de voormalige Zuiderzeevissers met hun traditionele zeilende

vissersschepen een belangrijke rol. In die jaren lag de haven van Elburg nog vol zeilende botters, pluten en bonzen.

Een dam door de zee! Vergeten wordt dat die zee maar een paar meter diep is…

Elburg, de haven eind jaren veertig.

Gedeeltelijke inpoldering van het IJsselmeer

De tweede doelstelling van het Zuiderzeeproject was het creëren van nieuwe landbouwgronden. Dat kon door delen van de afgesloten Zuiderzee in te polderen. Voor de oorlog was de Wieringermeerpolder reeds gerealiseerd en tijdens de oorlog kwam de inpoldering van de Noordoostpolder gereed, waardoor het eiland Schokland opgeslokt werd door het nieuwe land en het eiland Urk met dijken vastgeketend werd aan de nieuwe polder. Vervolgens werd er gewerkt aan de inpoldering van Oost-Flevoland. Van de ervaringen bij de Wieringermeer en de Noordoostpolder had men geleerd, dat het voor de waterhuishouding belangrijk was als er tussen de nieuwe polder en het oude land een strook water bleef bestaan. Die ervaring werd bij de aanleg van Oost-Flevoland voor het eerst in praktijk gebracht. De grote polder in het zuidoostelijke deel van de voormalige 'kom', van Keteldiep tot aan Harderwijk, bleef een eindje uit de kust. Tot aan Elburg bleef in het noordelijk deel een smal 'randmeer' bestaan en tussen Elburg en Harderwijk zou dit een breed meer worden, het Veluwemeer, dat zeker ook mogelijkheden zou bieden voor de waterrecreatie.
Toen in 1956 de polder voor de haveningang van Elburg dicht was, mochten de vissers deze polder nog even leegvissen. Ze konden daarna de afgesloten polder verlaten bij de noordersluis, bij het huidige Lelystad. Een beetje wrang was het te zien hoe de nieuwe dijk dwars door de lange strekdammen van de haven van Elburg was aangelegd, waardoor de 'Kop van 't Ende' gescheiden van de basis ietwat verloren in de polder kwam te liggen.

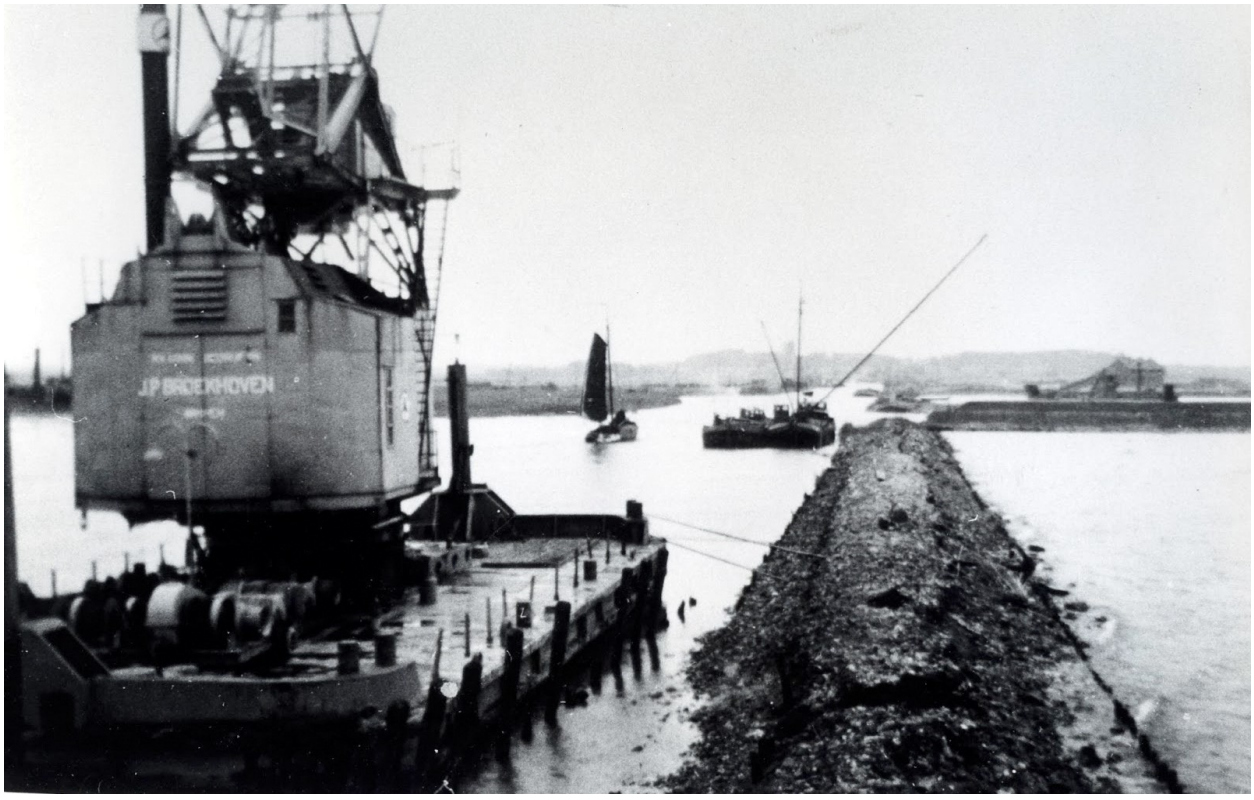

De 'Kop van 't Ende' als baken in zee

Elburg lag weliswaar aan de Zuiderzee, maar de oever was er zo ondiep, dat je wel een kilometer de zee in kon lopen zonder te hoeven zwemmen. Iets grotere schepen konden de haven van Elburg daarom niet bereiken. Die staken te diep. In het midden van de 19e eeuw werd daarom het besluit genomen om de bereikbaarheid van Elburg over zee te verbeteren. De haven en het havenkanaal werden uitgediept. Om verzanding tegen te gaan, werden twee lange strekdammen in zee aangelegd. Voor die pieren werden stenen gebruikt van de oude stadsmuur. Aan het einde van de havendammen werd een havenhoofd gebouwd, met op de westelijke dam een petroleumlamp die op één lijn stond met het hoge licht op de Vischpoort (die om deze reden niet was afgebroken). Als een schipper 's nachts beide lichten boven elkaar hield, koerste hij recht naar de haven. In 1911 werd besloten het havenhoofd te versterken met een houten ombouw. Op deze ombouw werd een plankier, een soort terras, aangelegd, waar het havenlicht op werd geplaatst. Dat petroleumlicht moest iedere avond met de hand worden ontstoken, wat bij slecht weer voor de havenmeester een gevaarlijke voettocht over het smalle en lage havenhoofd betekende. Pas in 1947 werd besloten de petroleumlamp te vervangen door een gaslicht met tijdklok die zichzelf ontstak en niet gemakkelijk kon uitwaaien.

De 'Kop van 't Ende', het einde van de westelijke strekdam bij de haven van Elburg, die na de inpoldering drooggevallen is in de nieuwe polder. Eens stond hier de lichtopstand en was de Kop een populaire wandelbestemming.

Op 10 juli 1956 om 15.38 uur werd het laatste gat in de polderdijk van ZuidoostFlevoland gedicht en was Elburg afgesloten van het open water. De botter EB 58 was het laatste vissersschip dat door dat sluitgat de nieuwe polder invoer. De

vissers van Elburg waren tijdig uitgeweken naar Harderwijk en Urk om van daaruit verder te vissen.
De polder Zuidoost-Flevoland liep tot Harderwijk. De huidige Knardijk, midden in Flevoland, was de westelijke polderdijk van Zuidoost-Flevoland. De haveningang van Harderwijk bleef net vrij. Sommige vissers bleven eerst nog even in de nieuwe polder vissen. Zij mochten die afgesloten plas leegvissen voordat die droogviel. Hun vangsten leverden ze af bij de remming van de Kop van 't Ende, die nu binnen de polder viel. De nieuwe dijk had het legendarische havenhoofd, dat zo'n aardige bestemming was voor een wandeling bij mooi weer, gescheiden van z'n basis. Het havenhoofd kwam geleidelijk droog te vallen, toen het meeste water weggepompt was. Naast het havenhoofd kwamen ook de restanten boven water van de botters en bonzen die in de loop der jaren naar het schepenkerkhof naast de oostelijke havendam was ontstaan. Schepen die volledig verrot waren, wat in het zoete IJsselmeerwater veel sneller ging dan de vissers gewend waren in het zoute Zuiderzeewater, werden gesloopt, verwerkt tot brandhout of gewoon naast de haven op de kant gevaren. Daar konden ze gezusterlijk bij elkaar wegrotten om geleidelijk terug te keren tot het stof waaruit ze eens geboren waren. De oude 'Kop van 't Ende' werd in de polder langzaam maar zeker overwoekerd door plantengroei. De houten palen rotten weg en al spoedig gaf het eens zo trotse einde van de havenhoofden een desolate indruk. De vraag was, wat er met dit restant van de haveningang van Elburg moest gebeuren. Vanwege het in die tijd opkomende toerisme, zagen mensen met wat gevoel voor historie mogelijkheden om deze voor Elburg legendarische plek te behouden. In 1988 werd de Stichting Kop van 't Ende opgericht. Deze stichting wilde voorkomen dan de Kop van 't Ende geheel zou verdwijnen. Mede dankzij hulp van de oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop en de Stichting tot Behoud van Elburger Botters werd het havenhoofd gerestaureerd en in juni 1990 voor het publiek open gesteld. In 2007 en 2008 volgde nog een grote restauratie, waarbij rondom de twee havenhoofden een grote plas water werd gegraven om zo een beter beeld te geven hoe de situatie van voor 1956 eruit zag. Ook werd er een natuurgebied rondom de plassen aangelegd. Op 1 maart 2008 was de restauratie klaar en werd het havenlicht weer ontstoken. Nu niet om veiligheids- of economische redenen, maar puur als symboliek (bron: Wikipedia/Kop van 't Ende).

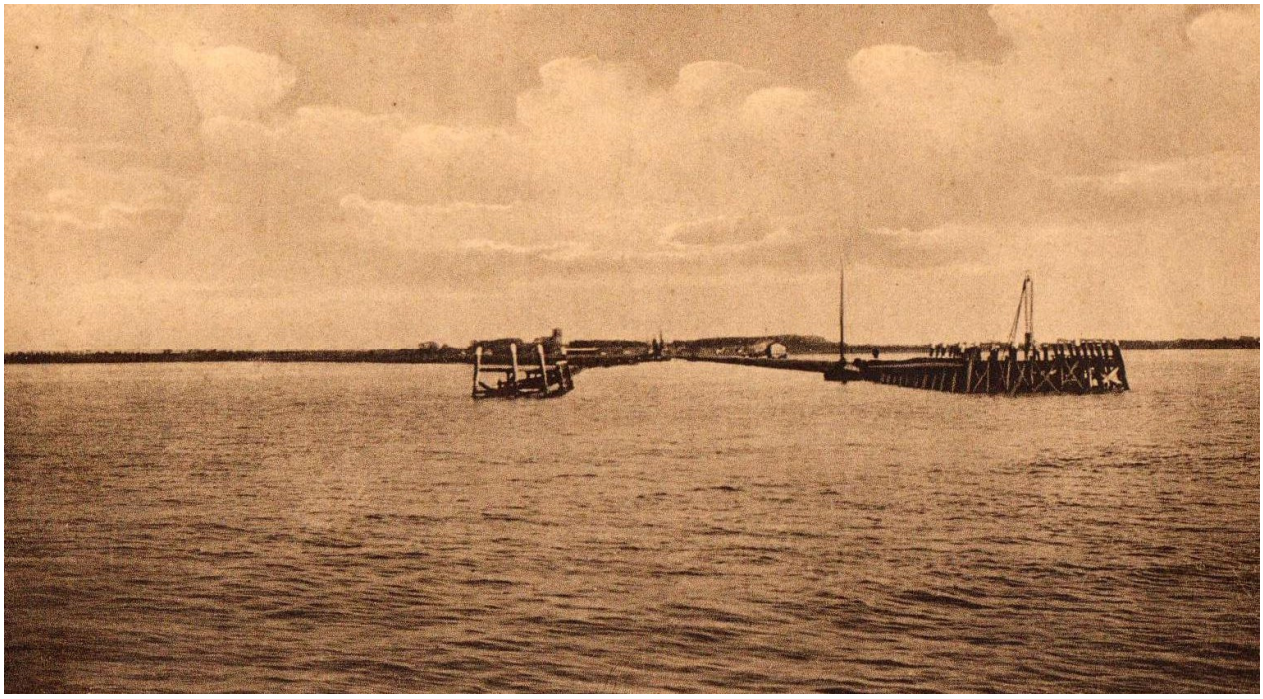

De strekdammen met heel in de verte het zwembad. Bij slecht weer en duisternis was de tocht van de havenmeester naar 'de kop' om het petroleumlicht te ontsteken bepaald niet ongevaarlijk. Bij storm uit het westen kon hij gemakkelijk van de smalle strekdam afwaaien en in zee terechtkomen. Bovendien sloegen bij storm hoge golven over het dammetje. Zo'n taak van een havenmeester zou tegenwoordig geen goedkeuring vinden door de Arbo-wet. Veel te gevaarlijk!

Boven: de kop in volle glorie, als wandelbestemming bij mooi weer. Onder: de Kop van 't Ende, afgesneden van het havenhoofd, met de Elburger vloot in de tijd dat de vissers de nieuwe polder mochten leegvissen.

Elburg 1956. De botter EB 58 vaart door het sluitgat van de dijk van de Flevopolder, dat die dag dicht gaat. In 1919 werd de schuit in Monnickendam gebouwd voor Aart van Triest. In 1935 neemt zijn zoon Jacob de botter over. In 1960 gaat de botter over naar de pleziervaart. In de jaren zeventig koopt de Duitser Jochem Haasse de botter en als die overlijdt, koopt Erick Mulder het schip. In Spakenburg woonde hij bij Nieuwboer op de botter die hij ondertussen restaureerde, onder meer met hulp van Bertien Broekhans uit Wageningen. Erick werd in 2002 hellingbaas in Workum en legde zijn botter achter de werf. Tien jaar later vertrok hij naar de Kaapverdische eilanden. De EB 58 werd verkocht aan onderzoeker (en Tagrijn-redacteur) Bertien Broekhans. De nieuwe thuishaven van 'de oude dame' werd Hoorn.

Zeilende vissersschepen van Elburger vissers

De zuidoosthoek van de Zuiderzee was ondiep. Als het water bij eb en harde zuidoostenwind van de kust wegwoei, konden de kustbewoners ver de zee inlopen. Bij harde oostenwind en eb konden de bewoners van Vollenhove zelfs lopend het eiland Schokland bereiken. De vissers van Vollenhove, Kampen en Elburg moesten daarom noodgedwongen schepen gebruiken die niet te diep staken. Alleen wie ver de zee op ging, kon zich een grote botter of schokker veroorloven. Wie dichter bij huis bleef, koos voor een bonsje of voor een pluut. Een **pluut** was een scheepje tussen de 9 en 12 meter lang, dat heel opmerkelijk, geen naar binnen vallend boeisel heeft. Er zijn er nog maar een paar van, zoals de EB 33 en de EB 18. Vooral omdat het scheepstype onbekend bleef bij de watersporters. Onbekend maakt onbemind, wat onterecht is, want de pluut is een alleraardigst scheepje, dat meer waardering verdient.

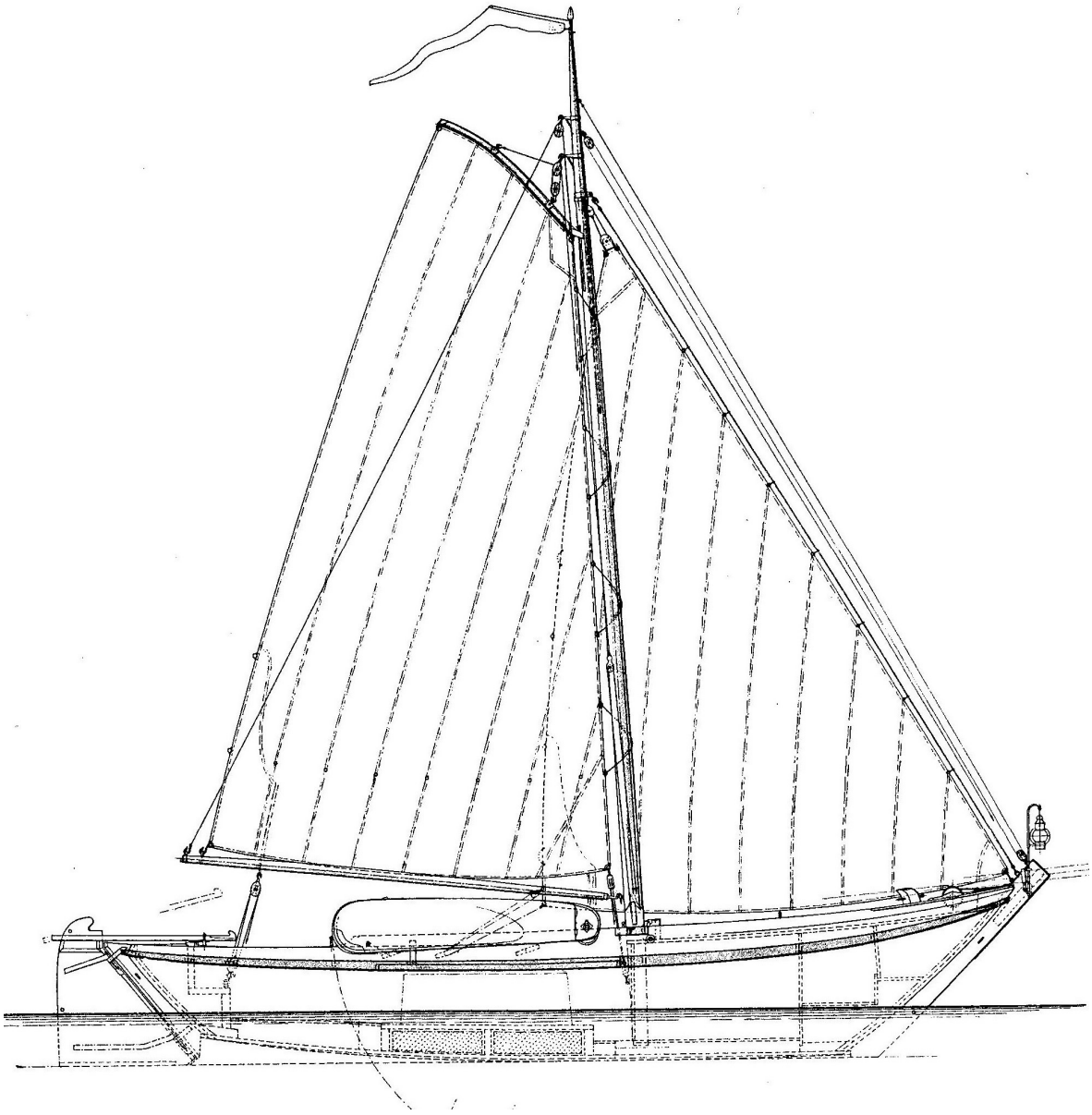

Harderwijker vissers met pluten.

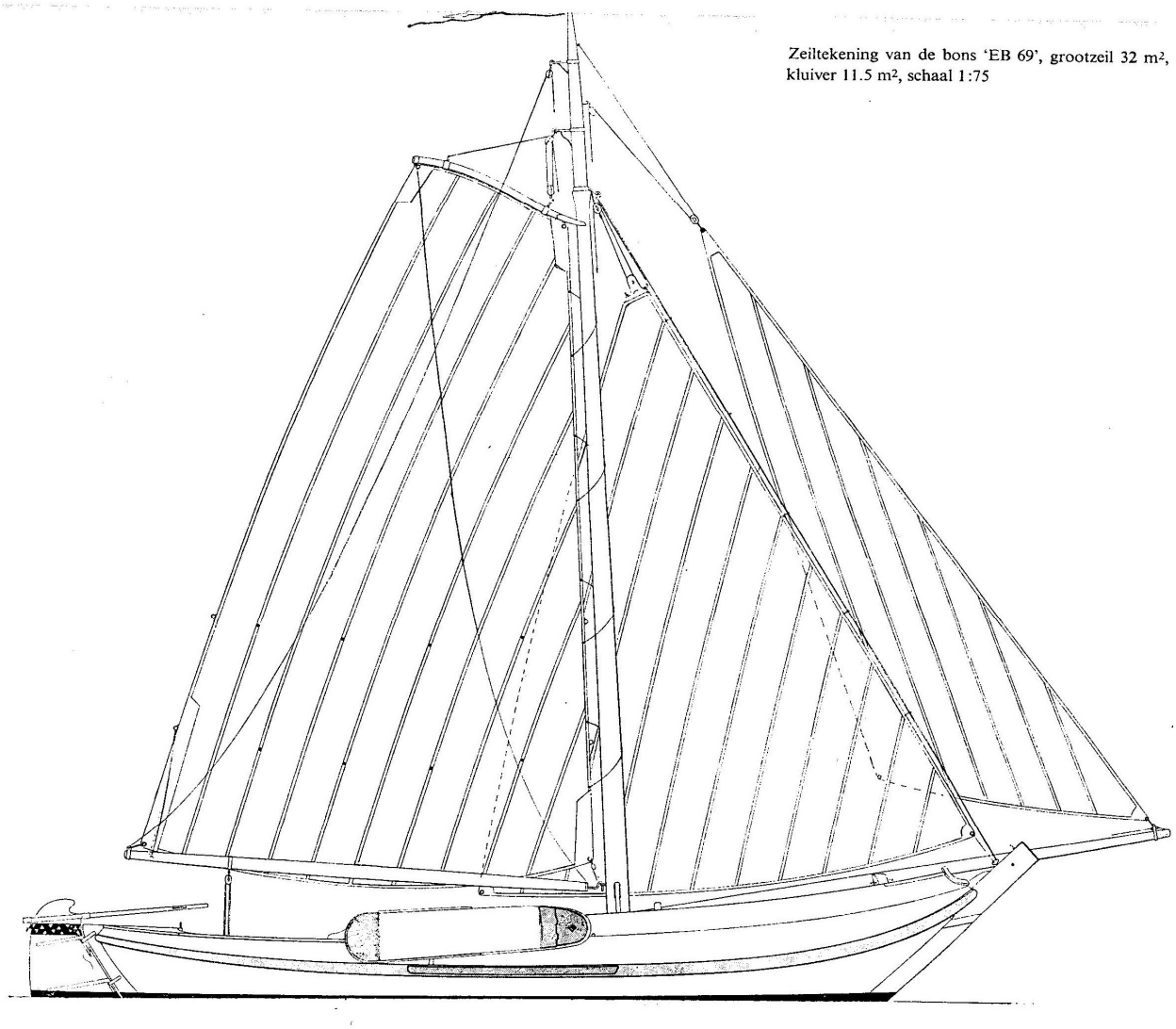

De bons EB 69.

Net als de pluut is de **bons** speciaal gemaakt voor het ondiepe water in het zuidoostelijke deel van de Kom. Eigenlijk is het een kleine, ondiepe schokker. Net als de schokker, heeft ook de bons een verdubbeling van de voorsteven, een 'beer' of 'snoes', met daartussen een draaibare schijf waar de ankerlijn over wordt geleid. De bons heeft een platte kop die ver overhangt. Varend door hoge golven slaan die met een flinke bons tegen de kop van het schip en spatten ver naar voren. Waarschijnlijk heeft het scheepstype daar zijn naam aan te danken.
De bons was heel populair in Vollenhove, waar ze Vollenhoofse schuit werd genoemd en door Jan Kroese aan de binnenhaven werden gebouwd. Ook in Kampen werden bonzen gebouwd bij Schepman en bij Van Goor. Een bekende bouwer van steilstevens aan de oostwal was Fledderus in Kuinre, die ook punters, zeepunters en Kuunder schuiten bouwde. Er bestond bij de steilstevens een geleidelijke overgang van de Giethoornse punter, via de zeepunters naar de bonzen en de grote schokkers. De naam 'bons' voor deze schuiten van 9 tot 12 meter werd vooral in Elburg gebruikt.

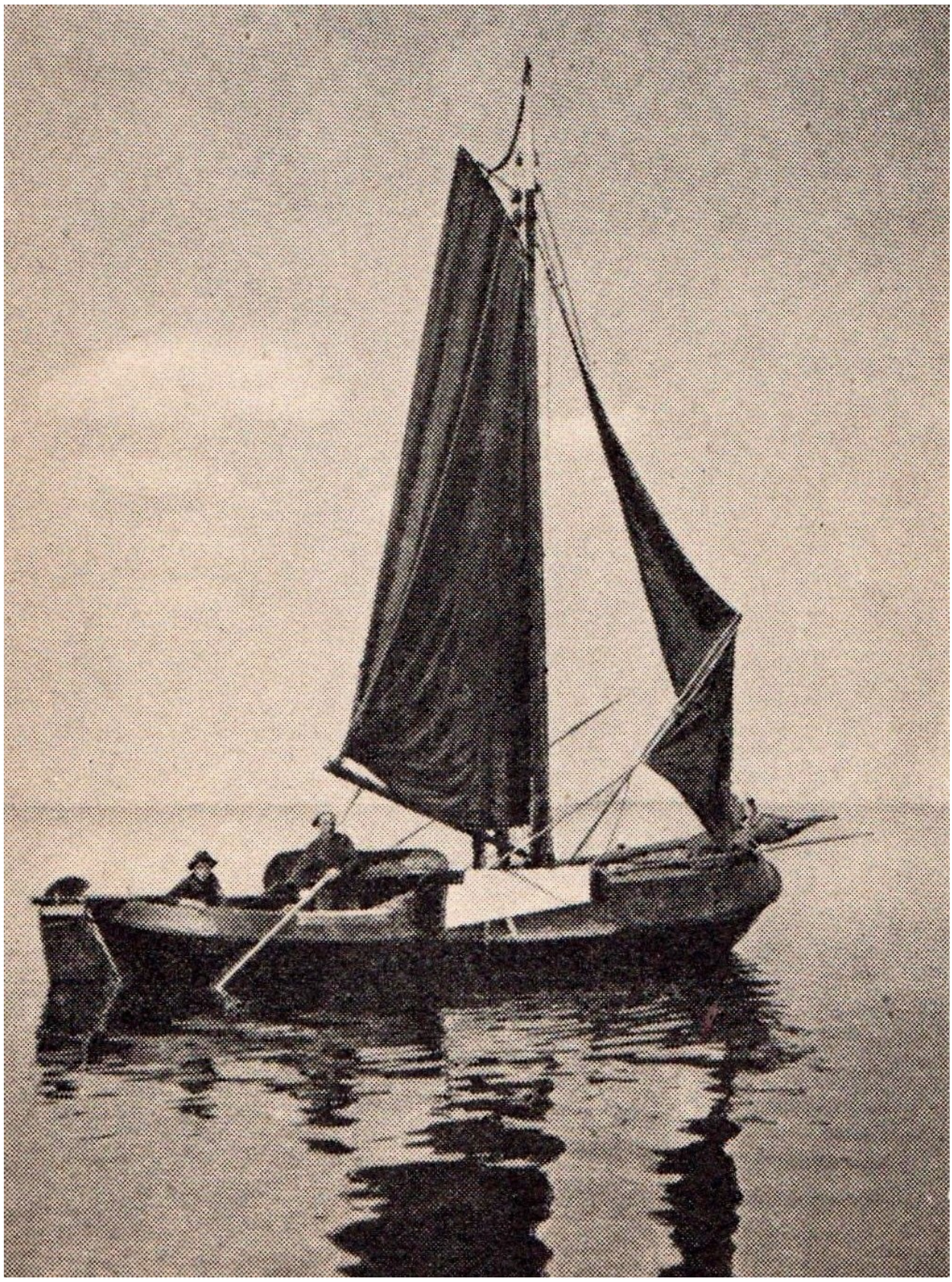

Een visser op de Zuiderzee in zijn bons. Er is geen wind, dus de knecht moet maar wat bomen, anders komen ze die dag niet meer thuis.

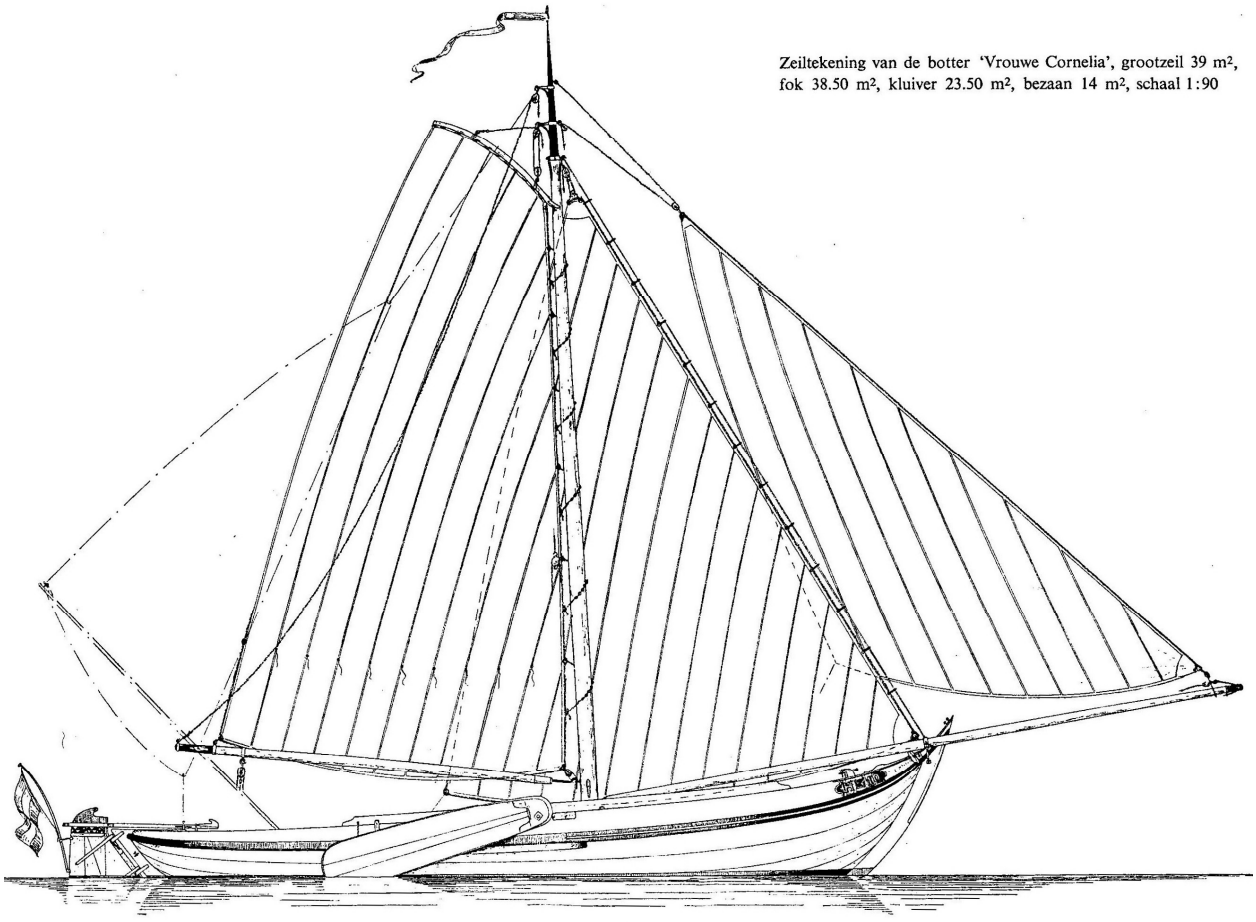

Zeiltekening van de botter 'Vrouwe Cornelia', grootzeil 39 m², fok 38.50 m², kluiver 23.50 m², bezaan 14 m², schaal 1:90

De **botter** is het scheepstype dat in één adem genoemd wordt met de Zuiderzeevisserij. Voor veel vissers was de botter ook het ideale schip voor de Zuiderzeevisserij. Een hoge kop tegen de golven en een lage kont om dicht bij het water de netten te kunnen hanteren. Om te zien is het schip bijzonder markant, mede door het zeilplan met de mast ver naar achteren, het smalle grootzeil en de brede fok ('een botterfok').
Wel opmerkelijk is, dat dit schip (op een paar na) nooit in ijzer is gebouwd. Rond 1900 werden de houten Lemsteraken op de Lemmerse werf van de gebroeders De Boer vervangen door ijzeren exemplaren. De houten botters bleven echter door de jaren heen houten botters, terwijl langzamerhand toch bekend was dat ijzeren schepen minder onderhoud nodig hebben, langer mee gaan en bij gelijke afmetingen meer ruimte bieden. Ook op dit moment zijn er nog vele liefhebbers van dit scheepstype (zoals de mannen van de botterstichting in Elburg) die helemaal niet willen denken aan een ijzeren botter. Voor hen is een botter vanzelfsprekend van hout. En gezegd moet worden dat de geweldige indruk die zo'n schip maakt, mede veroorzaakt wordt door die enorme brokken massief hout die in zo'n schip verwerkt zijn. Ook door die bouwwijze die in het schip voor iedereen zichtbaar is, weet je dat je niet op een jacht vaart, maar op een werkschip. Er bestonden grotere en kleinere botters, met zeer hoge en iets lagere kop, maar al die schepen worden direct herkend als 'een botter'. Het scheepstype ontstond in de 18e eeuw. Aanvankelijk was een botter een schip waarmee op bot werd gevist.

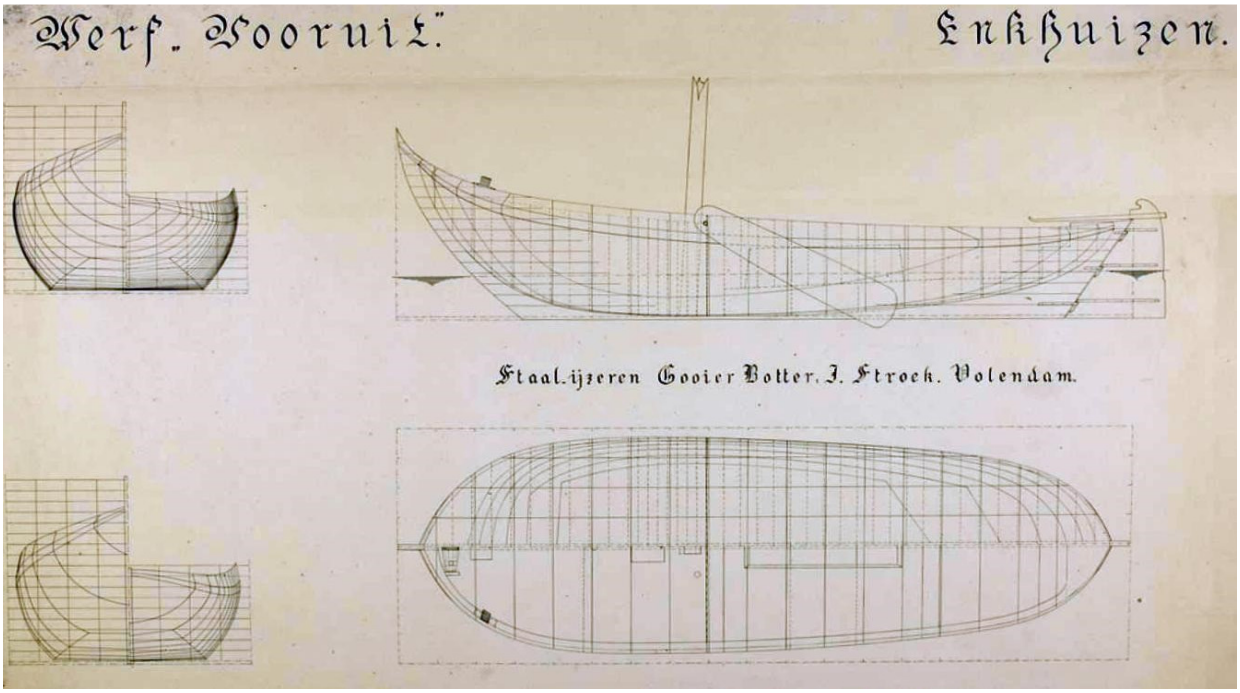

Twee voorbeelden van staalijzeren botters. Tien Volendammer vissers lieten in de periode 1910 tot 1914 een ijzeren botter bouwen in Enkhuizen, bij scheepswerf Vooruit. De vissers verkochten de schepen weer voor een goede prijs, buiten de visserij, tijdens de Eerste Wereldoorlog in 1916. Ze zeiden de voorkeur te geven aan houten botters. Foto onder: De Rijksoverheid had enige grote staalijzeren botters voor het loodswezen en de visserijinspectie.

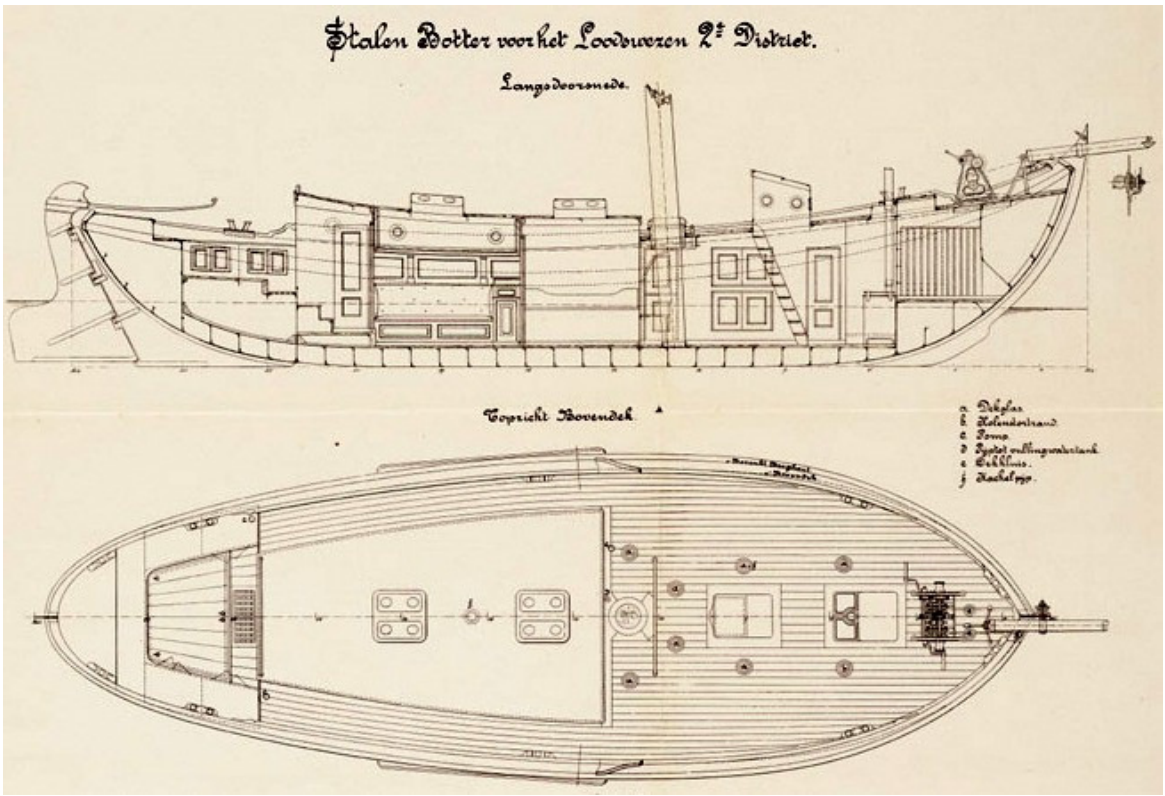

De botter EB 1 tijdens de Ansjooprace 2014 bij Urk. Onder: de EB 18 tijdens dezelfde race.

De **Zuiderzeebotter** heeft een geweldige uitstraling met zijn fraaie ei-vorm, de hoge kop en de lage kont. Het tuig met de mast ver naar achteren en iets achterover hellend en de brede 'botterfok' was voor de vissers van belang om met ruime wind vaart te houden. Dat wil niet zeggen dat de botter heel zeewaardig was. De kont is zo laag (voor het hanteren van de netten en het slepen van de kuil), dat golven bij een achterlijke wind gemakkelijk binnenboord rollen. De vorm van het schip maakt dat een botter niet heel gemakkelijk zeilt en te sturen is. Volendammers die in de 19e eeuw met hun botters ook op de Noordzee visten buiten de Waddeneilanden, zijn daar eind 1800 mee gestopt na enige ernstige scheepsrampen. De botters werden bij opkomende storm met ruime wind in de zeegaten door de golven (en de loefgierigheid van de botter) dwars geslagen en sloegen om. Urkers ontwikkelden om die reden een geheel gedekte Noordzeebotter, die niet zo kwetsbaar was als de half gedekte Zuiderzeebotter. Ook op het IJsselmeer kan een botter bij halve wind zo onaangenaam slingeren, dat het nodig kan zijn iets hoger te sturen en daarna weer af te vallen.

Foto's: Femke Berga.

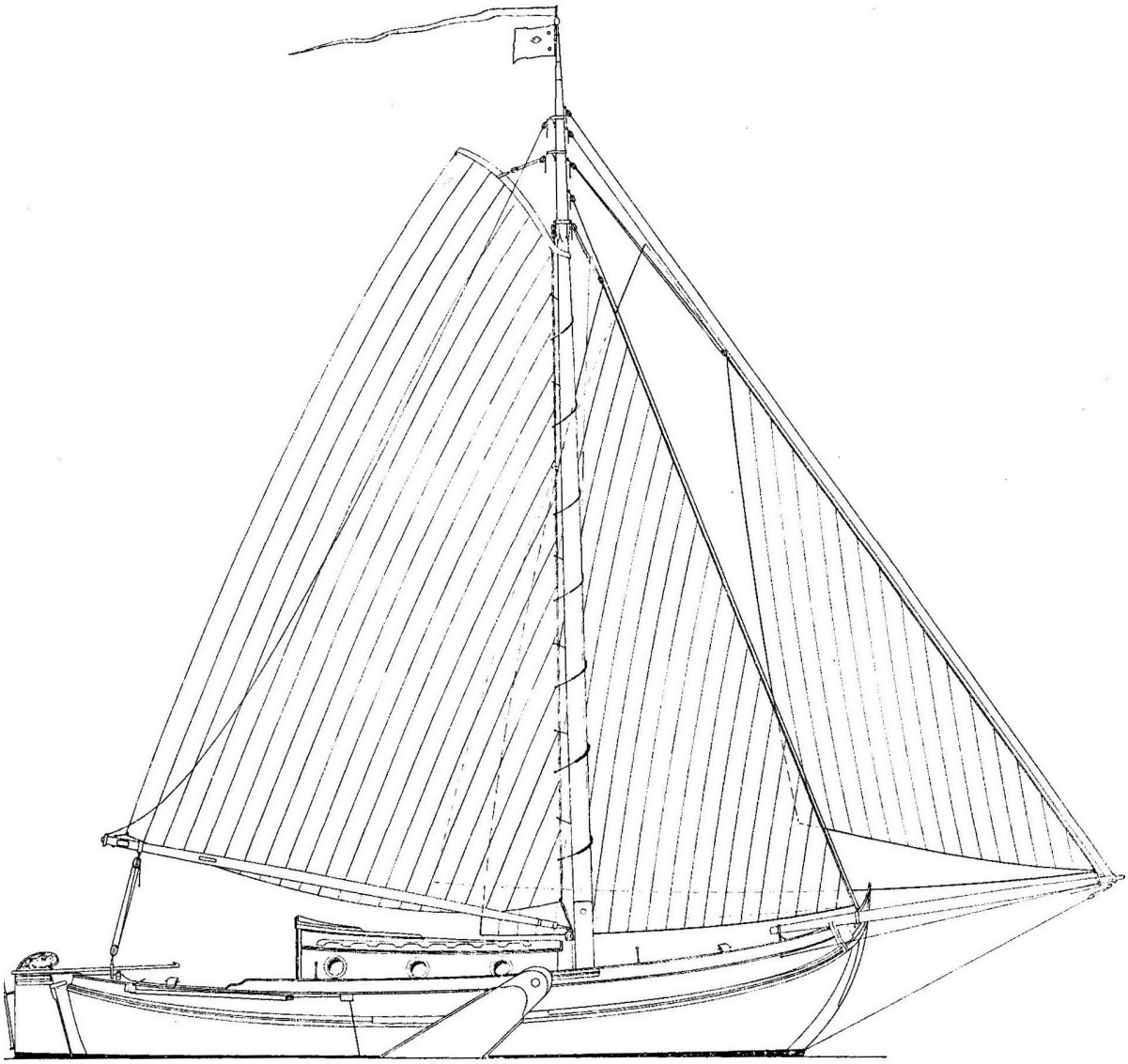

Vollenhoofse bol als jacht

De **Vollenhovense bol** is het bekendste bolletje van de oostwal. Het is in 1902 ontworpen door scheepsbouwer Jan Kroese in Vollenhove. Hij noemde het scheepje zelf een 'visaakje', maar anderen gingen het Vollenhoofse bol noemen. Die naam is later in watersportkringen veranderd in Vollenhovense bol. Als visaak is het een kruising tussen een bottertje, een aak en een bons. Boven water heeft het kenmerken van een aak en de voorsteven van een botter, onder water lijkt het schip op een bons en een schokkertje. Huisman in Ronduite bouwde twee exemplaren als jacht en dankzij de ontwerper Gipon zijn ze later als jacht in staal gebouwd en populair geworden. Als visserman had het scheepstype minder succes dan Jan Kroese hoopte. Wellicht dat de vissers langs de oostwal de voorkeur gaven aan rechtstevens in plaats van kromstevens?

Vollenhove. De binnenhaven met een Vollenhoofse bol (VN 2) en een bons. De scheepsbouwer Jan Kroese was zelf een groot liefhebber van de botter, maar dat schip was te groot en te diepstekend voor Vollenhove. Hij ontwierp daarom een kleiner scheepje met de gekromde voorsteven van een botter, de boegen van een aakje en het vlak van een schokkertje. Hij heeft er niet veel van gebouwd. De vissers gaven de voorkeur aan bonzen. De kwaliteiten van de Vollenhoofse bol werden wel gezien door werfbaas Balk in Elburg en ook vele watersporters lieten een houten bol bouwen als luxe jacht. Onder meer bij Huisman in Ronduite (gemeente Wanneperveen).

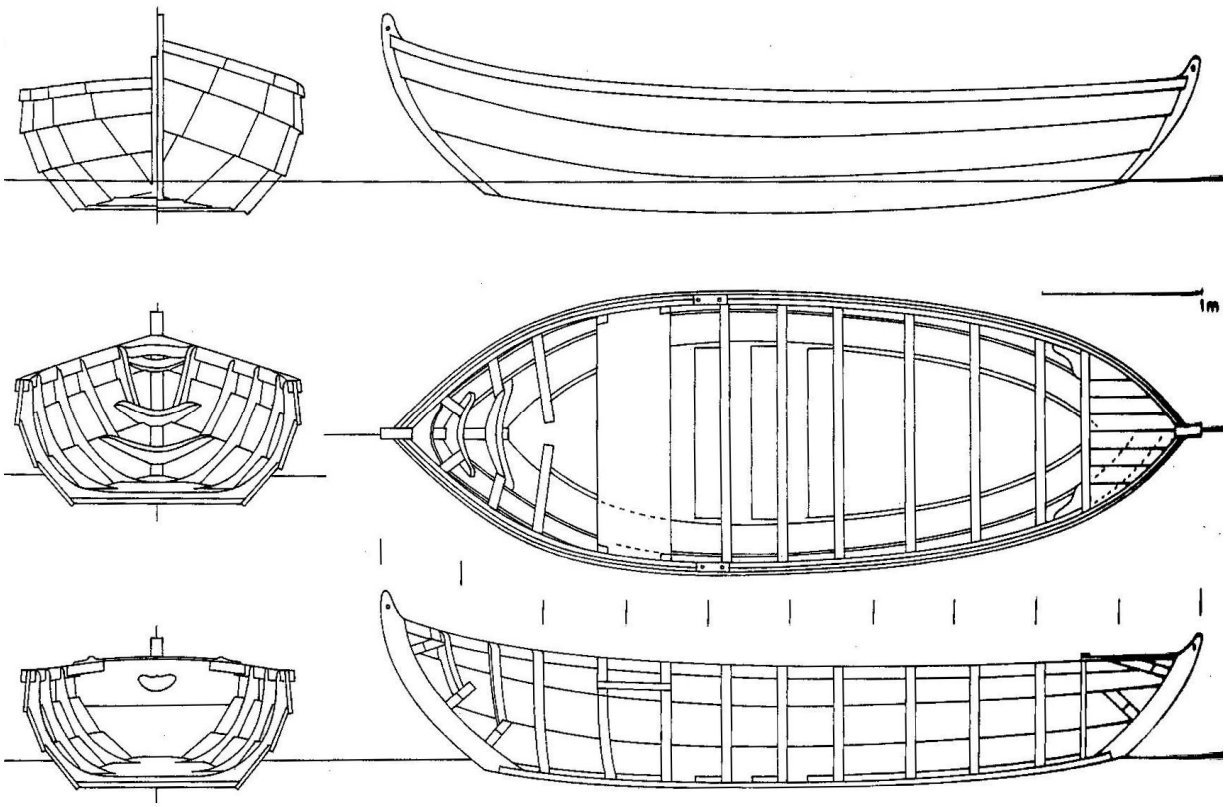

De oostwal-kubboot. Een zwaar gebouwde bijboot zonder bun. Lengte circa 5 meter, breedte 1.80 meter (tekening: G.J. Schutten, Verdwenen schepen).

Kubboten van de oostwal hadden geen bun en er werd niet mee gezeild zoals bij de westwal-kubboten, die wel een bun hadden. De oostwal-kubboten werden geroeid of gesleept door een groter schip naar de plaats waar de kubben uitgezet waren om aal mee te vangen. Kubben zijn korfjes van wilgentenen die van aas voorzien en verzwaard met stenen, aan stokken in het water hingen. De aal zoekt het aas en zat gevangen.

Op 12 september 2002 ging de kubboot EB 41 van de Botterstichting feestelijk te water. De aanschaf is mogelijk gemaakt doordat de oudheidkundige vereniging van Elburg een flinke financiële bijdrage leverde ter gelegenheid van het vijfentwintigjarig jubileum van de Botterstichting. Vrijwilliger Egbert Beekman was bereid om het financiële gat te dichten, maar stelde wel een ludieke voorwaarde. Hij wilde als registratienummer EB 41, waarmee de kubbeboot hem steeds zou blijven herinneren aan een belangrijke moment in zijn leven: zijn initialen plus zijn geboortejaar→ EB41.

Vollenhove, de binnenhaven gezien vanaf de werf van Kroese. Allemaal kubboten en in de bocht een bonsje.

De kubboot EB 41 is voorzien van roeidollen op het boord. Met deze scheepjes werd niet gezeild. Ze werden gebruikt bij de 'walvisserij' en als bijboot bij een groot vissersschip. In Harderwijk en langs de westwal, bijvoorbeeld op Marken, gebruikten de vissers kubboten met een bun, waarmee ook gezeild werd. Er werden zwaarden aan de boorden gehangen en een torentuigje op gezet. Een torentuig komt ook bij de grundel voor, maar blijft bijzonder op een traditioneel werkscheepje. Tegelijkertijd is het duidelijk, dat een simpel driehoekig zeil, met rakbanden om de mast, in het gebruik heel praktisch en functioneel is.

De oostwal kubboten uit Vollenhove en Elburg waren droge schepen, zonder bun, waarmee niet gezeild werd.

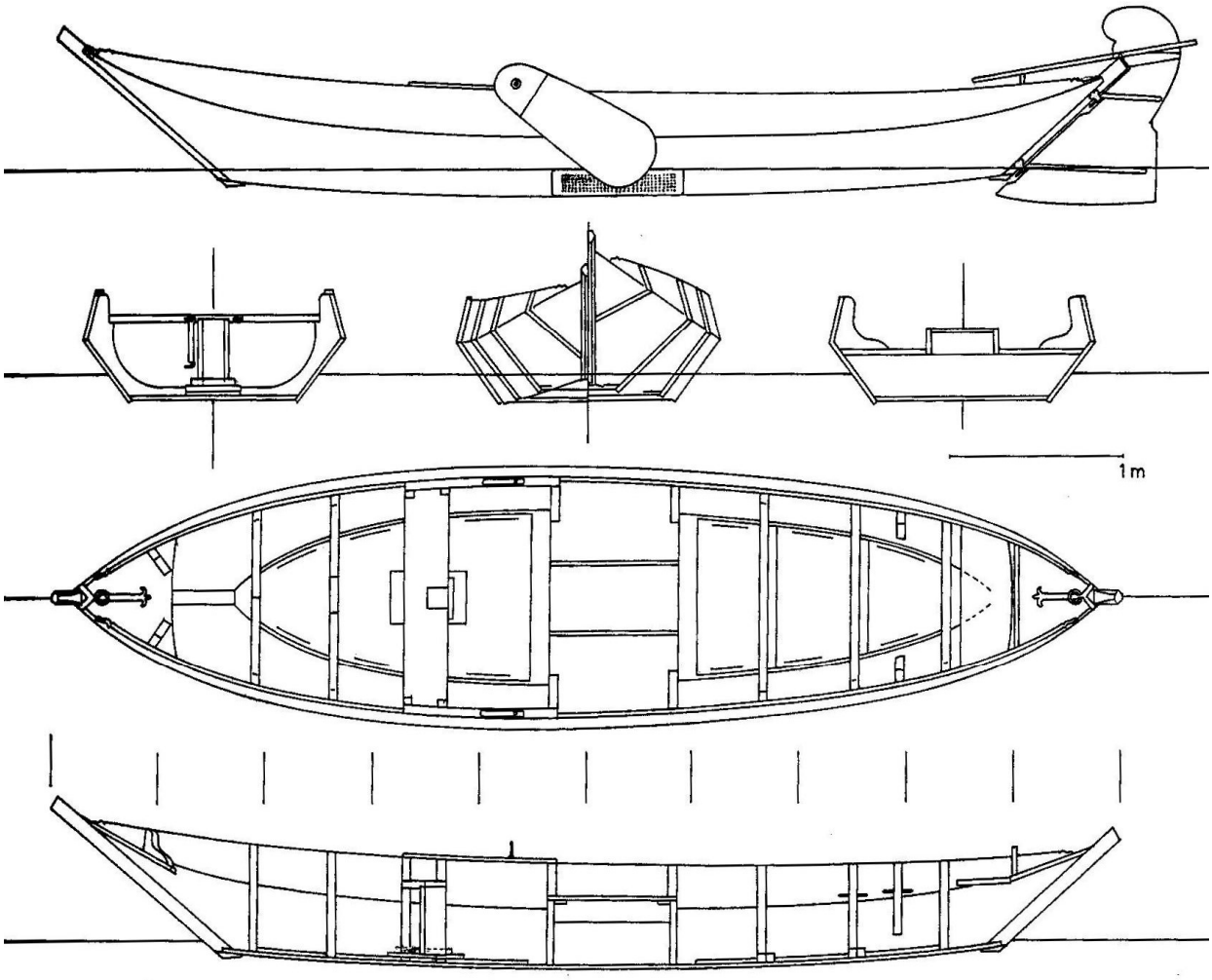

De Grafhorster zeepunter met een mastdoft om te zeilen en een bun (en deken) om de vis vers te houden.
Bouwer: Wolter Huisman uit Ronduite. Afmetingen: 6,20 x 1,70 meter (tekening: G.J. Schutten). Ben Huisman heeft in 2000 een Grafhorster punter gekocht en bij Wildeboer in Giethoorn laten restaureren voor de Botterstichting.

In Kuinre, Vollenhove en Kampen werden **zeepunters** gebouwd, maar ook in de Kop van Overijssel, bij Huisman in Wanneperveen. Op zijn werfje bij de brug van Ronduite bouwde hij niet alleen Vollenhoofse bollen, maar ook fraaie punters voor vissers die op de Zuiderzee vlak langs de kust hun netjes uitzetten. Zoals de Elburger 'walvissers' langs de Veluwe-oever dat deden.
Deze scheepjes hebben nog veel van de Giethoornse punter, maar zijn door het hogere vrijboord en de iets grotere breedte wel zeewaardiger. De diepgang is zo gering, dat de vissers slechts een paar decimeter water nodig hadden om te kunnen varen. Deze scheepjes waren getuigd met een praktisch sprietzeiltje. Er kon ook mee geroeid en geboomd worden. De visser had niet altijd het geld om twee zijzwaarden te betalen. Er voeren ook punters met één zwaard dat dus iedere keer bij het overstag gaan naar het andere boord moest verhuizen.

De oostwal van de Zuiderzee bij het Zwartewater met een punter in z'n element: ondiep water met rietvelden en kraggen.

Grafhorst op het Kampereiland omstreeks het jaar 1900 met een veerpont over het Ganzendiep.

Scheepsbouw en -reparatie in Elburg

Veel vissersschepen uit Elburg zijn elders gebouwd. Diverse schepen werden door Elburger vissers overgenomen van andere vissers uit andere vissersplaatsen. Het is dus niet zo dat het werfje van Balk bij de haven van Elburg tevens de plek was waar de vissers rond 1900 hun schepen lieten bouwen. De werf van Balk heeft wel een lange geschiedenis in Elburg. Reeds in 1787 werd aan de noordkant van het haventje van Elburg een scheepwerf opgericht. In 1802 kocht Sijbrand Balk (1774-1841) de helling met timmerschuur. Hij bouwde 'botterschuiten' en repareerde schepen. Na hem bleef de werf in handen van de familie Balk. Eind 1800 was Cornelis Balk (1864-1945) de werfbaas en in de eerste decennia van de 20e eeuw kwamen diens zonen Hendrik en Daniël op de werf. De bloeiperiode van de Zuiderzeevisserij bracht op de werf uiteraard meer activiteiten voor vissers met zich mee. De werf miste echter de voorzieningen om een flink vissersschip te kunnen bouwen. De timmerloods was te klein voor nieuwbouw van een botter. In 1937 nam Daan Balk de werf over en bouwde direct een grotere loods naast de werf, maar toen was de tijd van nieuwe houten vissersschepen helaas voorbij. Hoogtepunten waren voor de scheepswerf de nieuwbouw van een paar pluten in de jaren twintig. Slanke scheepjes van rond de negen meter lengte. Wel bouwde Daan in 1937 in zijn nieuwe loods een houten Vollenhoofse bol als jacht. Een eigen ontwerp naar het voorbeeld van de scheepjes van Jan Kroese uit Vollenhove, maar dan wel 12 meter lang. Voor Engelse rekening.

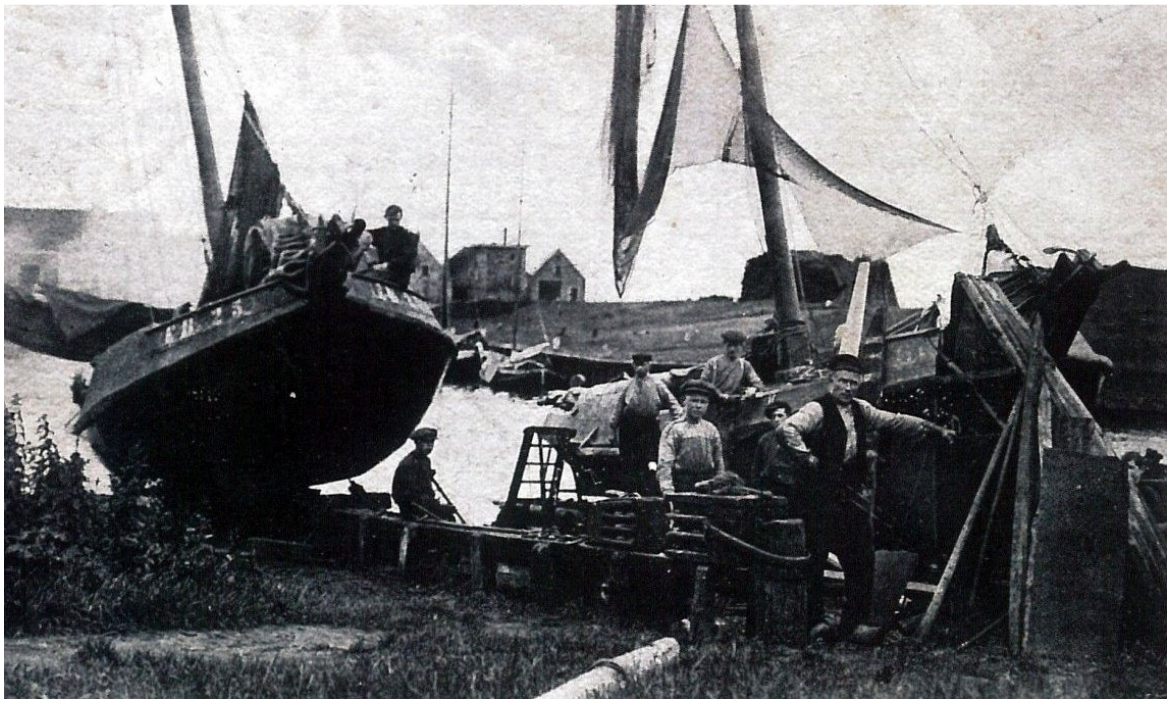

Elburg, circa 1915. De helling van scheepswerf Balk. Links de bons EB 25 en rechts de EB 66. Vooraan staat werfbaas Cornelis Balk (bronnen: oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop en Dorleijn deel IV).

Natuurlijk werden er bij Balk door de jaren heen wel kleine scheepjes gebouwd, zoals de kubboten die voor de aalvangst langs de kust en in de haven in gebruik waren en punters, die eveneens voor de 'walvisserij' in gebruik waren.
Na de afsluiting van de Zuiderzee bleef er wat reparatiewerk over en moesten de bakens verzet worden. Zoals zovele scheepswerfjes deden, schakelde ook de Elburger werf na de oorlog geleidelijk over van houtbouw op staalbouw en ging zich richten op de recreatievaart. Daans zoon Bart Balk (1938-1998) nam hierin het voortouw. In 1987 liet Bart een moderne loods bij de helling bouwen met een dok voor schepen tot 100 ton. In 1998 overleed Bart onverwacht en zette zijn zoon Daan (1968) het bedrijf voort.

De werf van Balk met een botter en een bons voor onderhoud op de helling en wat kubboten voor de kant. De werfschuur in het midden van de foto bevond zich toen nog aan de Havenkade.

Na de oorlog trok de zeilende visserij nog even aan en was er veel werk aan reparaties om de schepen weer bedrijfsklaar te krijgen. Ook restaureerde Balk de botter EB 17 van visser J. aan 't Goor. Dit schip werd in 1948 van een nieuwe huid voorzien. In 1957 kocht doodskistjesfabrikant Boonstra uit Leeuwarden deze botter voor de recreatie. In 1987 nam werfbaas Stofberg de botter over en restaureerde het schip in 1994. In 2010 kocht de Botterstichting de EB 17. Bij Balk waren ze na de oorlog overgestapt op de bouw van stalen jachtjes. In 1965 werd bij Balk de grote stalen Lemsteraak Zephyrus gebouwd voor de familie De Jong uit Gorredijk, die hun botter KP 32 van de hand deed. Een fraaie aak die nu, na 50 jaar in een nog uitstekende conditie, gebruikt wordt in de chartervaart.

Sledehellingen van de scheepswerf van Balk. Vooraan twee visventers in een bakje, bezig hun botvlechten te spoelen. Rechtsboven het pekhok van Balk, waarvoor hij een oud (aangespoeld) vletje door midden had gezaagd en rechtop zette.

De 13 meter lange Lemsteraak Zephyrus die de familie De Jong uit Gorredijk in 1965 bij Balk liet bouwen nadat ze de botter KP 32 verkocht hadden. Op dit moment is deze aak een charterschip van Sailcharter Sneek. Foto onder: De Elburger haven met Joh. aan 't Goor in zijn botter EB 17, die in 1947 door Balk van een nieuwe huid was voorzien.

Henk Witter over zijn werk bij de Hellege

Henk Hulst vertelde me in 2015, dat er een boek uitkomt over 40 jaar Botterstichting. Hij wilde in dat boek het gebeuren in en rond de werf van Balk wat breder beschreven zien dan was gebeurd in het boek over 25 jaar Botterstichting. 'Ik mos maar un stukkien schriev'n over de Hellege woar ik ewarkt hebbe.' Ik heb in het bestuur van de Botterstichting gezeten, ik heb altijd gezeild en gevist met 'de botterboys' op de botter EB 65 van Rien Lipke, ik was bestuurslid van de Visserijvereniging Workum en ik ben nog lid van de Visserijvereniging Ons belang in Elburg, want ik heb ook een punter. Ik heb tegen Henk Hulst gezegd, dat ik over de meeste punten wel een boek vol kan schrijven. Maar dat was ook weer niet de bedoeling!

De werf 'de Hellege' van Daan Balk

Mijn eerste voetstappen op de werf waren tijdens de laatste klassen van de lagere school. Ik was het vriendje van Henk Balk. Er lag een oude Harderwijker punter (met platte spiegel), dus dat was roeien en vissen. Later heb ik er in leren zeilen. Als er een schip op een van de twee sleehellingen werd getrokken, maakten wij de vetpan warm. Dat was talkvet, waarmee de slee en de klossen ingevet werden. Het warm maken gebeurde op een vuurtje dat in de kop van de Vlet werd gestookt (een doormidden gezaagde vlet die rechtop stond en dienst deed als pekhok). In die tijd was Daan Balk Sr. baas op de werf en was het nog houtbouw. Vanuit de inpoldering kwam er na de oorlog ook ijzerwerk los. Zoon Bart ging ook op de werf werken. Eind 1958 had ik de opleiding 'fijn bankwerken/instrument maken' afgerond en vond ik werk in Zwolle. Begin 1960 vroeg Bart aan mij: 'We goan iezeren jachies bouw'n, hej zin op de warf te koom'n warken?' Dat leek mij wel wat, dus april 1960 ben ik daar gaan werken.
We hebben voor de visserij vletten gebouwd, ankervletten voor het baggerwerk, rondspant kieljachten, schouwen, lemsteraken, motor- en kotterjachten, motorvletten en we hebben schepen verlengd en ingekort. Van Daan Balk Sr. heb ik niet alleen geleerd boten te bouwen, maar ook leren zeilen.

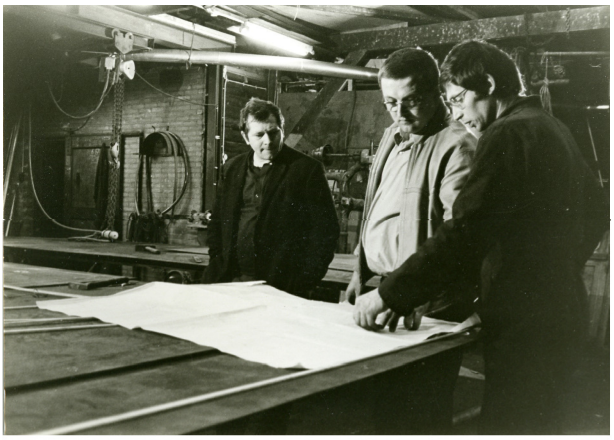

Elburg, jaren zestig. Uitslaan van een constructietekening door Siebe de Jong (l.) met Henk Witter (r.)

Elburg, 1965. Een Lemsteraak als motorjacht. Ontwerp Gillissen (foto's boven: collectie Henk Witter). Onder: De aak wordt in 2015 te koop aangeboden als 'motortjalk'.

De oude Daan was recht voor z'n raap. We hadden bijvoorbeeld een dieselpomp. Meert er een boot aan voor diesel. Daan helpt bij het tanken en de man wijst op z'n scheepje en zegt: 'Heb ik zelf gebouwd.' Daan antwoordt: 'Dat kuj wel zien ook.' Henk Petersen (de Non) laat trots zijn eerste stalen modelbootje aan Daan zien en Daan zegt: 'Wat he'j doar veur un centenbakkien emaakt.'

Het oude werk: reparaties aan botters, bonsjes en bollen (foto: collectie Henk Witter).

In de winter hadden we ook heel ander vertier. Het wemelde op de werf van de ratten. We bedachten een competitie ratten vangen. Daan, Bart en ik hadden ieder een kooi. Een viskop aan een haak in de kooi, de schuif op een kier, de rat pakt de viskop en kleng de schuif erop. We hebben er in één winter wel zestig gevangen. Toen Bart de baas werd, is de oude loods uitgebouwd met een smederij en kregen we een wagenhelling. Toen de nieuwbouw minder werd, kregen we meer reparatie. De schepen werden groter en wij kregen in 1987 een groter gebouw. Schepen tot 20 meter konden naar binnen via een dokhelling.

De Hellege in de jaren zestig. Vlnr: Henk Witter, Daan Balk en Wiegman Petersen (de vader van Henk Petersen, ook bekend als de Non). Foto: collectie Henk Witter.

Dat was een grote vooruitgang, want er kon nu altijd, zomer en winter, doorgewerkt worden. Daan Jr., de zoon van Bart, was ook op de werf komen werken. Later ging hij naar Hakvoort in Monnickendam om de nodige ervaring op te doen. Na de plotselinge dood van Bart in 1998 kwam Daan terug op de werf. Daan zag meer toekomst in grotere schepen. Op de werf in Elburg was er te weinig ruimte en een andere plek was niet voorhanden. Hij kreeg echter de kans om de scheepswerf van Metz op Urk over te nemen. Een poosje is er op twee locaties gewerkt, maar dat was toch geen optie. Uiteindelijk ging de Scheepswerf Balk in 2007 over naar Urk. In Elburg heb ik 43 jaar bij drie generaties Balk gewerkt. Op Urk heb ik de 50 jaar bij de familie Balk vol gemaakt.

3. Botterbehoud in Elburg vanaf 1975

De visserij was lange tijd voor Elburg een belangrijke bron van inkomsten. Aan de zeezijde van het markante vestingstadje Elburg was de haven een karakteristieke plek. Omstreeks 1920 bestond de Elburger vissersvloot uit 72 vaartuigen. Naast botters waren er bonzen, pluten, kubbeboten en zeepunters. Ook na de afsluiting van de Zuiderzee kwam tot omstreeks 1950 ruim een derde deel van het totale inkomen van de Elburgers uit de visserij en de daarmee samenhangende bedrijvigheid op de wal. Pas nadat Elburg in 1956 werd afgesloten van het open water, verdween de visserij op een paar bedrijfjes na. Voor Elburg is de voormalige visserij met de drukte van schepen in de haven en de activiteiten van vishandel, scheepsreparatie, touwslagerijen en zeilmakerijen op de wal een belangrijk historisch gegeven. Dat wordt in de moderne tijd, waarbij de visserij in Elburg geen rol meer speelt, gemakkelijk vergeten. Het was in de jaren zeventig van de vorige eeuw daarom alleszins begrijpelijk dat een paar jonge Elburgers, die in hun jeugd nog genoten hadden van de botters in de haven, wilden voorkomen dat 'de laatste botter uit Elburg zou vertrekken'. Henk Hulst en Hans van den Pol vonden 'dat er ten minste één botter voor Elburg behouden moest blijven'.
De laatste botter… dat zou dan de EB 24 zijn. Het gerucht ging dat die botter van de gebroeders Hannes, Jan en Willem Jansen te koop was. De Jansens zouden van plan zijn een stalen kottertje te kopen dat op Urk lag. Dat was dus een buitenkans voor Henk en Hans om te proberen die laatste Elburger botter voor Elburg te behouden. En zij waren niet de enigen in Elburg die er zo over dachten. Rien Lipke en Peter van der Heide sloten zich bij hen aan. Met hun vieren hadden ze in 1975 het plan opgevat om de EB 24 van de gebroeders Jansen over te nemen en te proberen dit schip als varend monument voor Elburg te behouden.

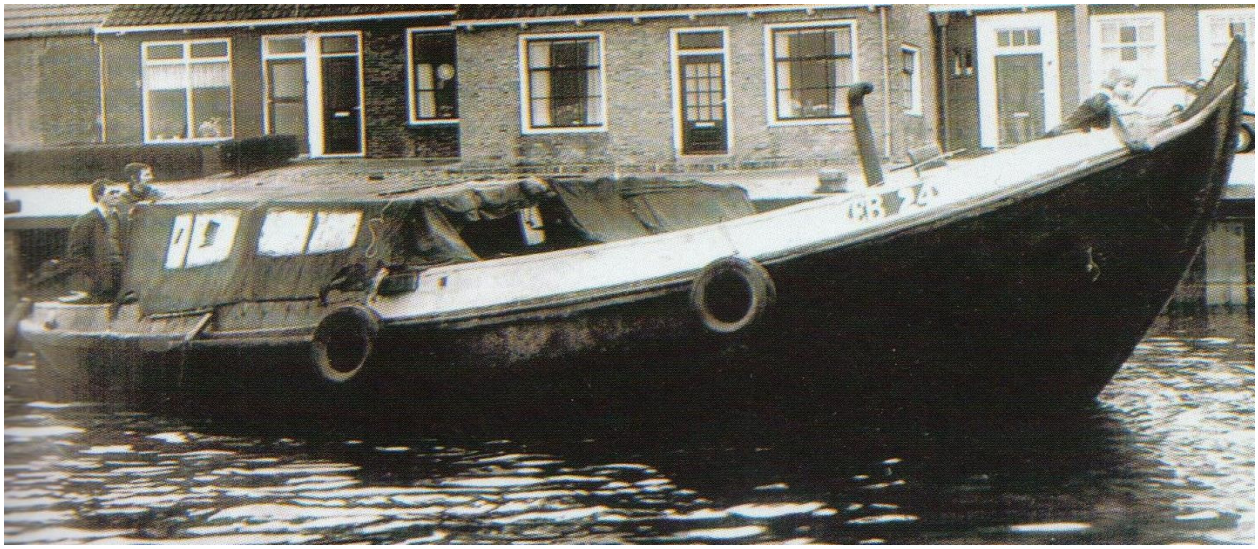

De pas aangeschafte EB 24, met een zeildoeken buiskap over de kuip voor wat beschutting. Achterin Hans van den Pol en Henk Hulst. Voorop Dik van den Pol, zoon van Hans.

Ze lieten zich adviseren door de Vereniging Botterbehoud, door de voorzitter van Monumentenzorg en door werfbaas Oost uit Harderwijk die de botter voor hen had bekeken en de kosten van een voorlopige restauratie had berekend. Siebe de Jong, conservator van het Scheepsarcheologisch Museum in Ketelhaven, wilde wel diverse instanties benaderen voor subsidies en ook werden gesprekken gevoerd met Peter Schuur, de conservator van het gemeentemuseum en Hans Kooman, de voorzitter van de oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop.

De botter EB 24 vaart de haven in langs 'de Kop van 't Ende'.

In het voorjaar van 1975 kwam er een mondeling akkoord met Jan Jansen tot stand over de aankoop van de botter EB 24 voor zesduizend gulden. Op 31 maart van dat jaar, op Paasmaandag, besloten de vier jonge botterliefhebbers voor de eerste keer met de botter te gaan varen. Peter van der Heide zou eerst de motor nog even nazien. 's Morgens de accu's aan boord en de motor geprobeerd. Helaas, die verrekte het. Toen geslingerd en ja, hij deed het. Na de Paasbleek om 13.00 uur werd de eerste tocht met de botter gemaakt naar het Vogeleiland in het Randmeer. Prachtig weer en een onvergetelijke dag. Alle vier eigenaren aanwezig, inclusief vrouwen en kinderen. Bij terugkomst in de Elburger haven verliep het aanleggen nog niet vlekkeloos. Dat ging maar net goed.

De historie van de EB 24

In 1917 gaf Aart Jansen werfbaas Joh. Oost uit Harderwijk opdracht een nieuwe botter te bouwen. De schuit werd in februari 1918 afgeleverd. In de bewaard gebleven rekening staat het volgende vermeld: 'Een nieuwe vischbotter met smidswerk, mast, blokken, haken en boomen en verder rondhout enz., gemaakt en geleverd voor de som van tweeduizend driehonderd en vijftig gulden. Zegge f. 2350,-.' De rekening is op 2 februari 1918 door Joh. Oost ondertekend met 'voldaan'. Blijkbaar kon Aart Jansen de nieuwe botter meteen afbetalen. De Harderwijkse zeilmaker Tiemen Groen, een zwager van Aart, maakte de zeilen.

Oudste zoon Hannes (geboren 1903) kwam na het verlaten van de lagere school bij zijn vader aan boord. Jan (geboren 1913) volgde jaren later het voorbeeld van zijn broer. De hoekwantvisserij was voor de Jansens het hoofdmiddel van bestaan. Vanwege hun vaardigheid en kundigheid besomden ze vele jaren de hoogste bedragen aan de Elburger visafslag. In de jaren dertig kwam ook de jongste zoon Jan Willem (geboren 1920) aan boord van de EB 24. Nadat hij eerst een jaar leerling was geweest bij kapper Hulsman, moest Jan Willem dit vak om medische redenen staken. Zijn vader nam hem vervolgens mee naar zee, maar gezondheidsproblemen beletten Jan Willem vaak zijn werk uit te oefenen. In die periode maakte Jan Willem veelal thuis de spleten hoekwant klaar voor de volgende dag.

Van A-Ford tot Samofa-diesel

De EB 24 kreeg in 1931 een T-Ford-motor. Deze motor kostte vierhonderd gulden, inclusief het inbouwen. In 1936 kwam er een 4-cylinder 16-PK A-Ford in de schuit. In 1961 werd deze motor vervangen door een 20-PK Samofa dieselmotor. In 1944 werd de botter van Aart Jansen grondig opgetimmerd op de werf van Daan Balk. Deze timmerbeurt kostte f. 4254,50.
Vanaf 26 maart 1954 onderging de EB 24 opnieuw een timmerbeurt op de werf van Balk. Pas op 6 mei gleed de botter weer van de helling. De kosten van deze restauratie bedroegen 1441 gulden.

Varen zonder mast

In 1965 raakte de mast van de EB 24 de brug over het Veluwemeer. Deze mast had Daan Balk in november 1940 op de botter geplaatst voor 110 gulden. De gebroeders Jansen besloten daarop de gehavende mast niet te laten repareren. Voortaan kon de schuit onbelemmerd de brug passeren. Korte tijd later bouwden de broers Jansen een beschuttingstent op de botter, waardoor zij bij slecht weer droog stonden. Er werden in die tijd nauwelijks meer reparaties uitgevoerd. Het schip ging zienderogen achteruit. In 1975 besloten de gebroeders Jansen een ijzeren vaartuig uit Urk te kopen. Voor de oude botter was op dat moment belangstelling van vier jonge Elburgers…

Vlnr.: Jan Jansen ('van Mies') EB 32, Jan Jansen ('van Pad') EB 60, Henk Hulst en Hans van den Pol. Naast de EB 24 liggen de 'Bruiser' (de jachtbotter van Henk) en de 'Banjaard', de hoogaars van Aryan de Waal.

Oprichten van een botterstichting

Op 4 april 1975 brachten Peter van der Heide en Hans van den Pol een bezoek aan notaris Mr. Overbeeke voor het opstellen van een voorlopige stichtingsakte. De notaris adviseerde onder andere om de voorgestelde naam 'Stichting tot Behoud EB 24' te veranderen in 'Stichting tot Behoud van Elburger Botters'. Ondertussen kon het werk

Henk Hulst aan boord van de EB 24.

aan de botter beginnen. De vier oprichters van de Botterstichting hadden uit eigen portemonnee ieder tweeduizend gulden als startkapitaal ingelegd. Om de financiën op peil te houden, werd besloten iedere week vijf gulden per persoon in de kas te storten. Tegelijkertijd werd geprobeerd een breder draagvlak bij de Elburger bevolking te vinden voor het behoud van de botter EB 24. Zo werd er een filmavond georganiseerd, Gait L. Berk uit Kampen gaf op zijn bijzondere wijze commentaar bij de films en de eerste donateurs konden worden ingeschreven: de heren Kloosterziel, Hoefhamer en Minderhout.
De meeste oud-vissers stonden in beginsel positief tegenover het idee een botter voor Elburg te behouden. Ze zeiden weliswaar niet veel, maar ze waren zeker niet negatief. Toen zij in 1978 voor de eerste keer gevraagd werden om met de botter mee te varen naar Urk, gingen de meeste oud-vissers spontaan mee. De reactie van de iets jongere generatie beroepsvissers was veel kritischer. De Botterstichting kreeg echter veel steun van wethouder Kobus. Hij was een enthousiaste watersporter en gaf de Botterstichting regelmatig adviezen. Ook burgemeester Westerhuis stond achter de

initiatieven. Op advies van wethouder Kobus werd het bestuur van de stichting uitgebreid met enkele adviseurs: de heren Meffert (Monumentenzorg) en Van der Heide (directeur Zuiderzeemuseum). Het draagvlak zou daarmee worden verbreed. Bij de aanvraag van subsidies kon dat een voordeel zijn. Op 17 september 1975 passeerde de definitieve stichtingsakte bij notaris Overbeke. De ondertekenaars waren Marinus Lipke (timmerman), Hendrik Jan Hulst (loodgieter), Johannes van den Pol (stoffeerder) en Peter van der Heide (scheepswerktuigbouwkundige). In de daarop volgende periode namen onder anderen Willem Rog, Nico Verwey, Wim van Rheenen en Henk Witter eveneens zitting in het bestuur.

Op zoek naar geld

Een oude botter kopen en een botterstichting oprichten is natuurlijk mooi, maar het in de vaart houden van een oude botter is heel wat anders. De EB 24 was dringend toe aan een grote restauratie en daarvoor was veel geld nodig. Bovendien bleven de ambities van de nieuwe Botterstichting niet beperkt tot het behouden van de EB 24 voor Elburg. De andere doelstellingen van de stichting zijn:

- Het aankopen, restaureren en opnieuw in de vaart brengen van Elburger botters;
- Het in ere houden van Elburg als thuishaven voor botters, als bijdrage aan het historisch aanzien van de stad in het algemeen en als tastbaar bewijs van haar historische betekenis als vissersplaats in het bijzonder.

Dat waren dure doelstellingen en het geld stroomde niet spontaan naar de Botterstichting. Veel Elburgers leken te denken: 'Wij geven geld en jullie gaan lekker varen!' Het zou nog enkele jaren duren voordat de Botterstichting de Elburger bevolking had overtuigd van haar goede bedoelingen.

De botter EB 24 was ondertussen zo goed en zo kwaad als dat ging opgeknapt en debuteerde in 1977 bij de Westwalraces voor botters op het IJsselmeer voor Enkhuizen.
De schuit werd negende, maar had veel beter kunnen scoren. Vlak voor de finish lag de EB 24 nog op een mooie vijfde plaats. De bemanning zag helaas de finish over het hoofd, waardoor er nog een rondje moest worden gevaren. De negende plek werd daardoor het best haalbare, maar voor een debutant nog steeds geen slecht resultaat.

Twee jaar later luidde de Botterstichting de noodklok. In 1979 bleek dat de EB 24 dringend gerestaureerd moest worden. Het was onverantwoord nog langer met het schip te blijven varen. Om geld voor de restauratie bijeen te krijgen, lanceerde de botterstichting de actie 'Help de botter verzuipt', en die actie hielp. Eind 1979 zegde de gemeente Elburg steun toe, waarna de botter uit het water kon worden gehaald voor een grote opknapbeurt.

Rien Lipke en Peter van der Heide. Onder: Wil van der Veen in gesprek met Hans van den Pol

Begin 1980 bleek de restauratie van de EB 24 zo'n 85.000 gulden te gaan kosten. De gemeente Elburg besloot in april 1980 de Botterstichting te gaan steunen. De gemeente garandeerde de rente en aflossing van een geldlening van 40.000 gulden en gaf zelf een bedrag van 10.000 gulden. Daarnaast leende de stichting nog eens 20.000 gulden. Voor de rente van die lening zou de gemeente jaarlijks een subsidie verlenen. Samen met andere giften, waaronder van de Bedrijvenkring Elburg, kwam er genoeg geld binnen voor de restauratie. Het grote werk kon beginnen.

De EB 24 gerestaureerd

Het aannemersbedrijf Gebroeders Lipke, aan de haven van Elburg, nam uiteindelijk de restauratie van de EB 24 voor zijn rekening. In september 1980 kon de botter weer te water worden gelaten bij de scheepswerf van Balk, even verderop aan de haven. Het schip was voor 95 procent vernieuwd en leek in het geheel niet meer op het oude wrak zoals dat 5 jaren eerder was gekocht. Het bestuur van de Botterstichting was inmiddels flink uitgebreid en bestond uit: Henk Hulst (voorzitter), Hans van den Pol (penningmeester), Nico Verwey (secretaris), Willem Rog, Gerrit Plakke, Wim Meurs, Peter van der Heide, Johan van Luik, Henk Petersen en Mieke de Waal. Daarnaast had de stichting drie adviseurs: de heren Van den Bosch, Van der Heide en Meffert. Het bestuur besloot in 1980 om drie commissies op te richten:

- de restauratiecommissie (die na de restauratie van de EB 24 verder zou gaan als onderhoudscommissie);
- de evenementencommissie;
- de exploitatiecommissie (die vooral belast was met de verhuur van de EB 24).

Op 18 september 1980 werd de geheel vernieuwde botter EB 24 te water gelaten door prinses Margriet en de heer mr. Pieter van Vollenhoven. Dat had burgemeester Westerhuis weten te regelen. Helemaal soepel verliep die tewaterlating overigens niet. Nadat de champagnefles drie keer zonder resultaat tegen het schip was geslingerd, moest er een koevoet aan te pas komen om de champagne te laten stromen.

Voor de oud-vissers was de aanwezigheid van het koninklijk paar een hoogtepunt. Speciaal voor hen was op de werf van de familie Balk een tribune gebouwd. Bij aankomst van de Koninklijke Hoogheden gingen alle vissers spontaan staan, wat een prachtig moment opleverde. Na afloop van de plechtigheid ging het hele gezelschap naar 'De Strekdam', het gebouw van de watersportvereniging, en daar kwamen de verhalen van de oud-vissers los. Aalt Petersen ('De Kluif') praatte met mr. Pieter van Vollenhoven alsof het een oude bekende van hem was. Siemen Goossens had speciaal voor prinses Margriet een (vis)netje gebreid. Het werd een fantastische dag waar de hele Elburger gemeenschap voor uit was gelopen.

Prinses Margriet tijdens de doop van de gerestaureerde botter EB 24

Siem Goossens, EB 25, in gesprek op de strekdam met Prinses Margriet, na de tewaterlating in 1980.

Oranjekoorts (auteur: Jan Wit)

In de aanloopweek van de tewaterlating van de EB 24 op 18 september 1980 door Prinses Margriet, werden de gedachten van de voorzitter van de botterstichting geheel bepaald door het komende hoge bezoek. 's Nachts werden zijn dromen er door geregisseerd en overdag worstelde hij met vorstelijke problemen. Was het 'Koninklijke Hoogheid' of gewoon 'Mevrouw' of 'Margriet'? Moest 'ie nou links of rechts van haar lopen? Zou Marianne zich niet verspreken over Pieters oren of pianospel? En in z'n ondeugende momenten vroeg hij zich af of je een prinses ten afscheid kon kussen of dat een glimlach en een hand moesten volstaan. Kortom, zijn hoofd zat vol majesteit.

Tewaterlating

Over de komende tewaterlating zou een bespreking om vijf uur in de middag bij mij thuis op het Noordeinde zijn. Peter van de Heide was op tijd. Henk was te laat. Natuurlijk. Altijd, maar zeker deze week! We besloten hem te bellen en toen 'ie opnam
('Met Hulst'), meldden we ons in een opwelling met een geaffecteerde stem als zijnde Van Heijningen, marechaussee, afdeling bewaking van 't Loo en adjudant toegevoegd aan luitenant La Rooh. De laatste wilde nog enige aspecten met betrekking tot de veiligheid van de prinses bij de tewaterlating en het protocol op die dag doornemen en of het schikte dat hij daar over 10 minuten over gebeld zou worden. 'Ja, dat was prima', zei Henk, hij had tijd genoeg (sic).

Oranjenerveus

We hadden geen moment gedacht dat 'ie daar in zou trappen, maar kennelijk was 'ie zo Oranjenerveus, dat alle realiteit hem ontging. We belden 'm na 10 minuten nogmaals, lieten nu Paula als telefoniste van 't Loo met zakelijke telefoonstem doorverbinden met de luitenant La Rooh. Deze stelde zich voor, gaf zijn adjudant volledige volmacht en en ander af te werken en hij, La Rooh, zou van Van Heijningen dan de uitwerking van de details vernemen. Een en ander moest uiteraard niet aan de grote klok gehangen worden, discretie was uiteraard vereist. 'Ja, nee, dat sprak vanzelf, een geheim was bij hem veilig', antwoordde Henk. De burelen waren daar nu gesloten, maar Van Heijningen zou morgenochtend om 10 uur stipt bellen. Of hij, de voorzitter, dan bij de telefoon kon zijn. 'Jazeker, geen probleem.' Henk arriveerde na 10 minuten op het Noordeinde (drie kwartier te laat) en vertelde als excuus prompt over een La Rooh - ritmeester of iets dergelijks - en dat 'ie morgen voor verdere uitwerking gebeld zou worden. Wij deden die 'smoes' als belachelijk van de hand. Hij kon ons niet overtuigen.

Veiligheid

In de week daaropvolgend had Henk frequent telefonische contacten met adjudant Van Heijningen, waarbij voorwaarden besproken werden voor het hoge bezoek. Kon de veiligheid van de prinses daar in Elburg gegarandeerd worden? Wellicht was een

soort knokploeg achter de hand te houden, onopvallend natuurlijk, die indien nodig in kon grijpen? 'Ja, Henk wist wel een paar potige, betrouwbare burgers onder leiding van de havenmeester, de heer Petersen. Dat was op discrete wijze gemakkelijk te organiseren.'

Wilhelmus

En hoe zat het met de oranjegezindheid van de bewoners van Elburg? Kon de schooljeugd van Elburg, ieder kind voorzien van een vlaggetje, wellicht een erehaag op de stoepen rond de haven vormen? 'Geen probleem'. En ook het zingen van vaderlandse liederen en het Wilhelmus was meer gewoonte dan uitzondering. Op alle lagere scholen werden die nog luidkeels gezongen, minstens twee coupletten, uit het hoofd, zodat er niet na afloop stenciltjes in de haven rond zouden drijven. Hij kende verschillende hoofden van lagere scholen, dat kwam dik voor mekaar, absoluut, het zingen van vaderlandse liederen stond hier nog op het lesrooster. Elburg was een echt oranjestadje en ook de volwassenen zouden uit volle borst meezingen. Daarvan was 'ie overtuigd.

De Non

En dan, hij was net al even genoemd, de havenmeester, even zien, de heer Non of iets dergelijks. Daar was sprake van een enigszins dubieuze reputatie, dossier nagezien, melding van vechtpartijtje, drankmisbruik? 'Nee, nee, absoluut daar stak Henk de hand voor in 't vuur. De Non was een bijnaam, in vissersplaatsjes gebruikelijk. Petersen was een goed vaderlander. Ja, natuurlijk was het te regelen dat hij die dag in plaats van oranjebitter uitsluitend alcoholvrije frisdrank – al dan niet oranje gekleurd – zou drinken. Weliswaar een overbodige voorzorgsmaatregel, maar dat zou beslist zo geregeld kunnen worden. Geen probleem.'

Doop

En voor het vaartochtje op de nieuwe EB 24? Stel dat… 'Nee, er was geen toilet aan boord van een botter. Oh, maar dat was geen probleem. Zij hadden zelf een installatiebedrijf en een toiletje was zo te regelen. Ja, natuurlijk afgeschermd voor nieuwsgierige blikken, dat spreekt voor zich. En ja, ook op de werf zou het toilet grondig schoongemaakt zijn en lekker fris ruiken. Niemand zou daar gebruik van maken die ochtend en vanaf 7 uur kon dat geïnspecteerd worden en alle pin-ups en aanstootgevende WC-deurteksten zouden zijn verwijderd. Dat spreekt vanzelf.' Dat alles en nog meer speelde zich af tijdens meerdere telefoongesprekken over verschillende dagen. Steeds meer samenzweerders luisterden dan gniffelend mee, de koppen tegen elkaar om de hoorn van de telefoon, stikkend van de ingehouden lach, zich afvragend hoe ver ze konden gaan.
Er werd gezwaaid en gezongen, maar geen twee coupletten, de pin-ups waren weg, de oranjebitter smaakte best en het WC-tje op de EB 24 was er natuurlijk niet. De feestelijke doop was een groot succes!

Geen probleem

Dit verhaal is absoluut tekenend voor de wijze waarop in latere jaren alle problemen die zich aandienden binnen de stichting benaderd werden: ze zonder aarzelen, positief en overtuigend tegemoet treden, geen enkele twijfel laten doorklinken. Een oplossing is er altijd te vinden en niet zelden lossen de problemen zichzelf op. En…als de nood (ook de koninklijke) hoog is, staat er altijd nog wel ergens een puts.

Jan Wit
Den Haag, Noordeinde, mei 2000

Elburg, 1980. Prinses Margriet op de Havenkade, begeleid door Henk Hulst.

Tijdelijk een tweede botter

Al vrij snel na de aankoop van de botter EB 24 kon er in 1975 een tweede botter gekocht worden. In de buurt van Vinkeveen lag een oude botter met de naam 'Bonzo', de voormalige BU 46. Henk en Hans gingen er op een zaterdag naar toe en na lang onderhandelen kochten ze de schuit voor zeshonderd gulden. Een week later lag 'Bonzo' al in de haven van Elburg. Een vrachtscheepje uit Vinkeveen sleepte de botter naar Elburg voor 108,40 gulden. Korte tijd later is de bouwvallige botter met behulp van een kraan (kosten: 25 gulden) op de kade voor de werkplaats van aannemersbedrijf Lipke gezet. De botter bleef daar ruim twee jaar liggen, waarna de Botterstichting het schip in 1977 voor zeshonderd gulden doorverkocht aan Rien

Lipke. Hij restaureerde het schip met behulp van zijn vader en gaf de botter het visserijnummer EB 65.

Vlnr: Hans van den Pol, Rien Lipke en Henk Hulst. Hun stelregel: Problemen? Gewoon aanpakken! Niet twijfelen, een oplossing is altijd te vinden!

Botter in de verhuur

Vanaf 1981 werd serieus werk gemaakt van de verhuur van de botter EB 24. De Botterstichting liet duizenden folders drukken voor campings, scholen en dergelijke. De geïnteresseerden konden kiezen uit een eendaagse tocht (richting Harderwijk of richting Ketelmeer) en meerdaagse tochten (of een weekend) met bestemmingen als het IJsselmeer, de Markerwaard, de Waddenzee en de binnenwateren die met staande mast bevaarbaar waren. Deze verhuur leverde in 1981 ruim vierduizend gulden op. Financieel was 1982 geen goed jaar, maar in 1983 kwam er door verhuur van de botter maar liefst 13.400 gulden binnen. Ook de donateurs lieten van zich spreken, zodat 1983 afgesloten kon worden met een batig saldo van 7000 gulden.

Voor heel Elburg was 1983 een feestelijk jaar: de viering van 750 jaar stadsrechten. Voor de Botterstichting werd de bekroning van dat feest het weekend van 9 en 10 september. Toen werd voor het eerst een 'botterweekend' gehouden. Dat weekend lagen er zo'n dertig botters uit diverse Zuiderzeehavens in Elburg en enkele oud-vissers voerden levende paling aan die op een geïmproviseerde afslag werd geveild. Rond de haven heerste een gezellige drukte. Het botterweekend werd als een groot succes ervaren. De Botterstichting stelde daarom aan het gemeentebestuur voor om van deze botterdagen een jaarlijks terugkerend festijn te maken, waar het college van B. en W. van Elburg positief op reageerde. Dat was het startschot voor een jarenlange traditie van de Elburger botterdagen, die vanaf 1987 in Elburg werden georganiseerd in combinatie met de landelijke Open Monumentendag medio

september. In de jaren daarna groeide het botterweekend uit tot een waar spektakel. De oude binnenhaven was inmiddels te klein om het grote aantal platbodems een plek te geven. Een nieuw element tijdens de traditionele botterdagen vormt de laatste jaren de zogenaamde botterbedrijvenwedstrijd. Sinds september 1996 organiseert de Stichting tot Behoud van Elburger Botters dit festijn. Het mes snijdt duidelijk aan twee kanten: het is een evenement waarbij zakelijke relaties in een ontspannen sfeer kunnen worden verstevigd én de bottereigenaren ontvangen een financiële vergoeding.

Onder voorwaarden verleent het Directoraat Generaal van Rijkswaterstaat jaarlijks toestemming om de bedrijvenwedstrijd te organiseren. Een van de verplichtingen is, dat er een wedstrijdreglement moet zijn waaraan iedere schipper zich dient te houden. Belangrijke spelregel is, dat de botters starten vanaf het anker. Voor de start zijn alle zeilen omlaag en de kluiverboom omhoog of ingehaald. Pas bij het startsein mogen de schepen de ankers lichten en de zeilen hijsen. Bij een protest moet de rode protestvlag worden gevoerd. Bijzonder is, dat de kosten voor het behandelen van een protest een fles Muider Bitter bedragen, 'te voldoen bij het indienen van het protest.' De voorbereiding voor de wedstrijd vergt voor het organisatiecomité veel inspanning. Het comité moet bedrijven aanschrijven, vergunningen aanvragen en verschillende organisaties informeren. Er wordt iedere keer veel energie gestoken in het schippersontbijt dat onder andere bestaat uit koffie, brood, gebakken eieren en andere soorten beleg. Ook de samenstelling van een foeragepakket (broodjes, haring, gerookte paling, sterke drank en frisdrank) vereist veel voorbereiding. Erg spannend zijn ieder jaar de weersomstandigheden. Te veel wind kan gevaar opleveren, te weinig wind maakt zeilen (bijna) onmogelijk. Een bijzonder moment is het collectief uitvaren naar de startplaats bij de Bremerbergse Hoek (richting Harderwijk). Maar wellicht nog mooier is het ogenblik (in de namiddag) waarop de wedstrijdvloot weer gezamenlijk terugkeert naar de Elburger haven.

Foto: Riny Janszen.

Per botter mogen wettelijk, naast de bemanning, maximaal twaalf personen als passagier meevaren. Plezier in zeilen, gebaseerd op sportiviteit, vormt een van de belangrijkste elementen van de bedrijvenwedstrijd. De deelnemers krijgen er veel voor terug, namelijk een onvergetelijke dag!

Een Limburger als secretaris

door Nico Verweij

Het was tweede kerstdag van het jaar 1976 omstreeks het middaguur, dat ik wandelde op de Zuiderzeestraatweg ter hoogte van de korenmolen De Tijd in Oostendorp. Plotseling zag ik hoe een personenauto die mij passeerde, werd aangereden door een busje van de Elburger brandweer. Gelukkig was het bij plaatschade gebleven. De brandweerlieden, die op dat moment totaal geen haast meer hadden om bij de brand te komen, stapten uit en voeren op plat Elburgs uit tegen de verschrikte bestuurster die samen met haar moeder en haar zus, uit was gestapt. Omdat het taalgebruik en de beschuldigingen van de brandweermannen kant noch wal raakten, heb ik de dames mijn hulp aangeboden. Na een uitgebreide briefwisseling met de gemeente Elburg en haar verzekering, die evenals de gemeente aanvankelijk alle schuld afwees, werden de dames op 28 maart 1979 toch schadeloos gesteld.

In augustus van dat jaar werden op het IJsselmeer voor Den Oever de jaarlijkse Westwal Botterwedstrijden gehouden. Nieuwsgierig geworden door de verhalen die daarover bij de watersport vereniging Admiraal van Kinsbergen werden verteld, voer ik samen met vrouw en zoon de voormalige Zuiderzee over en belandde in een veld van nagenoeg stil liggende botters. Het was volkomen blak.
Al gauw kregen we de, toen nog vrij haveloze, EB 24 in zicht. We werden aangeroepen door een bemanningslid die ons vroeg of we ook 'botter' hadden. Omdat ons Elburgs nog niet zo goed was, begrepen we er niets van. Waarom vragen die ons naar een 'botter'? Omdat het onbegrip kennelijk van ons gezicht was af te lezen, werd de vraag in het Nederlands herhaald. Ze hadden boter nodig om aal te bakken! Helaas, wij hadden alleen margarine.

Weer een paar maanden later, in januari 1980, vielen de puzzelstukken op hun plaats. Ik werd gebeld door Henk Hulst met de vraag of ik secretaris wilde worden van de in 1975 opgerichte Stichting tot Behoud van Elburger Botters. Omdat ik het heel bijzonder vond om voor die functie gevraagd te worden en ik, evenals mijn Lies en onze zoon Nico, van Elburg was gaan houden, beantwoordde ik die vraag met een volmondig ja!
Op mijn vraag waarom mij die eer te beurt viel, antwoordde Henk dat Cees van de Bosch, die adviseur van de stichting was, mij had aanbevolen. Als gemeentesecretaris had hij alle correspondentie over het bovenbeschreven verkeersongeval gelezen en het resultaat sportief opgevat. De reden waarom hij mij had voorgedragen was: 'die kan in elk geval lezen en schrijven'.

Hoewel de eerste vergaderingen nog wel eens aan een 'Poolse Landdag' deden denken, kreeg Henk Hulst het na verloop van tijd voor elkaar dat de deelnemers de vergaderorde en de agenda respecteerden, op een uitzondering na, Henk Petersen. De Non heeft altijd de gewoonte gehouden om tijdens de behandeling van bijvoorbeeld punt 6 ineens op te merken 'ik wil nog even wat zeggen over punt 3'.

Behalve vergaderen moest er ook gewerkt worden. De EB 24 lag inmiddels op de wal en werd onder leiding van Rien Lipke voorzien van een nieuw vlak, gangen, boeisel en wat verder nodig was, kortom een complete restauratie.
Wim van Rheenen, de machinist in het bestuur, reviseerde de Samofa S2-108 en Henk de Non verzorgde het smeedwerk. Samofa is het motormerk van de Samenwerkende Motoren Fabrikanten Brons, Bolnes, Industrie en Kromhout die een motorenfabriek in Harderwijk hadden.
De bestuursleden die geen specifieke vakkennis op scheepsbouw gebied hadden, verleenden hand- en spandiensten. Wanneer onze kennis of gereedschappen tekort schoten, werden we gesteund door werfbaas Bart Balk en zijn rechterhand Henk Witter.

Om de restauratie ook financieel mogelijk te maken was Mieke de Waal ondertussen druk bezig met het opzetten van een donateursnetwerk. Daarnaast werden met succes diverse culturele stichtingen om subsidies gevraagd.

De botter EB 24 in de verhuur.

Op 23 juni 1980 vond een aanpassing plaats van de statuten van onze 'Botterstichting'. Zie hier een beknopt overzicht:
Heden de drie en twintigste juni, negentienhonderd tachtig, verschenen voor mij, Meester Maarten Willen Gustaaf Overbeeke, notaris ter standplaats Elburg:
1. De heer Hendrik Jan Hulst. 2. De heer Nicolaas Maria Verweij. 3. De heer Johannes van den Pol. ten deze handelend in hun hoedanigheid van respectievelijk voorzitter, secretaris en penningmeester van het bestuur van de te Elburg gevestigde stichting genaamd 'STICHTING TOT BEHOUD VAN ELBURGER BOTTERS', en als zodanig gemelde stichting rechtsgeldig vertegenwoordigende.
Artikel 2. De stichting stelt zich ten doel het behoud van Elburger botters, in het bijzonder van de laatst vissende Elburger botter EB 24; zij tracht dit doel in het bijzonder te bereiken door:
1. Het aankopen, restaureren, beheren en opnieuw in de vaart brengen en houden van Elburger botters.
2. Het herstellen en in ere houden van de haven van Elburg als thuishaven van deze botters, als bijdrage tot het behoud van het historische aanzicht van de stad in het algemeen en als tastbaar bewijs van haar historische betekenis als vissersplaats in het bijzonder.
5. Het bevorderen van de belangstelling in het algemeen voor botters als zogenaamd 'varend monument'.

De zaterdag na deze historische dag werd de EB 24 onofficieel te water gelaten. Hoewel Rien van de zeewaardigheid van zijn product overtuigd was, slaakten wij een zucht van verlichting toen de botter bleef drijven en het breeuwsel waterdicht bleek. Een andere mogelijkheid om geld voor de stichting te verdienen was het houden van lezingen. Nu ik officieel secretaris was, werd ik ook geacht iets te kunnen vertellen over de visserijtechnieken op de voormalige Zuiderzee en de daarvoor gebruikte botters. Op 31 juli onderging ik de vuurdoop tijdens een bijeenkomst van de Rotary in Oldebroek. Dankzij de vele verhalen van onze schippers Jan Jansen en Hendrik van de Wetering en gedegen bestudering van de boeken van Peter Dorleijn, vroeg mijn gehoor zich af hoe een Elburger aan een zachte g kwam!

Omdat Jan en Henk mij ook het verschil tussen zeilen met een scherp 'jaggie' en een botter hadden bijgebracht, werd ik aangewezen om samen met Wim Rog een proefvaart naar Amsterdam te maken en daar deel te nemen aan Sail 80. Na deze goed verlopen test moest de EB 24 nog op snelheid beproefd worden. Dat gebeurde een week later tijdens de Westwalbotterwedstijden. Gerrit Plakke, die de kunst van hardzeilen tot in perfectie beheerste, liet onze botter tot verbazing van de andere deelnemers vooraan in het deelnemersveld meezeilen.

Teruggekeerd in Elburg ging de EB 24 bij Balk de helling op en werd daar klaar gemaakt voor de officiële tewaterlating op 18 september 1980 door Prinses Margriet.

Een week later, op woensdag 24 september, bood onze stichting de oud-vissers van Elburg een zeiltocht naar Urk aan. Dit werd meteen een traditie die vele jaren stand heeft gehouden.

Ook het gemeentebestuur en de industriekring Elburg die ons steeds alle medewerking en steun verleenden, werden in de herfst van dat jaar uitgenodigd voor een zeiltocht met de EB 24.
In 1982 werden nog twee nieuwe tradities in het leven geroepen, de jaarlijkse vaartocht met de donateurs en de visserijavond die in Restaurant de Haas samen met de oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop werd georganiseerd.

Wim van Rheenen bij de Samofa scheepsdiesel.

Prinses Margriet bij de tewaterlating van de EB 24

De verhuur van de botter, die door Wim Meurs en Gerrie Plakke werd geregeld, bracht elk jaar, tot opluchting van de penningmeester, een mooi bedrag in kas.
Een belangrijk hoogtepunt vormde de opening van het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen op 28 mei 1982, om 13.02 uur, precies 50 jaar na de sluiting van de afsluitdijk. Wij namen met onze EB 24 deel aan de vlootschouw in het Krabbersgat, die werd afgenomen door Koningin Beatrix aan boord van de Groene Draeck.

De verdere jaren tachtig werden door het stichtingsbestuur gebruikt om de bestaande tradities in stand te houden en de vloot stap voor stap uit te breiden. Nog een nieuwe traditie werd in het leven geroepen: de jaarlijkse botterdagen, die ook nu nog elk jaar door vele duizenden mensen bezocht worden.

In 1986 heb ik, omdat mijn beroepsmatige werkzaamheden steeds meer tijd in beslag namen, het secretariaat overgedragen aan mijn collega Willem Rog.
Nu, 35 jaar na de oprichting van de Stichting tot Behoud van Elburger Botters, stel ik vast dat dankzij het doorzettingsvermogen van Henk en Hans, die tot op de dag van vandaag nog steeds voorzitter en penningmeester zijn, en de enthousiaste hulp van medebestuursleden, vrijwilligers en donateurs ruimschoots aan de in de stichtingsakte vermeldde doelstellingen is voldaan.

Elburg, 3 maart 2015

Uitbreiding en onderhoud van de Elburger vloot

Na 15 jaar, in 1990, werd de vloot van de Botterstichting uitgebreid. De stichting wist de hand te leggen op de botter EB 43, die voor 15.000 gulden werd aangekocht. Helaas verkeerde deze schuit in zo'n slechte staat, dat de Botterstichting dacht ruim 100.000 gulden nodig te hebben voor de restauratie ervan.

De botter EB 43 voor restauratie bij Nieuwboer in Spakenburg.

Voor de restauratie van de EB 43 wilde het bedrijf Biohorma de Botterstichting wel steunen met een bedrag van 35.000 gulden. De Botterstichting had zelf een even groot bedrag beschikbaar. De resterende 70.000 gulden wist de Botterstichting te lenen van Elburgse bedrijven. Een groep van vrijwilligers voerde de eerste hoogst noodzakelijke restauratiewerkzaamheden uit, waarna de EB 43 in mei 1990 naar de Scheepstimmerwerf Nieuwboer in Spakenburg vertrok voor een grootscheepse restauratie. Bijna een jaar later werd de EB 43 weer te water gelaten. Voor de

uitvoering van die plechtigheid was de heer Tolenaar van Biohorma uitgenodigd. Tijdens de tewaterlating zegde de heer Tolenaar nog eens 10.000 gulden toe. De EB 43 zou volgens sommigen na zoveel zorg van deze sponsor eigenlijk wel 'de Biohorma' mogen heten! De uiteindelijke restauratie kostte ruim 149.000 gulden, maar voor dat geld lag de oude EB 43 er dan ook weer piekfijn bij.
Tijdens de tewaterlating zette voorzitter Henk Hulst ook Geert van den Pol, Aart Schenk en Henk van Os in het zonnetje vanwege hun inspanningen als vrijwilliger bij deze restauratie.

De botter EB 43

In februari 1922 kocht Willem van Triest voor 2.400 gulden een botter in Huizen. Het was de voormalige HZ 62, die eigendom was van Kees van der Poel (De Koeter). Het vaartuig kreeg het vacante nummer EB 43. Kees van der Poel had in 1913 op de werf van Schaap in Huizen voor 2.800 gulden een nieuwe botter laten maken. Hij viste slechts negen jaar met zijn nieuwe schuit. Na de Eerste Wereldoorlog verslechterden de bedrijfsresultaten in de visserij. De plannen tot droogmaking van de Zuiderzee en de gunstige omstandigheden in het Gooi om afvloeiende vissers werk te bieden, waren er de oorzaak van dat de vloot in Huizen in de jaren twintig snel in omvang afnam. Kees van der Poel was een van de vele Huizer vissers die zijn schuit in die tijd verkocht.

Koopschuit

Uit de overlevering is bekend dat Willem van Triest, in gezelschap van Gerrit Jan Visscher (De Olde Lot), de botter uit Huizen heeft opgehaald. Op weg naar Elburg begon het plotseling te vriezen, waardoor ze genoodzaakt waren de haven van Harderwijk binnen te lopen. Pas enkele dagen later konden ze hun reis vervolgen. Willem van Triest voer in de jaren twintig als koopschuit voor zijn broer Aart, die vishandelaar was. Jan Klaassen en Andries Mons waren in die tijd achtereenvolgens knecht op de EB 43. De koopschuit kocht vooral haring en bot van de vissers op zee. Zo nu en dan haalde Willem een vrachtje kool uit Broekerhaven voor groentehandelaar Hendrik Binnekamp. Daarnaast werd er met de EB 43 gekuild.

Aart van Triest

In november 1928 kocht vishandelaar Aart van Triest (1891-1982) de EB 43 van zijn broer. Willem werd zetschipper op de botter. Een maand later werd de schuit door C. Hooghiemstra uit Epe voorzien van een motor. Na de afsluiting van de Zuiderzee verdwenen onder andere de haring en de bot. De functie van de koopschuiten verviel daardoor grotendeels. Willem van Triest kocht de botter voor vijfhonderd gulden terug van zijn broer.

Ruilen

In maart 1934 besloten de broers Jacob en Willem van Triest van botter te ruilen. Omdat de schuit van Willem veel groter was, moest Jacob elfhonderd gulden toegeven. Willem werd schipper op de EB 23, terwijl Jacob het nummer EB 43 kreeg.

Daar de motor van de EB 43 nogal eens haperde, liet Jacob in 1938 door de firma Zoet een nieuwe 4cylinder 20-PK Buick-motor in zijn schuit zetten. In hetzelfde jaar kwam Herman (geboren 1924) als zogenaamde derde man bij zijn vader aan boord. Lub Broekhuizen was in dat jaar 'grote knecht' op de EB 43.

Knechten

In de loop der jaren hebben verschillende knechten bij Jacob van Triest (Jaap Knor) gevaren. De langste periode is Aalt Petersen (Aalt van Mietjen) bij Van Triest aan boord geweest. Andere knechten waren: Jacob ten Hoope, Brand Ruijs, Jan Klaassen, Johan van Doorm, Arend Bijsterbosch en Lub Broekhuizen.

Omschakeling

De EB 43 werd in de loop der jaren een aantal keren flink onder handen genomen op de scheepswerven van Balk in Elburg en Oost in Harderwijk. Voor Van Triest vormde de kuilvisserij het hoofdbedrijf. Daarnaast viste de EB 43 in span met snoekbaarsdrijfnetten. Nadat Elburg in 1956 werd afgesloten van het open water, besloten Jacob en Herman van Triest de visserij voort te zetten vanuit Harderwijk. Steeds meer vissers gingen in deze periode over tot de aanschaf van een stalen kotter. Omstreeks 1960 besloot Herman van Triest deze stap ook te zetten. Hij verkocht de botter in 1961 voor zesduizend gulden als pleziervaartuig 'aan een groepje studenten'. Het vaartuig kreeg Volendam als thuishaven. Eind jaren tachtig kocht de Elburger botterstichting de EB 43 aan. Na een grondige restauratie werd de botter op 3 mei 1991 opnieuw te water gelaten.

Voortdurend onderhoud

Na tien jaar was de EB 24 toe aan enig onderhoud. De schipper van de EB 24 had reeds in 1989 aangegeven dat er nieuwe laningen nodig waren, dat het roer en de zwaarden moesten worden bijgewerkt, de zwaardbolder moest worden gerepareerd en enkele huiddelen moesten worden vervangen. De kosten van dat onderhoud werden op 37.000 gulden geschat. Op korte termijn was er dus zo'n 140.000 gulden nodig om de twee botters van de stichting in de vaart te houden.
De EB 24 werd in het najaar van 1992 naar de werf in Spakenburg gebracht, waar de botter een flinke opknapbeurt kreeg. In 1993 kwam de EB 24 weer terug in Elburg, waar hij op de werf van Kaandorp werd afgetimmerd. Vanaf 1 mei 1993 kon het

schip weer worden verhuurd. Bij de Botterstichting wisten ze ondertussen dat een schip van hout om voortdurend onderhoud vraagt. Niet voor niets luidde het gezegde 'Holtwark holt wark!'

De botter EB 1

Eind 1993 kocht de Botterstichting voor 15.000 gulden de botter EB 1, die al jaren in Spakenburg lag. Het schip was door de Duitse eigenaren grondig verbouwd. De trog was verwijderd, er stond een stalen kajuit op en het vooronder was verhoogd met een stalen opbouw. De mannen van de Botterstichting sloopten eerst de kajuit. Bij Nieuwboer in Spakenburg werden enige noodzakelijke reparaties uitgevoerd en op 22 januari 1994 (bij een temperatuur van 4 graden, regen en een stevige zuidwester) werd de botter naar Elburg gebracht. Daar konden de vrijwilligers van de Botterstichting het schip verder vaarklaar maken. Voor de restauratie van de EB 1 was veel geld nodig: voor een motor 2.500 gulden en nog eens 30.000 gulden voor de noodzakelijke reparaties. De Lions Club Elburg/Oldebroek organiseerde een wijnproefavond om geld voor de restauratie in te zamelen. Dankzij die avond kon de Lions Club een donatie doen van 10.000 gulden.

Spakenburg: De EB 1 als botterjacht met een stalen kajuit en een hoge koekoek op het voordek voor stahoogte in het vooronder.

● De Lions Club Elburg/Oldebroek verblijdde de Stichting tot Behoud van Elburger Botters met een gi
van tienduizend gulden.

Foto Aart Veldma

Lions Club E:lburg/Oldebroek verblijdt Stichting tot Behoud van Elburger Botters

Tien mille voor renovatie botter

ELBURG - De Stichting tot Behoud van Elburger Botters mocht een mooie gift ontvangen van de Lions Club Elburg/Oldebroek. Namens de Lions overhandigde de heer R.E.Smid een bedrag van tienduizend gulden aan de heer H.Hulst, die daar uitermate blij mee was.

De gift wordt gebruikt voor de renovatie van de EB 1, de derde botter die de Botterstichting onlangs aanschafte. Bij de feestelijke overdracht waren namens de Botterstichting ook de heren W.Rog en H.van den Pol aanwezig, terwijl de Lions Club naast de heer Smid, de heren D.Huizinga en H.Havinga had afgevaardigd.
De Lions Club voert regelmatig acties ter ondersteuning van speciale projecten. Lion R.E.Smid vertelde dat dit al de derde grote activiteit binnen de gemeente Elburg is. Al eerder zette men zich in voor de renovatie van korenmolen De Tijd in Oostendorp en voor de inrichting van de Elburger visafslag.

De club draagt ook regelmatig haar steentje bij aan landelijke en internationale activiteiten. De Lions Club Elburg/Oldebroek leverde ook haar bijdrage aan het 'First Light' project van een aantal Lions Clubs van verschillende landen.

Waardering en erkenning

In december 1992 verraste de Bedrijvenkring Elburg de stichting met een donatie van 4.000 gulden. Dit als waardering voor de inzet van de stichting voor het behouden van Elburger botters en het promoten van Elburg in binnen- en buitenland. In augustus 1994 kreeg de botterstichting een zeer eervolle onderscheiding. Een onderscheiding voor al het werk dat de stichting verrichtte om botters in de originele staat in de vaart te brengen en te houden. Deze onderscheiding – de Erkenningsprijs – kwam van de Landelijke Vereniging Botterbehoud en werd tijdens de Westwalraces in augustus uitgereikt aan de bemanning van de EB 43.
De voornaamste reden voor deze onderscheiding was het werk dat de stichting aan de EB 1 had verricht. De Botterstichting besloot de Erkenningsprijs – een houten beeldje met allerlei tierelantijntjes – aan Henk Petersen te geven. Die wilde daar in eerste instantie niets van weten, maar uiteindelijk accepteerde hij de prijs toch.

De botter EB 1

In mei 1938 kocht Jan van 't Goor voor 210 gulden de voormalige botter MK 81 van de gebroeders Hein en Cornelis Zeeman uit Marken. Over de bouw van dat schip is niet zo veel bekend, maar er zijn aanwijzingen dat de botter in 1890 op de werf van Kok in Huizen is gebouwd. De gebroeders Zeeman kochten deze botter in 1922 van Hendrik Stam uit Ransdorp (RD 11).

Herinnering

In 1985 vertelde Hannes aan 't Goor (1913 – 1999), de oudste zoon van de schipper, zijn relaas over de botter aan Peter Dorleijn: 'Ik weet nog dat we die botter gehaald hebben van Marken. We zijn er met de bons naar toe gegaan, mijn vader, m'n broer en ik. Toen we alles klaar hadden, de koop gesloten en de rommel aan boord – we haalden bij de Marker 'n onvoorstelbare vracht touwwerk van de zolder – zijn m'n vader en broer aan boord gegaan op de botter en ik ging alleen met de bons. Buiten de Knar kregen we een verschrikkelijke bui uit 't noordwesten. Ik heb ben wel thuisgekomen, maar vader en Hendrik zijn met de botter in Harderwijk terechtgekomen; die hebben het niet gehaald. De botter had een paar jaar stilgelegen en had alle naden lek. Dus toen ie scheef ging vallen, konden ze 't maar net aanpompen. Maar ik heb twee of drie keer het helmhout opgezet en 'm laten drijven, leeggepompt en dan weer verder. Als vent van vijfentwintig presteerde je dat!'
Over de vaareigenschappen van de nieuwe botter was Hannes aan 't Goor goed te spreken: 'We zeilden wat vlugger, we hadden wat meer ruimte en zelfs met het hoekwant halen ging alles gemakkelijker. De botter lag bovendien veel rustiger op zee.' De firma Zoet bouwde nog voor de oorlog een 20 PK A-Ford motor in de botter. In 1951 werd de EB 1 voorzien van een 4-cylinder Dodge-motor.

Een toepasselijke psalm

Op het vooronderdeurtje was een gedeelte van Psalm 66 (berijmd) aangebracht. In september 1938 had een lekkend benzineblik een kortstondige, heftige brand veroorzaakt. Van schrik keerde Jan aan 't Goor met zijn zoons die dag tijdig terug naar huis. Aan de haven stond op dat moment een oude visser, Jacob Westerink (Jaap van Dirk). Toen hij het verhaal over de brand had aangehoord, citeerde hij vervolgens uit Psalm 66 vers 5 (Oude Berijming) de toepasselijke woorden:

'Hier scheen ons 't water 't overstroomen
En werden wij gedreigd door 't vuur,
Maar Gij deedt ons 't gevaar ontkomen
Verkwikkend ons ter goeder uur.'

Nog dezelfde dag heeft Jan aan 't Goor het vooronderdeurtje van boord gehaald en met witte verf de uitgesproken psalmregel aangebracht.

Reparaties

In 1939 werd op de werf van Balk voor ongeveer driehonderd gulden aan de botter vertimmerd. Op 29 mei 1941 ging de EB 1 opnieuw op de helling bij Balk. Deze timmerbeurt kostte 827 gulden. Een jaar na de oorlog werd de botter op de helling bij Van Goor in Monnickendam nog eens aan een grote reparatiebeurt onderworpen. De schuit kreeg een nieuwe huid, terwijl de stuizen en de berghouten werden vervangen. De totale kosten bedroegen ongeveer negenduizend gulden.

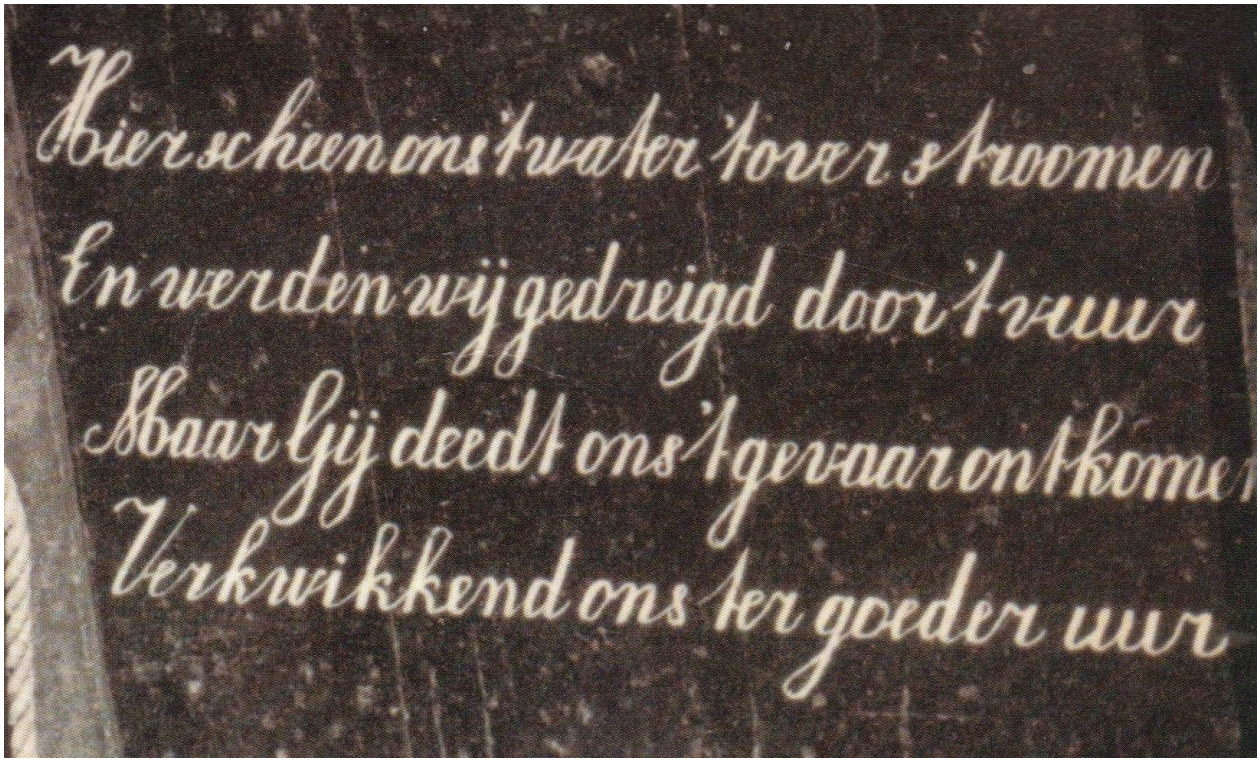

Hoekwantvisserij

Jan aan 't Goor was met name bedreven in de hoekwantvisserij, een vaardigheid die hij had geleerd van zijn vader. Al op negenjarige leeftijd ging hij mee naar zee. Na zijn huwelijk – in 1912 – werd Jan aan 't Goor schipper op een Vollenhoofse bons en viste tot omstreeks 1925 met 'vreemde' knechten. In laatstgenoemd jaar kwam oudste zoon Hannes bij zijn vader aan boord. Enkele jaren later werd de tweede zoon, Hendrik, eveneens knecht op de EB 1.

Einde visserij

Vanwege de inpoldering van Oostelijk-Flevoland beëindigde de familie Aan 't Goor in het najaar van 1955 de visserij. Twee jaar later verkocht Aan 't Goor de botter als pleziervaartuig aan de heer R. van de Belt uit Oude Wetering (Zuid Holland). Hoe lang Van de Belt de EB 1 in bezit heeft gehad, is niet precies bekend. Vast staat in ieder geval, dat de botter een tijdje Kampen als thuishaven heeft gehad. In die tijd voer het schip onder de naam 'Almere'.

Pleziervaartuig

In de jaren zestig kreeg de botter Spakenburg als thuishaven. De voormalige EB 1 was op dat moment al voorzien van een roef. De werf van Nieuwboer kocht de botter voor tweeduizend gulden aan en timmerde deze vervolgens op. De dekens werden vernieuwd en verlaagd en de schuit kreeg een andere mast. Dit was de oorspronkelijke mast van de HK 127. Nieuwboer verkocht de botter na verloop van tijd voor achtduizend gulden aan de toenmalige burgemeester van Bunschoten-Spakenburg.

In 1967 kwam de botter in handen van de Barneveldse tandarts P. Brantjes. Hij heeft verscheidene jaren met de botter als pleziervaartuig gevaren op het IJsselmeer, de Waddenzee en de binnenwateren. Het schip kreeg de naam 'Willem Eggerts'. Deze naam is overgenomen van een in 1885 gebouwde driemastbark van 1.353 ton, het eerste ijzeren zeilschip van de Nederlandse vloot. Het was het vlaggenschip van de vroegere rederij N. Brantjes en Co. uit Purmerend.

In 1972 werd de botter - via Aart Nieuwboer - voor zestienduizend gulden verkocht aan de Duitsers Hartmann Smit en Willy Schlenker. Zij brachten een ijzeren plecht op de botter aan en vernieuwden het vlak voor een deel. Smit en Schlenker verkochten de schuit enkele jaren later aan drie andere Duitsers, waarvan er één uiteindelijk eigenaar werd: Eckhart Ritmansperger. Het beheer en toezicht van de botter was in al die jaren in handen van Aart van Diermen uit Spakenburg. In 1992 verkocht Eckhart Ritmansperger de botter voor vijftienduizend gulden aan de Stichting tot Behoud van Elburger Botters. Na een aantal noodzakelijke reparaties op de werf van Nieuwboer keerde de voormalige EB 1 eind 1993 terug naar de voormalige thuishaven Elburg.

De EB 1 (helemaal rechts) bij Nieuwboer in Spakenburg op de helling in 1993.

Een gereviseerde Samofa-scheepsdiesel voor de EB 1: vlnr: Harry Ros, Wim Quack, Lex Bijsterbosch, Henk van Halteren en Wim van Rheenen (die had gewerkt bij de Samofa-fabriek in Harderwijk).

Botterbehoud is mensenwerk

In 1995 bestond het bestuur van de Botterstichting uit: Henk Hulst, Hans van den Pol, Gerard Vos, Henk Petersen, Wim van Rheenen, Dries Huizinga, Willem Rog, Peter van der Heide en Arend de Gunst. Er waren dat jaar de nodige wisselingen in het bestuur: Arend de Gunst, Peter van der Heide en Willem Rog traden af. Hun plaatsen werden ingenomen door Anko van der Wielen en Martin Jansen. Walschippers waren op dat moment: Gerrit Leusink (EB 1), Geert van den Pol (EB 24) en Gerard Vos en Martin Jansen op de EB 43. In 1995 stelde de Botterstichting een PRcommissie in. De leden waren Siem Stuiver, Henk Rietberg en Rangco van der Ploeg. In 1997 trad Henk van der Veen toe tot het bestuur. Hij verving Martin Jansen.

Het bestuur van de Botterstichting: achter staand: Henk Petersen (de 'Non') en Hans van den Pol. Achter zittend: Wim van Rheenen, Henk Hulst en Henk van der Veen. Voor zittend: Dries Huizenga, Anko van der Wielen, Geert van den Pol en geheel rechts Gerard Vos.

Enige bekende gezichten

In deze periode van de botterstichting vielen ook enkele vrijwilligers op die door hun persoonlijkheid en hun activiteiten mede het gezicht van de Botterstichting bepaalden.

‘Bottergek’ Rien Lipke

Marinus (Rien) Lipke (1954) heeft altijd al iets met water gehad. De woning van zijn ouders grensde aan ‘de nieuwe haven’. Op die plek lagen in vroegere jaren gewoonlijk de Elburger ‘hoekers’. Misschien is het dan ook niet helemaal toevallig dat Rien al op jonge leeftijd met de bekende ‘hoeker’ Jan Jansen (Jan de Toete) van de EB 24 mee ‘naar zee’ ging. Vanaf die tijd groeide Rien’s interesse in het Elburger visserijverleden. Het werd uiteindelijk een passie, die zijn leven voor een groot deel sterk zou beïnvloeden.

De botter EB 24 en de botter EB 65

Samen met Henk Hulst, Hans van den Pol en Peter van der Heide ging het Rien Lipke begin jaren zeventig aan het hart dat de laatste in bedrijf zijnde botter (EB 24) in de Elburger haven lag weg te kwijnen. Dat was het moment waarop de vier jonge Elburgers plannen ontwikkelden om de schuit van de gebroeders Jansen te kopen om daarmee het vaartuig voor verder verval te behoeden.

In 1977 nam Rien bovendien de tweede botter ('Bonzo') van de Botterstichting over om die in eigen beheer te restaureren. Dat deed hij samen met zijn vader op de Havenkade in Elburg; vlak voor hun aannemingsbedrijf. Die botter nummerden zij om tot de EB 65.

Marinus Lipke.

Vader en zoon sloopten de huid van de botter deel voor deel. Met behulp van zelfgemaakte mallen maakten zij vervolgens een paar spanten van Frans eikenhout. De familie Balk en Jan Jansen (Jan van Mies) gaven van tijd tot tijd advies. Van de spanten bleven er uiteindelijk drie origineel over. Na de spanten volgde het aanbrengen van het berghout, waardoor de lijn en de vorm van het schip gestalte kregen. Vervolgens werd een nieuwe huid aangebracht van Iroko, een keiharde houtsoort. Met behulp van branders, water en gewichten lukte het de juiste kromming te krijgen. De restauratie van de botter bepaalde gedurende twee jaren een groot deel van zijn leven. Niet alleen fysiek, maar ook mentaal kostte dat wel eens moeite. De kritiek van buitenstaanders was niet altijd constructief. De 'kenners' uitten hun twijfels en oordeelden veelal publiekelijk. Er was een moment waarbij zelfs 23 mensen stonden toe te kijken. Dat bracht Rien op het idee om een bord met een pakkende tekst aan te brengen: 'Wie wat te zeggen heeft van het mijne, Die gaat naar huis en beziet het zijne. En vindt hij daar geen gebreken, dan kan hij recht van het mijne spreken.'
Het hielp, want vanaf dat moment werd de mond van veel toekijkers gesnoerd.

De EB 60 van Jan Jansen ('Jan van Pad') met de schipper op de inzette foto. Aan het roer z'n broer Hein Jansen.

Herinneringen van oud-visser Jan Jansen

'Ik heb voor de Botterstichting altijd met plezier gevaren. 't Was voor de jongens van de Botterstichting in 1975 een hele onderneming om de EB 24 te kopen. Het was een oud wrak. Er waren in die tijd oud-vissers die met het hoofd hebben geschud. Ze hadden zo hun twijfels. Wat bezielde vier jonge kerels om zo'n oude botter te kopen? Met die oude botter hebben we nog een paar jaar gevaren. De laatste tocht met de EB 24 ging van Elburg naar Volendam. Hij was zo lek als een mandje. In de loop van de dag kwam er steeds meer water in de schuit. Mijn neef Jan Jansen en ik zeiden op dat moment tegen elkaar, dat het niet meer verantwoord was om met deze schuit naar zee te gaan. Als we in die dagen 's morgens bij de schuit kwamen, was het al spannend om te zien of de EB 24 nog boven water lag. Op het laatst ging het niet meer.'

Herinneringen

Veel herinneringen kwamen weer boven in een vraaggesprek op 3 december 1999 met de toen 90-jarige Jan Jansen, voormalig schipper van de EB 60. Onder de Elburgers was hij beter bekend als 'Jan van Pad'. Samen met zijn neef Jan Jansen (Jan van Wichert) voer hij in de eerste jaren van de Botterstichting als vrijwilliger op de EB 24.

'Ik ben tot 1987 als schipper in dienst geweest bij de Botterstichting. Daarna ben ik nog een aantal jaren oppasser geweest bij de visafslag. Zo heb ik mijn vrije uren nuttig besteed. Neef Jan moest er helaas eerder mee stoppen vanwege zijn ziekte. Daarna heb ik nog een periode gevaren met Hendrik van de Wetering (EB 67) en vervolgens met Barend Westerink (EB 49). Maar beiden stierven helaas na verloop van tijd. Op het laatst was de lol er een beetje af: Jan, Hendrik en Barend waren er niet meer. Vanaf die tijd kreeg ik iedere dag een ander mee. De een kon wel varen, de ander wist er soms niets van. Dat ging me al gauw tegenstaan.'

Nieuwe botter

Jan was negen jaar oud toen zijn oom met een nieuwe botter de Elburger haven binnen zeilde. 'Ik kan me dat moment nog vaag herinneren. Dat was in 1918. Ome Aart had de botter bij de werf van Oost in Harderwijk laten maken. De schuit kostte 2.350 gulden. Dat was in die dagen een heel bedrag. De nieuwe botter was achteraf toch enigszins anders uitgevallen dan dat ome Aart had gewild. Hij had net zo'n botter gewenst als de schuit van Hannes aan 't Goor (de Olde Hannesman). Die was wat schraler. De vierentwintig was boller. Maar ome Aart heeft zich er altijd goed mee weten te redden.'

Hoogtepunt

Het bestuur van de stichting kwam uiteindelijk tot de conclusie dat de botter grondig opgetimmerd moest worden. 'Burgemeester Westerhuis voelde er wel wat voor. Dat was een goede man voor de Botterstichting. Nadat het benodigde geld op tafel kwam, kon de timmerbeurt beginnen. Vader Marinus en zoon Rien Lipke hadden de leiding bij de restauratie. Met inspanning van veel vrijwilligers kwam de klus eindelijk gereed. Op 18 september 1980 kwam prinses Margriet naar Elburg om de bijna vernieuwde botter te water te laten. Dat was voor ons een hoogtepunt. Op de helling van Balk zaten enkele tientallen oud-vissers om de ceremonie gade te slaan. Ik weet nog dat er drie inspecteurs aan boord kwamen om alles te onderzoeken in verband met de veiligheid. Ze keken zelfs onder de laningen en achter het kooischot. Toen alles gekeurd was, mochten we niet meer van boord. Jan en ik verdeelden altijd de taken. Dan stond de een aan het roer en dan de ander. Maar toen we de prinses aan boord kregen, wilde ik graag schipper zijn. Ik was uiteindelijk de oudste. Jan vond dat prima.

Tijdens de vaartocht heb ik de prinses van alles uitgelegd over de botter. Ze is zelfs nog helemaal voorin geweest om te zien waar we sliepen en aten. Ze was heel geïnteresseerd. Aan het einde van de dag heeft Gerrit Plakke haar vier kleine fuikjes op een plankje aangeboden. Die had ik gebreid voor haar kinderen.

Oud-havenmeester Henk Petersen (de 'Non').

Henk Petersen, een hoofdstuk apart

Oud-havenmeester Henk Petersen was een markante verschijning in Elburg. Veel Elburgers kenden hem beter onder zijn bijnaam 'De Non'. Petersen was afkomstig uit een vissersgeslacht. Zijn vader was visserman in Harderwijk en Elburg. In zijn jongere jaren werkte Henk in het baggerwerk. Vervolgens bekleedde hij zeventien jaar lang de functie van havenmeester in de gemeente Elburg.

Na zijn pensionering spendeerde Henk Petersen een groot deel van zijn vrije tijd als vrijwilliger voor de Botterstichting en de 'Stichting de laatste bons EB 39'. Vooral op technisch gebied was Henks deskundigheid uniek.

Al vele jaren maakte Henk Petersen scheepsmodellen van roestvaststaal. Niet alleen botters, maar ook bonzen, pluten en aken kwamen uit zijn handen. De inspiratie ontleende Henk aan zijn vader, die uit een blok hout een bottertje vervaardigde. In het kader van het zilveren jubileum van de oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop werd in september 1999 een tentoonstelling van zijn stalen scheepsmodellen georganiseerd.
Henk Petersen is voor de Elburger Botterstichting van onschatbare waarde geweest. Een eigenzinnig persoon die zijn eigen gang ging. Een hoofdstuk apart…

Henk Petersen met Aart van Triest (EB 68) bij een model van de EB 43, gemaakt door 'de Non'.

ACH

Vrijwilligers in hart en ziel

Siemen Stuiver kwam omstreeks 1978 voor het eerst in contact met de Botterstichting. Dat was in de periode dat hij nog fulltime werkte. In zijn herinnering komen de vaartochten naar Urk meteen weer boven. De EB 24 bevond zich op dat moment nog in de 'oude' staat en de twee neven Jan en Jan Jansen waren (vrijwillig) schipper. Zij waren voor Siem de ideale leermeesters. Vanaf 1984 kreeg Siem meer tijd om zich met het bottergebeuren bezig te houden. In die periode voer hij regelmatig met Gerrit Jan Visscher (De Koke).

Geen spijt

Eind jaren zeventig kwam Willem Rog met de Botterstichting in contact. Henk Hulst had bemerkt dat hij geïnteresseerd was in de EB 24. Geheel onverwacht kreeg Willem de vraag voorgelegd om vice-voorzitter van de botterstichting te worden. Weigeren was bijna onmogelijk. Vanaf dat moment was er voor Willem Rog geen weg meer terug… Bestuursvergaderingen, vaartochtjes en onderhoud van de botter kostten veel tijd, maar terugblikkend op ruim twintig jaar Elburger botterstichting is een ding duidelijk: 'Ik heb er geen moment spijt van gehad.'

Zeilmaker Hans van Wijk, boven: Wim Quak en Wim van Rheenen, onder Wim Rog en Siem Stuiver (vlnr). (Foto: Wil aan het Goor)

Verwantschap

Via zijn werk als beroepsmilitair kwam Willem Rog naar de Noordwest-Veluwe. Zijn standplaats werd legerplaats 't Harde en in Elburg bleek een woning beschikbaar. 'Toen ik hoorde van de overplaatsing en van mijn toekomstige woonplaats Elburg, vroeg ik mij af: Elburg, waar ligt dat? Wonend in het Bourgondische Brabant wist je maar weinig af van de leefwijze op de Noordwest-Veluwe. Volgens de krantenkoppen was het: geen kinderen inenten, lange rokken en niet fietsen op zondag. Al spoedig bleek dat dit beeld totaal niet klopte. Inmiddels woon ik al meer dan dertig jaar met veel plezier in Elburg. En ik denk dat we hier ook niet meer weggaan. Ik kom oorspronkelijk uit Scheveningen. Mijn vader was vroeger schipper op een logger en voer op de Noordzee. Vanaf 1950 was hij kapitein op het Hospitaalkerkschip 'De Hoop'. Van hem heb ik de liefde voor de visserij en het zeilen meegekregen. Dat verklaart denk ik mijn verwantschap met de Elburger Botterstichting voor een groot deel.'

Marine

Net als Willem Rog had ook Siem Stuiver iets met het water. Siem was in zijn jonge jaren bij de Marine in Den Helder. Van daaruit werden nog wel eens zeil- en roeiwedstrijden naar Texel gehouden. Siem was daarbij ook van de partij. Omstreeks 1961 verhuisde de familie Stuiver naar Elburg. Siem heeft ooit nog eens plannen gehad om Elburg te verlaten, maar zijn vrouw wilde daar niet aan meewerken.

Vertrouwen en waardering

Siem en Willem maakten de moeizame beginjaren van de Botterstichting bewust mee. Hun liefde voor de historie en het belang van het bewaren van een stukje cultureel erfgoed, verklaart wellicht hun enthousiasme. Met de oprichting van de stichting werd het allemaal professioneler. Oud-burgemeester Westerhuis speelde in de eerste jaren een positieve rol. In 1979 nam de Botterstichting het besluit om de oude EB 24 grondig te restaureren. Na het maken van een restauratieplan en het werven van sponsors kon het grote werk beginnen. De uitvoering van de restauratie was in handen van vader en zoon Lipke. Zij verzetten in een periode van ruim een jaar ongelofelijk veel werk. Het resultaat mocht er zeker zijn. Op 18 september 1980 herdoopte prinses Margriet de grotendeels gerestaureerde EB 24.

Tot verbazing van velen bleek de prinses bereid om met haar man mr. Pieter van Vollenhoven naar Elburg te komen. Niet alleen voor het bestuur van de Botterstichting, maar ook voor de Elburger oud-vissers was het een onvergetelijke dag. Vanaf dat moment groeide bij de Elburger bevolking het vertrouwen en de waardering voor de activiteiten van de botterstichting. Het aantal donateurs en vrijwilligers nam toe.

Vrijwilligers

Een van die vrijwilligers was dus Siem Stuiver. Hij kwam in de leer bij Gerrit Jan Visscher (De Koke). 'Het was in het begin allemaal nieuw voor me. Van het zeilen met een botter had ik weinig verstand. Toen 'De Koke' eens 'de dirk' aanduidde, keek ik hem verbaasd aan. Ik dacht dat hij het tegen iemand had die 'Dirk' heette. Je kunt wel raden wat zijn reactie was.'

Leermeesters

De beste en meest ervaren leermeester was ongetwijfeld Jan Jansen (Jan van Pad). Samen met zijn neef Jan Jansen (Jan van Mies) was hij van veel betekenis voor de Botterstichting. Willem Rog valt Siem enthousiast in de rede: 'Jan en Jan waren uniek. Het waren gouden krachten voor de stichting. Het was een genot om in hun gezelschap te zijn. Ze konden ook zo beeldend iets vertellen. Alsof het gisteren gebeurd was. Prachtige kerels.' Twee andere oud-vissers die zich in de jaren tachtig hebben ingezet voor de botterstichting waren Hendrik van de Wetering (EB 67) en Barend Westerink. Laatstgenoemde kreeg tijdens een van de bottertochtjes een ernstig hartinfarct. Hij stierf een week later. Veelzeggend was het dat de bestuursleden van de Botterstichting de kist uit de kerk droegen.

Merkwaardige situaties

Duidelijk is dat Willem en Siem tijdens de vaartochten veel ervaring opdeden. Van schoolklassen die bijna onverschillig waren omdat ze door de schoolleiding gedwongen waren om mee te varen, tot zeer geïnteresseerde leerlingen met veel vragen. Veelvuldig werd er gevaren met families en gezelschappen. Ook dat leverde soms merkwaardige situaties op. Siem weet daar over mee te praten: 'Jan Sikkens en ik voeren een keer met twee gezinnen. Er waren ongeveer dertien kinderen aan boord. Ze hadden een leuke tocht. Na afloop liepen de ouders de kade op. Na een tijdje kwam Jan plotseling uit het vooronder met een klein kind op de arm. Die had liggen slapen en was door de ouders vergeten. We konden de ouders nog net op tijd waarschuwen. Zoiets maak je niet zo vaak mee.'

Wedstrijden

De Elburger Botterstichting neemt jaarlijks aan diverse zeilwedstrijden deel. Vast programmaonderdeel vormt de zogenaamde Zuidwalbotterwedstrijd vanuit Spakenburg. Deze vindt traditioneel plaats op de zaterdag na Hemelvaartdag. Siem en Willem zijn daar ieder jaar van de partij. Enthousiast klinkt het verhaal van beiden, dat ze eens als oudere bemanning een derde plaats behaalden. De jeugd kwam met hun botter niet verder dan de tiende plaats. Bij de prijsuitreiking van de derde plek stond op een bordje vermeld: 'Het Feithenhof'. Hilariteit alom!

Rechts boven op de trap, vlnr: Henk Wallis, Cees Leusink, Rene Jansma, Henk Witter, Arjen de Gunst.
Bovenste rij vlnr: Hans van Wijk, Cor Kuit, Henk Rietberg, Coen v.d.Zwaag, Bert Beekman, Wim Rog, Hans van Dorp, Hora Tjebbes, Joop Solly, Harry van Beugen en Jacco Griep.
Middenrij vlnr. Wim Quak, Dinie Meurs, Henk Berkhof, Sierd de Jong, Har v.d. Maat, Wim v.d. Wetering, Bram Meester, Rien Lipke, Wim Meurs, onbekend, Henk v.d. Veen.
Voorste rij: Leen Collewijn, Arie Junte, Henk Hulst, Alie v.d. Pol, Dries Huizenga, Geert v.d. Pol met Daan en Hans, Siem Stuiver, Anko v.d. Wielen, Wim Geerdink, onbekend, Hans v.d. Pol en Gerard Vos met zoon Jan Willem.

Met de oude garde naar Urk

In 1977 kwam Jacob Hulst (De Kaptein) met het plan om eens met de oud-vissers een bottertocht te maken naar Urk. Uiteindelijk waren dat de mannen die vele jaren op de botters hadden gevaren. Het bestuur van de Botterstichting was meteen enthousiast. Op donderdag 25 augustus 1977 vond de eerste tocht met de oud-vissers naar Urk plaats. Een groot aantal was uitgenodigd, maar vanwege het regenachtige weer en de verwachting dat er onweer zou komen, bleef een aantal van hen toch thuis. De oudste visser was de 88-jarige Jan Jansen, voormalig schipper van de EB 56.

Er werd gevaren met de botter EB 24 en met het kottertje van Henk van Os. Van de oude garde waren op de eerste tocht naar Urk onder anderen aanwezig: Jan Jansen (EB 24), Piet Leusink (EB 8), Jan Jansen (EB 56), Siemen Goossens (EB 25), Jan Jansen (EB 32), Lammert Wijnbelt (EB 19), Aart van Triest en Jan Jansen (EB 60). Daarnaast was de Elburger huisarts Jaap Minderhoud van de partij.

De bottertocht met oud-vissers werd een jaarlijks terugkerend evenement. De eerste jaren waren er wel drie botters nodig vanwege het aantal deelnemers. Doordat veel oudvissers inmiddels overleden zijn is de laatste jaren één botter genoeg. Saamhorigheid, het eten van gestoofde paling en prachtige verhalen maken dat het vaak een onvergetelijke dag wordt. Sinds enkele jaren worden ook de donateurs in de gelegenheid gesteld om op deze dag mee te varen naar Urk.

Naar Urk: vlnr: Jan Jansen ('van Mies'), Jan Jansen ('kleine Jan'), Jacob Hulst ('de kapitein'), arts Minderhout en voor aan de afwas Jan Jansen ('van Pad').

Oud-vissers op Urk: links Jan Jansen (van 'kleine Jan', EB 56), in het midden Jacob Hulst ('de kapitein', 1915-1979, en de vader van Henk) en rechts Piet Leusink (EB 8).

De oud-vissers genoten van de tocht. De 77-jarige Piet Leusink (De Peit) riep meerdere keren uit: 'Man, ik ben vandaag helemaal in mijn element.' Op Urk stoofden de neven Jan en Jan Jansen de aal op ouderwetse wijze. Tijdens de tocht en de maaltijd haalden de oud-vissers diverse verhalen over vroeger op.
Vanaf 1977 is de tocht voor de oud-vissers ieder jaar herhaald. De grootste groep nam in september 1980 deel. Op drie botters was amper voldoende ruimte voor de deelnemers. In de jaren die volgden, werd de groep steeds kleiner vanwege de hoge leeftijd van de deelnemers of door het overlijden van de vissers. Zeker is dat veel mannen van de oude garde onvergetelijke momenten hebben beleefd tijdens de tochten naar Urk.

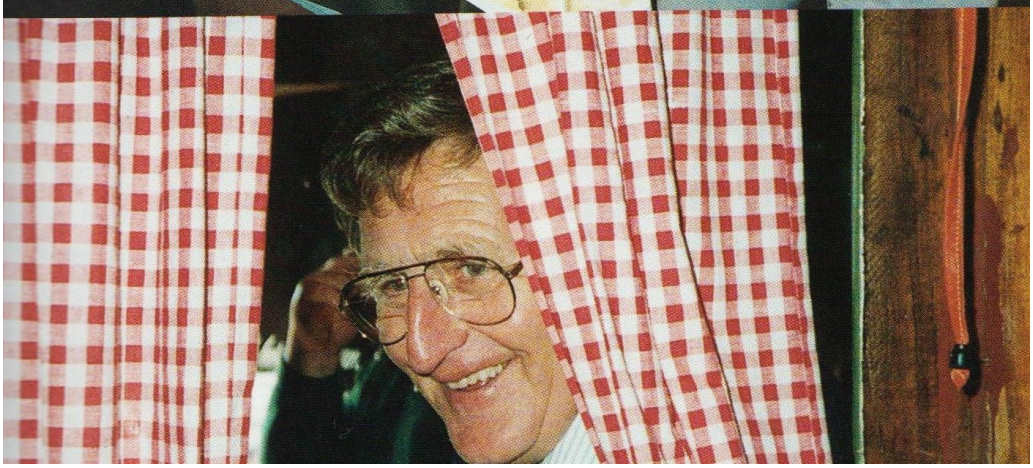

Een onderkomen aan de Oude Bleeksweg

In november 1995 sloot de Botterstichting een huurovereenkomst met de gemeente Elburg voor het terrein Oude Bleeksweg. In 1996 begon de Botterstichting met het opknappen van de Oude Bleek.
Ook gaf de stichting dat jaar een nieuwe brochure uit over het werk van de Botterstichting. Dat was nodig ook, want de stichting was naarstig op zoek naar geld voor de restauratie van de EB 1. Het terrein aan de Oude Bleeksweg zorgde in 1997 voor flinke discussie tussen de Botterstichting en de gemeentelijke monumentencommissie. Deze laatste was het niet eens met de plannen van de stichting om op het terrein een zogenaamde Romneyloods te plaatsen. De Botterstichting hield vol en trok uiteindelijk aan het langste eind. Voor de Botterstichting ging geen zee te hoog…

In 1998 was er voldoende geld beschikbaar om de EB 1 grondig te laten restaureren. In de winter van 1998 vertrok de schuit naar Spakenburg. Een goedkoop reisje was dat niet.De kosten van de eerste fase van de restauratie werden begroot op ruim 98.000 gulden.
De tweede fase zou ook nog eens ruim 43.000 gulden moeten gaan kosten.
Voor de Botterstichting was 1998 eigenlijk het jaar van erkenning. De gemeente Elburg verklaarde de drie botters van de stichting tot varende monumenten.

Bijzondere evenementen en gebeurtenissen

Verschillende leden van de Botterstichting hebben in de afgelopen jaren deelgenomen aan activiteiten in andere voormalige Zuiderzeegemeenten. Bijna altijd zijn de Elburgers met hun schepen present. Bekende evenementen zijn: de Zuidwal botterwedstrijden vanuit Spakenburg, de Visserijdag te Harderwijk, de Westwal botterwedstrijden, Aaltjesdag te Harderwijk, de Visserijdagen te Spakenburg en de Oostwal botterwedstrijden vanuit Kampen. Tijdens deze evenementen mogen de deelnemers de uitoefening van oude visserijtechnieken in praktijk proberen te brengen. In de derde week van juni krijgt een beperkt aantal bottereigenaren toestemming om vanuit Volendam (Volendammerdagen) gedurende een periode met de dwarskuil te vissen. En vanuit Workum vinden jaarlijks tijdens de Workummer Visserijdagen activiteiten plaats voor visserij-, strontrace- en beurtveerbemanningen. De Elburgers beoefenen tijdens deze week in het bijzonder de oude visserijtechnieken, zoals de hoekwantvisserij, de dwarskuilvisserij en de visserij met staande netten. Bijzondere evenementen, waar de sfeer van vroeger merkbaar aanwezig is.

Boven: Binnenhalen van de dwarskuil door Geert van den Pol, Martin Jansen en Aart van Schenk. Volgende pagina: Gereedmaken van de dunne staande netjes (vlnr) Wim Quak, Henk Walles en Geert van den Pol.

Hoekwant, een heel gedoe met al die lijntjes: Geert van den Pol en Henk Hulst.

Vissen met de dwarskuil. De botter laat zich onder vol tuig dwars wegdrijven met opgehaald zwaard en sleept het kuilnet achter zich aan. De boom zorgt ervoor dat de kuil geopend blijft.
Onder: Vangst met de dwarskuil: van alles wat. Henk Hulst graait in de prut naar een flinke vis.

Een doorgezaagd weesmeisje

In juni 1997 zorgde de Botterstichting voor een escorte over de randmeren toen de botter KP 32 (beter bekend als 'het doorgezaagde weesmeisje') onderweg was naar Kampen. Deze botter was de nieuwste aanwinst van de Stichting tot Behoud van Kamper Botters.

Grouw, 1961. De botter KP 32 op het Pikmeer. Aan boord de familie De Jong uit Gorredijk, die deze botter in 1958 had gekocht. In 1965 deed De Jong het schip weer van de hand. Hij liet dat jaar bij Balk in Elburg een groot stalen Lemsteraakjacht bouwen, de Zephyrus, dat op dit moment nog in de vaart is als charterschip (foto: Dirk Huizinga).

Het 'doorgezaagd weesmeisje', de halve KP 32, werd in 1994 bij toeval ontdekt door mannen van de Botterstichting bij een bezoek aan de werf van Joh. van der Meulen in Sneek. Zij namen de blikvanger van Van der Meulen over en brachten het wrak naar Elburg. Berry Zandbergen uit Kampen wilde de KP 32 graag overnemen en laten restaureren. Dat is ook gebeurd, zij het niet zonder protest van de Elburgers die zich hadden ingespannen het schip in Elburg te krijgen. De Stichting Kamper Botters werd opgericht en deze liet de KP 32 restaureren bij Nieuwboer in Spakenburg. In 1997 kwam de botter KP 32 weer geheel vernieuwd in de vaart en werd op weg naar Kampen geëscorteerd door Elburger botters (foto's: Henk Hulst).

Op de Internationale ‘Bootausstellung’ in Berlijn

In 1992 kwam bij de Stichting tot Behoud van Elburger Botters een ongebruikelijk verzoek binnen: of men er voor voelde om met twee botters aanwezig te zijn op de ‘Internationale Bootaustellung’ in – jawel – Berlijn. De tentoonstelling zou gehouden worden van 14 tot en met 22 november van dat jaar. Vol enthousiasme werd direct ‘ja’ gezegd, maar niemand hield serieus rekening met het feit dat een dergelijke tocht ook werkelijk ondernomen zou worden.

Maar jawel, op woensdag 21 oktober 1992 kwam er onverwacht een fax binnen: ‘financiële vergoeding geregeld; alles rond; uiterlijk arriveren in Berlijn op 7 november.’ De reis moest dan toch werkelijk beginnen! Er was in Elburg nog helemaal niets geregeld, maar over twee weken moesten de schepen wel op de tentoonstelling te bezichtigen zijn!

Op de kaart was de tocht naar Berlijn 650 kilometer. Op Elburgse wijze werd de zaak aangepakt: maak niet of nauwelijks een plan; beantwoord alle vragen met ‘dat regelen we wel’ of ‘zien we wel’; ga er vanuit dat anderen net zo enthousiast zijn als je zelf bent; ga aan de slag. De EB 58, de EB 43, de Bruiser van Henk Hulst en de kotter LE 4, die fungeerde als comfort-sleepboot, werden gereed gemaakt voor vertrek. Paspoorten werden opgezocht als ze al niet verlopen waren (‘letten ze toch niet op’), voeding ingeslagen (lees: voor de vuist weg inkopen doen), twee fietsen geregeld (om boodschappen te doen als je buiten een haven zou moeten afmeren). De bemanning werd opgescharreld. Andere dingen werden onderweg wel geregeld.

Van Elburg naar Berlijn

Heel vroeg in de ochtend van 26 oktober vertrokken de schepen uit de haven van Elburg. Jochen Haase was op de EB 58 aanwezig, de EB 43 werd bemand door Dick van den Pol en Willem Rog, de Bruiser met Henk Hulst en Geert van den Pol en de LE 4 met Gerard en Alfred Vos. Tijdens de reis zou een aantal opvarenden afgelost worden. In Lemmer werd nog een schip aan de vloot toegevoegd: de schokker 'Johanna Aloysia' van Herman Langman uit Nijkerk.

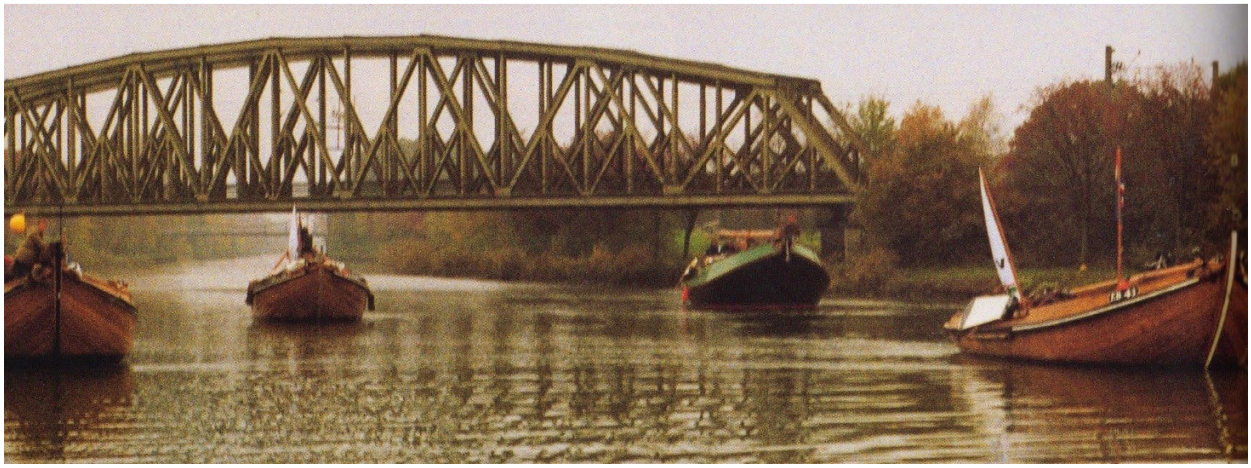

De reis

Op de tweede dag ging de vloot richting Delfzijl via het Prinses Margrietkanaal. De eerste pech diende zich aan. De achtermast van de LE 4 bleek te hoog voor de vaste spoorbrug. Een enorme klap en daar lag de masttop in het water. Gelukkig bleef hij aan de kabels hangen en kon snel worden geborgen. Om acht uur die avond werd Delfzijl bereikt. De volgende dag ging het gezelschap weer verder. Nu werd met de stroom meegevaren op de Eems en Dollard en vervolgens de Ems op.

Duitsland. Het weer veranderde en de regenpakken moesten worden opgezocht. De Ems is een mooie, door heuvelachtig landschap kronkelende rivier. Dit landschap betekende wel: sluizen. Heel veel sluizen. Elke keer ongeveer drie meter omhoog. In Meppen, op zoek naar een goede ligplaats, brak de gaskabel van de EB 43. Gelukkig kon de LE 4 snel assistentie verlenen.

Weer een nieuwe ochtend. Deze maal een verrassing op het dek: nachtvorst had het oppervlak spiegelglad gemaakt. Door dichte mist moest men wachten tot de middag voordat ze verder konden. Dat lukte toen dankzij de bereidwilligheid van een binnenschip uit Kampen, dat radar aan boord had. Hij paste zijn snelheid aan de Elburger schepen aan en zo konden we hem volgen. Op de eerste novemberdag lag er opnieuw ijzel op het dek, maar de zon scheen gelukkig ook. Het programma voor deze dag bestond uit een korte tocht naar Minden en opnames voor RTL 4. Helaas wilde de dag niet zo soepel verlopen. De brandstofleiding van de EB 43 raakte los en de olie spoot eruit. Door deskundige kennis onder de bemanning werd het euvel toch vrij snel verholpen. Maar toen sloeg het weer om. Harde wind en regen teisterden aan

het begin van de nieuwe week het dek. Aan het eind van de dag kon men schuilen in de enorme Von Hindenburgsluis: ruim 15 meter hoog.
Op de negende dag ging de tocht over het water voor het eerst sinds dagen omlaag in plaats van omhoog.
De EB 58 hield ermee op bij het uitvaren van een sluis: de motor begon te roken en deed niets meer. Jochen viel bijna overboord. Opnieuw een losgeraakte brandstofslang, die door vakkundige handen weer vastgezet werd.

Vanaf nu werd in konvooi gevaren, wat onder meer inhoudt dat je voorrang hebt op de beroepsvaart. Een zichtbaar teken van konvooivaren is een rode vlag op elk schip, maar rode vlaggen had men niet meteen aan boord. Daar werd wel wat op gevonden. De vrouwelijke opvarende, Evelien, knutselde wat in elkaar uit oude lappen en niet benodigde kledingstukken en zo wapperden alras overal rode vlaggen op.

Via de Elbe en het Elbe-Havelkanaal werd uiteindelijk Potsdam bereikt. De reis zat er bijna op. Dat was maar goed ook, want de vermoeidheid onder de bemanning begon toe te slaan. In Potsdam werd de volgende ochtend de verzamelde pers te woord gestaan en een groepsfoto gemaakt. Dan, om 12.00 uur, het vertrek naar Berlijn. Om 15.00 uur werd onder politiebegeleiding de Westhafen van de stad bereikt; de tocht zat erop!

Links de EB 43(uit 1913) bij de Bruiser (uit 1918) van Henk Hulst.

Die Bootausstellung

Voor de tentoonstelling werden de vaartuigen één voor één in gereedheid gebracht. Behalve de kotter werden alle vaartuigen door zware kranen uit het water gehaald en op opleggers geplaatst. Onder politiebegeleiding werden ze afgeleverd bij het twintig kilometer verderop gelegen tentoonstellingsterrein. De schokker 'Johanna Aloysia' bevond zich bij deze actie opeens in het middelpunt van een dramatisch voorval. Johanna Aloysia zou als blikvanger fungeren bij de ingang van het tentoonstellingsgebouw. Twee kranen zouden haar op een bed van dikke grenen balken laten zakken. Bij deze actie knapte een van de hijsbalken en de schokker viel van twee meter hoog op de keien. De materiële schade viel mee, maar de geestelijke schade was des te groter. Het levenswerk van Herman Langman lag op de keien. Een stuk van zijn leven…. Met man en macht werd gewerkt om de zichtbare schade zo goed en zo kwaad als het ging te herstellen. De argeloze bezoeker zal niet vermoed hebben welk drama zich kort voor de opening had afgespeeld. Een andere grote klus stond nu nog voor de deur: de schepen moesten worden opgetuigd en er werd een stand voor Elburg ingericht. Henk Hulst kwam met het lumineuze idee om boven de stand een 'kuul' te hangen, zestien meter boven de grond, aan het plafond. 'Al moet ik met zuugnapp'n tegen de muur opklauteren, maar die kuul komt er!' Gelukkig bleek een hoogwerker voorhanden te zijn om de klus te klaren. Vanaf de opening op zaterdag werd de hal met de daarin opgestelde Elburger schepen de trekpleister van de tentoonstelling. Tienduizenden bezoekers bewonderden de vaartuigen. Dinsdag 24 november was het feest voorbij: de schepen moesten weer richting Nederland. De schokker in het ruim van een vrachtschip, de andere schepen, zoals op de heenreis, over water. Op 3 december kwam de thuishaven in zicht. Ook aan fantastische ervaringen komt een eind!

De Botterboys van Elburg

De naam 'Botterboys' was zo langzamerhand een begrip geworden in Elburg. Oorspronkelijk bestond dit groepje jonge botterfanaten uit Cees Leusink, Rene Jansma,
Arjen de Gunst en Pieter de Jong. Later werd de groep aangevuld met Edwin Reiling, Dinand Pruis, Erik de Graaf en Erik Jansen.

Vlnr: Arjen de Gunst, Edwin Reiling, Pieter de Jong, Cees Leusink en Rene Jansma.

Al op jonge leeftijd had de groep als gemeenschappelijke interesse het water en de botters. Het zeilen met een oude punter (EB 66) beleefden de jongens als het varen met een botter. En met een paar spleetjes hoekwant stroopten de Botterboys op paling. Zij beleefden menig spannend moment.
Het was Rien Lipke die de jongens op een bepaald moment vroeg of ze hem wilden helpen met het schoonmaken en teren van de klipper 'Amicitia'. Hij betrok hen ook bij het onderhoud van de EB 65. Vanaf die tijd brachten de 'Botterboys' vele momenten door op de botter van Rien. Het vooronder werd als 't ware hun clubhuis. Soms liep het een beetje uit de hand. Op een keer brandde bijna het hele vooronder uit. Het gevolg was dat Rien de jongens een tijdje de toegang tot de botter verbood. Een andere verzamelplek voor de jongens was het 'Gestight', een loods bij het bedrijf van Lipke aan de haven, waar veel getimmerd en geknutseld werd.

Cees Leusink bezig het vlak van de botter EB 65 te teren (foto's: collectie Cees Leusink).

Handen warmen boven het vuurduiveltje in het vooronder van de EB 65.

Begin jaren tachtig besloten Rien Lipke en Henk Witter met de EB 65 deel te nemen aan zeilwedstrijden. De 'Botterboys' mochten in die tijd als bemanning meevaren. In 1983 vond de vuurdoop plaats tijdens de Zuidwalbotterwedstrijden in de omgeving van Spakenburg. Op de heenreis ging het een en ander mis. Een van de Elburger botters liep in de omgeving van het Nulderstrand aan de grond. Met kunst en vliegwerk lukte het uiteindelijk om de botter los te krijgen.

Achter: Hans Greveling, Arjan de Gunst en Pieter de Jong. Voor: Marco Kolthof en Rene Jansma.

Met de EB 65 namen de 'Botterboys' in de loop der jaren deel aan veel wedstrijden in het hele land. Dat leverde vaak hachelijke avonturen en onvergetelijke momenten op. Om hoog in het klassement te eindigen, namen zij soms grote risico's. Voor de EB 65 en haar bemanning kon er nooit genoeg wind zijn!
De kwajongensstreken bleven nog lang duren. Tijdens de Bolkoppenrace lagen 'de jongens van de 65' op een keer in de haven van het Zuiderzeemuseum te Enkhuizen. Rondom deze haven liepen diverse geiten en konijnen. Midden in de nacht kwamen de Elburgers op het idee om op verschillende botters een geit of konijn te zetten. De volgende dag was het feest!
Een ander onvergetelijk avontuur beleefden de 'Botterboys' in Marken bij de zogenaamde Kaarplatenrace. Na de eerste wedstrijddag meerde een Lemsteraak af. De bemanning van de aak droeg zeilhandschoentjes. Dat vonden de Elburgers heel raar.

Toen de bemanning de wal op ging, kwam de bus met schroefasvet van de EB 65 tevoorschijn. De binnenzijde van de handschoentjes werd op vakkundige wijze ingesmeerd. Het resultaat liet zich de volgende dag raden…

Om verschillende redenen wisselde de bemanning van de EB 65 in de loop der jaren. De ploeg bestaat momenteel uit de volgende 'bottergekken': Henk Witter, Rien Lipke, Hans Witter, Cees Leusink, Jan Balk, Rene Jansma, Erik Jansen, Arjen de Gunst, Pieter de Jong, Jaco Griep en Marco Kolthof. Een bijzonder gezelschap, dat de generatie voor de toekomst vormt.

Kees Leusink sr., Jan 'van Mies', Jan 'van Pad', Cees Leusink en geheel rechts Pieter de Jong. Cees Leusink jr. is op dit moment mede eigenaar van de EB 65 en werkzaam als scheepstimmerman bij de Hellege, na eerder jaren gevist te hebben op een Urker kotter.

De 'Botterboys' in 2008. Onder: tijdens de ansjooprace bij Urk in 2012 (foto: Femke Berga).

Bottergekken? Dat waren wij niet, dat zijn jullie!

Wim Geerdink, in gesprek met Rien Lipke.

Terugkijkend op die eerste 25 jaren van de Botterstichting wil Rien Lipke nu, in 2015, nog wel wat kwijt. Wim Geerdink van het informatieblad 'Botterproat', heeft met hem een gesprek.

Rien is geboren in 1954 en was dus 20 jaar toen de Botterstichting werd opgericht en vanaf zijn achtste jaar voer hij al mee op de EB 24 ter visvangst. Rien heeft dus iets met die EB 24 en toen de boot lag weg te kwijnen ging dat de toen 17 jarige Rien flink aan het hart. Dat was mede de prikkel die ervoor zorgde dat de drie neven, Hans van den Pol (1945), Peter v.d. Heide (1952) en Rien (1954) samen met Henk Hulst (1942), niet zo veel woorden nodig hadden om de EB 24 te kopen.

Over die eerste drie jaren vertelt Rien dat het schip een mooi 'doodskleed' droeg toen zij vieren haar kochten. Dat betekent dat het schip rondom was bespijkerd met blik en zodoende nog redelijk waterdicht was te houden. Maar aan de binnenkant van dat blik zat op vele plaatsen wel erg weinig hout vanwege de verrotting. Het schip kon echt niet meer tegen een stootje en om dat wat te verbeteren werden de allerslechtste plekken volgestort met beton… En in dit wrakkenstadium hebben de jonge mannen meegedaan aan de eerste Zuidwalwedstrijd voor rond- en platbodems in Spakenburg. Dat was in 1975. De bemanning bestond uit: Rien, Bertus Hulst, Henk Broekhuizen (de Koffiebone) en Gerrit Broekhuizen (de Pluizebol).
Een meer heldhaftige tocht ging naar Terschelling. Voor de veiligheid voeren er wat kleinere schepen mee om de bemanning van de wrakkige EB 24 over te nemen in geval deze zou zinken …Veel scheepsuitrusting kon daarbij nooit verloren gaan want er was niet zo veel. Zo was er één touw aan boord waarmee zowel het grootzeil als het fokzeil omhoog werden gehesen en om aan de wal vast te leggen moest datzelfde touw gebruikt worden…

Om de kosten van het onderhoud van de botter in de hand te houden, hadden de vier eigenaren besloten de boot onder te brengen in een stichting: de Stichting tot Behoud van Elburger Botters, opgericht in 1975, nu 40 jaar geleden. Meteen volgde de eerste grote restauratie en dat ging met vier paar rechter handen, maar nog weinig echte vakkennis. Dus overal werd advies gevraagd, zoals aan Balk van de scheepswerf en natuurlijk aan de laatste eigenaren, de gebroeders Jansen waarvan 'Jan van Mies' zo enthousiast was dat hij met kleine malletjes aan kwam lopen. Die malletjes gebruikte hij zelf voor het maken van modelbotters en aan Rien was het dan om zo'n kleine mal vele malen groter te maken. Aan de wand hing een summiere bouwtekening van een botter. Veel kennis werd ook verkregen van de Botterwerf in Spakenburg. Overigens zijn de contacten met deze werf nog steeds intensief.
Schilderen en verf maken, dus in de oude kleuren, was weer iets anders. Daar was Kees Nagelhout een kei in. 'Kees de Kleppe' was zijn bijnaam.

Al deze werkzaamheden gebeurden op het terrein van aannemer Lipke aan de haven, waar een apart klein werkplaatsje achter stond voor het botterwerk. Op een deur stond het woord 'Gestight' geschilderd. Deze niet zo fraaie naam vonden vele oud-Elburgers in die tijd uitermate geschikt voor die vier 'bottergekken' die daarin zaten 'te prutsen' aan een rotte botter…
En 'bottergekken' hebben wij nog steeds in Elburg. Op de vraag aan Rien Lipke 'Wie zijn nou eigenlijk die bottergekken?' was dit het wel zeer verrassende antwoord: 'De bottergekken', zegt Rien, 'dat zijn jullie, al die 150 mensen die helemaal niets met de visserij hebben, geen Elburgse families zijn, nooit iets met botters hebben gehad en die dan zomaar een hoop tijd in de Botterstichting steken. Dat is veel gekker dan wat wij met ons vieren 40 jaar geleden deden, want wij hadden juist wel erg veel binding met de visserij, met botters en met Elburg.'

Randmeren, 2013. De Zuidwalbotterwedstrijd met de EB 65 van Rien Lipke, met de schipper zelf aan de grootschoot. Rien Lipke zat tot 1985 in het bestuur van de Botterstichting. De EB 65 is de tweede botter die de Botterstichting kocht. In 1977 nam Rien het schip over en gaf haar het nummer EB 65. Met zijn vader restaureerde hij de botter zelf. De 'Botterboys' hielpen in der tijd op hun wijze mee met het onderhoud. De EB 65 is tegenwoordig te huur met zetschipper.

Henk Witter over de EB 65

Rien Lipke had samen met zijn vader Marinus een botter, de voormalige BU 46, gerestaureerd en omgedoopt naar EB 65. Rien wist niet dat dit nummer ooit van mijn grootvader Heimen van Aperlo (de Tuutmusse) was geweest. Hij heeft met dit schip charter gevaren, onder andere in Denemarken. Na een tijdje, toen er een groter schip moest komen, hebben we op de werf Balk een vrachtscheepje verbouwd tot charterklipper. De EB 65 bleef voor de wal. Aan boord was steeds een groepje jongetjes bezig die de botter leeg pompten, schoonmaakten en hem droog stookten met het vuurduveltje. Dat ging met zoveel enthousiasme, dat het dek ook een keer in de hens stond. Tijdens de bouw van de klipper was er tussen Rien en mij een prettige vriendschap ontstaan. De jongens waren toen een jaar of dertien. Rien had al een paar keer met ze gezeild. Rien vroeg mij toen of ik niet met de jongens naar de Zuidwalbotterwedstrijden in Spakenburg wilde gaan. Dat leek mij wel een uitdaging. Die jongens waren zich ondertussen 'Botterboys' gaan noemen: Edwin Reiling, Pieter de Jong (Pino), Erik de Graaf, Cees Leusink, Arjen de Gunst (de Vlo) en René Jansma. Zelf bracht ik zoon Hans mee en hij paste prima in de groep. Later gingen er jongens weg en kwamen er weer anderen bij. De eerste Zuidwal verliep niet vlekkeloos. De mannen liepen traditioneel op klompen. Er stond een dikke bries en wij gingen door de wind, waarbij er een glijpartij van klompen op het dek plaatsvond. Het blok van de fokkeschoot sloeg door het grootzeil en er ontstond een grote scheur. Dat was meteen het einde van deze wedstrijd. Commentaar aan de wal: 'Wat moet je hier ook met een kleuterklas?' We hadden wel de pechprijs (een fles wijn) gewonnen. De jongens werden ouder en sterker en gingen beter zeilen. De goede resultaten kwamen dus ook.

Henk Witter en Rien Lipke op de botter EB 65 tijdens Visserijdagen bij Workum.

Niet alleen botters in Elburg, ook bonzen en… punters

'Het gaat goed met de laatste bons, de EB 39. Deze laatste platbodem van dit type, waarvan er vele honderden op de voormalige Zuiderzee en IJsselmeer hebben gevaren, wordt momenteel gerestaureerd in Elburg. Na jaren van gesprekken met diverse instanties, sponsors en vele personen die de laatste bons een warm hart toedragen, is het gelukt om dit unieke schip weer terug naar Elburg te krijgen. Onlangs is de restauratie van start gegaan. Onder het toeziend oog van een aantal enthousiastelingen van het eerste uur werd het eerste nieuwe hout onder de oude bons gemanoeuvreerd.' Zo luidden de eerste regels van een 'bidboek' dat in het najaar van 1999 verscheen met als doel om financiële middelen te verwerven voor de restauratie van de bons EB 39.

Stichting

In 1968 kocht het Zuiderzeemuseum de bons 'Jonge Pieter' (EB 39) voor tweeduizend gulden van de heer J.R. Olie uit Santpoort. Er waren plannen om het vaartuig te restaureren, maar het benodigde geld ontbrak. Bijna vijfentwintig jaar lag de bons op de wal in afwachting van een grondige timmerbeurt. Diverse plannen kwamen nooit tot uitvoering.

De bons moest in een stalen frame worden geplaatst om te kunnen worden vervoerd, om te voorkomen dat het schip tijdens het vervoer in elkaar zou zakken, wat de restauratie zeer zou bemoeilijken.

Om de bons voor verder verval te behoeden, richtten vier Elburgers in 1993 de stichting
'De laatste Bons EB 39' op. De initiatiefnemers waren Henk Hulst, Ben Huisman,

Herman Hulst en Hans van den Pol. Kort na het passeren van de stichtingsakte ging het bestuur een bruikleenovereenkomst aan met het Zuiderzeemuseum 'voor de periode van tien jaar, die stilzwijgend wordt verlengd met telkens een periode van vijf jaar.' Op zaterdag 6 september 1997 transporteerde een zandschip van de firma Fernhout uit Zwolle de bons vanuit Enkhuizen naar Elburg. Een historisch moment! Na een periode van bijna veertig jaar was de oude bons terug in de thuishaven.

Hans van den Pol (links) en Henk Hulst controleren of de ingepakte bons voldoende stabiel staat.

Hoe de mannen van de Botterstichting er in slaagden om voor het behoud van de EB 39 een nieuwe stichting op te richten, wordt achteraf, in 2015, door Ben Huisman, de voorzitter van de stichting, beschreven:

HOUT MOET

Van verre zag ik hem aankomen, Henk Hulst, bij leven al een legende, een man met een missie, onze Botterkonten Voorzitter.

'Ben', zei hij, 'Ben, ik heb een nieuw project, heb ik special voor jou.
Je weet toch dat verhaal over het Zuiderzeemuseum, die bons je weet wel.' Ik wist van niks, maar dat was niet belangrijk. Het ging me er alleen maar om om de Voorzitter van het lijf te houden, want tijd kostte niks volgens de voorzitter en daar had ík andere ideeën over.

'Ben luister, ze willen mij het schip voor niks geven.'

Dat vond ik al een hele opluchting, want normaal kostte het altijd geld, maar achterdochtig bleef ik.
'Ben, ik heb ook al iemand die hem hier in Elburg wil afleveren.'

'Vaart hij dan niet?', vroeg ik, terwijl mijn achterdocht tot grote hoogte steeg.

'Nou nee', zei de voorzitter, 'dat niet. Het museum vond het een goed idee om het schip buiten zachtjes te laten wegrotten. En dat kan natuurlijk niet. Het is de allerlaatste bons!'

'Was die slecht dan?'
'Nou dat niet, maar drijven doet ie niet meer', kwam het aarzelende antwoord.

Ik voelde me sterk en zag mogelijkheden het project alsnog te laten afborrelen.
'Waarom de laatste bons? Er zijn zat botters, waarom dan de laatste bons?'

'Nou ja, dat zit zo...', en een half uur later wist ik van het tragische lot en was ik Voorzitter van de ter plaatse opgerichte Stichting De Laatste Bons.

'Henk', probeerde ik het alsnog voor de laatste keer:
'Als het niet de láátste bons is, wat dan?'

'Dan steken we die, als we die alsnog vinden, in de fik', was het ferme antwoord.

Het wrak werd afgeleverd, verdween achter mijn huis in een van de loodsen, net als al zo veel andere Botterzooi. Met de hulp van Spakenburger Henk, onze Henk en Henk de Non werd een restauratieplan gemaakt.

Als voorzitter met een prima bestuur was het een fluitje van een cent: hout van de Hubo, een torretje van de sloop, een zak met spijkers van de Hema en een paar uur werk en twee jaar later:
Klaar was Kees. Of beter gezegd, de Bons.

En zoals een Heer betaamt, over geld werd niet gesproken...
De bons vaart weer, is in uitstekende handen bij de Botterstichting, wordt goed verzorgd, is op het water sneller dan de meeste botters én is nog altijd De Laatste Bons!

Als voorzitter van De Laatste Bons (EB 39) heb ik nog maar één wens:
Zet haar in de toekomst in het blik, want hout is alleen maar geschikt voor de open haard. En om papier van te maken…
HOUD MOED ! (Ben Huisman van papierhandel Remako B.V. te Elburg heeft de activiteiten van de Botterstichting door de jaren heen als sponsor en als vriend actief ondersteund met de middelen waarover hij beschikt.)

Om het restaureren van eikenhouten platbodems geen proces van eeuwige wederkeer te laten zijn, heeft Ben Huisman als de voorzitter van de nieuw opgerichte stichting 'De laatste Bons EB 39' maar één wens: Zet het schip in de toekomst in het blik…

Ben Huisman met rechts zijn nieuwe zorgenkindje, de pas gerestaureerde bons EB 39. Voor de Tweede Wereldoorlog werden oude, rotte bonzen en botters vakkundig in het blik gezet, maar tegenwoordig toch niet meer?

Historie van de bons EB 39

De bons werd in 1913 gebouwd in Kampen. Begin dat jaar gaf de Elburger visserman Hannes Broekhuizen (Hannes van Spierik, scheepstimmerman Schepman) de opdracht een nieuwe bons te bouwen. Het karwei was in april gereed. De nieuwe schuit werd afgeleverd 'voor de somma van 1.425 gulden, inclusief rondhout en smidswerk.' In de gemeentelijke visserijregistratie kreeg de bons het vacante nummer EB 39 toegewezen. Vanwege de slechte resultaten in de visserij en de plannen tot afsluiting van de Zuiderzee besloot Hannes Broekhuizen (1888 – 1965) de bons eind 1924 te verkopen.
Hij vertrok met zijn gezin naar Emmen en startte een handel in groente.
Wijnand Westerink Czn. (1889 – 1971) kocht de bons op 24 januari 1925 voor duizend gulden. Tot de inpoldering van Oostelijk-Flevoland (1957) viste Westerink met de bons.
In 1958 verkocht hij de bons voor 1.750 gulden als pleziervaartuig aan de heer K. Vlaanderen uit Huizen. De bons voer vanaf dat moment onder de naam 'Jonge Pieter'.

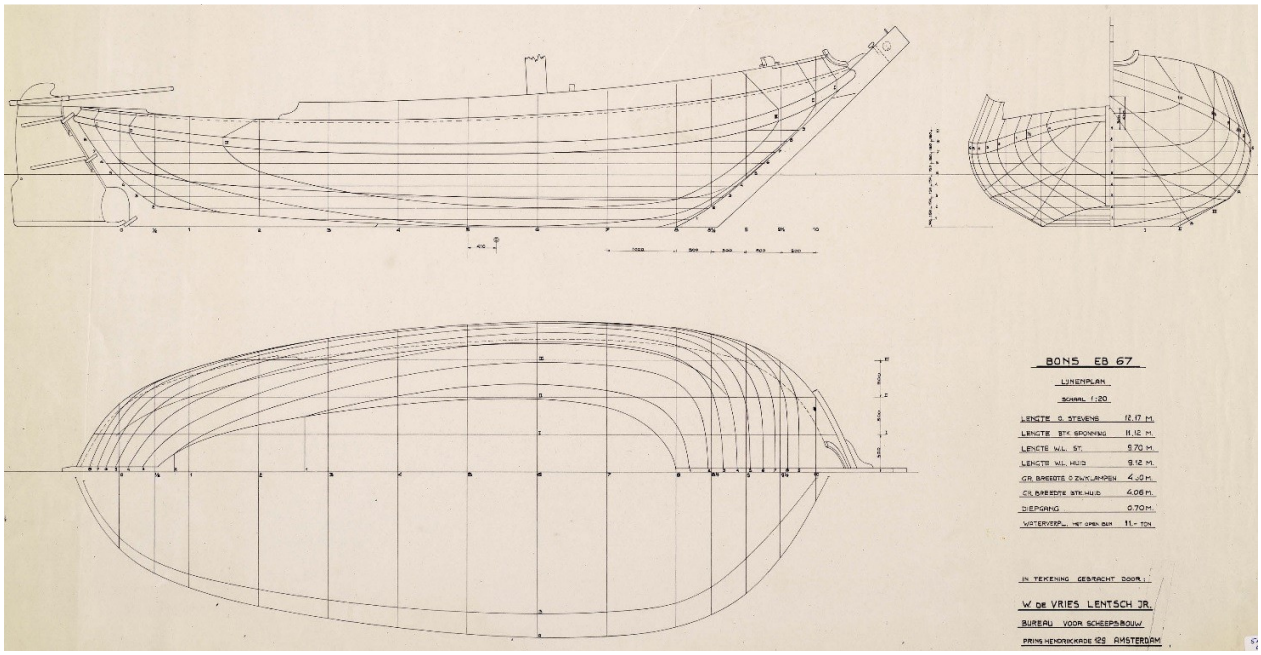

Boven de lijnentekening van de bons EB 67, een schip met een vergelijkbare vorm als de EB 39. Opvallend is de platte, brede kop die sterk overhelt. Het water wordt bij zo'n scheepsvorm tijdens het varen onder het schip doorgeleid. Op rustig water is dat geen bezwaar. In golven geeft de kop echter veel weerstand en bonst die op het water.

Vlaanderen verkocht het vaartuig op 4 juli 1959 aan de heer J.R. Olie uit Santpoort. Na bijna tien jaar kocht het Zuiderzeemuseum te Enkhuizen de bons vanwege haar 'monumentale en unieke waarde'. Het budget voor een kostbare restauratie bleef echter achterwege, waardoor er een einde leek te komen aan de EB 39.

Reddingsactie

De reddingsactie voor de bons kwam uiteindelijk uit Elburg. De kennis en ervaring van de Elburger Botterstichting deed de directie van het Zuiderzeemuseum overstag gaan om de bons in bruikleen af te staan met als doel een grondige restauratie. Daartoe richtte men een aparte stichting op met als doel de EB 39 weer in de vaart te krijgen. Het Comité van Aanbeveling telde bekende namen: J. Kamminga, Commissaris der Koningin van Gelderland; drs. G.H. van der Hoeven, president Koninklijke Ahold BV; W. Huisman, directeur van Royal Shipyard BV te Vollenhove; J. Wit, single handed around the world sailer; vice-admiraal J.L.A. van Aalst, inspecteur-generaal der Krijgsmacht b.d. en drs. D.Th.C.M. Lips, algemeen directeur Libéma.

Herman Hulst, Hans van den Pol, Henk Hulst en rechts Ben Huisman, voorzitter van de Stichting Bons.

Inmiddels heeft de stichting vele giften van fondsen, bedrijven, instellingen, gemeente en provincie ontvangen. De firma Nieuwboer uit Spakenburg heeft vanaf september 1999 een begin gemaakt met de grondige restauratie van de bons.
In het 'bidboek' steekt burgemeester mr. P.Th. van Hout de initiatiefnemers een duidelijk hart onder de riem: 'Goedgeefsheid van particulieren, instellingen, bedrijven en overheidssubsidie kunnen een project doen slagen. Voor de initiatiefnemers is het hun eer te na de laatste bons ten onder te zien gaan! Het gaat niet alleen om nostalgie, het is het behoud van een uniek stuk cultureel erfgoed.'

De laatste bons EB 39, boven in de jaren vijftig in Enkhuizen aan de achterzijde van het Zuiderzeemuseum (dat opgericht is in 1948) en onder, in 2001, pas gerestaureerd, in Elburg.

Een zeepunter uit de goot gehaald

Onder grote publieke belangstelling doopte Anna van de Wetering-Broekhuizen op vrijdag 14 april 2000 een bijna geheel gerestaureerde punter op de werf van Balk. De Botterstichting voegde daarmee wederom een vaartuig toe aan de bruine vloot van Elburg. Eindelijk ging een grote wens van de Elburger Botterstichting in vervulling…

De punter EB 64 bij de tewaterlating met 'gootwater'.

Punters

Henk Hulst was al vele jaren op zoek naar een originele punter. De Elburger vloot bestond vroeger immers uit botters, bonzen, pluten en punters. Punters werden in hoofdzaak gebruikt door 'walvissertjes'. Zij visten in de directe omgeving van de kustlijn met staand want, zoals hoekwant, fuiken, botnetjes, snoekbaarsnetten en baarsnetten. Bekende walvissers in Elburg waren de Van Aperlo's. Hun punters lagen soms in de haven, maar meestal in beken en watergangen ten noorden of ten westen van Elburg.

GT 13

Door bemiddeling van punterkenner Klaus Roding uit Wanneperveen kwam Henk Hulst in contact met de tekenaar en kunstschilder Frederik (Freddie) Weijs uit Zwartsluis. Hij bezat een oude dekenpunter, die echter in slechte staat verkeerde. Restauratie van het vaartuigje was bijna onmogelijk en zou erg veel geld kosten.
Uit de werfboeken van de bekende punterbouwer Peter Huisman uit Wanneperveen bleek, dat de punter in 1919 was gebouwd voor 250 gulden in opdracht van de gebroeders uit Grafhorst. De punter kreeg vervolgens het registratienummer GT 13 toegewezen.

Zwartsluis, 1949. Een zeepunter met bun en deken.

Betekenis

Vele jaren werd de punter gebruikt voor de beroepsvisserij. Bij voldoende wind werden de zeiltjes gebruikt, in andere gevallen kon er worden geroeid of geboomd. Groot voordeel was dat de punter vrij dicht onder de kustlijn kon komen vanwege de geringe diepgang.
In Elburg registreerde de gemeente in 1886 zestien punters en pluutjes. Veel Elburger walvissers gebruikten deze vaartuigjes in die tijd voor de visserij op bot met staande netjes. Met name Kamper en Grafhorster vissers bezaten in de eerste helft van de twintigste eeuw een punter voor de uitoefening van hun beroep.

Klaas Westerink aan het roer en zus Anita bij de mast. Ze zeilen rond de Kop van 't Ende, het oude havenhoofd dat opnieuw in het water is gelegd. 7 maart 2008. (Foto: Wil aan het Goor)

Plannen

Nadat de Botterstichting de Grafhorster punter op het spoor was gekomen, werden er plannen gemaakt. In zijn enthousiasme betrok Henk Hulst ook zijn vriend Ben Huisman bij zijn ideeën. De directeur van Remako BV uit Elburg zag in de restauratie van de punter een gepaste gelegenheid om gestalte te geven aan de viering van het vijfentwintigjarig bestaan van zijn bedrijf in Elburg. De punter kon op kosten van Ben Huisman worden aangekocht en door Henk Wildeboer in Giethoorn worden gerestaureerd. Het kostte veel vakkennis en inspanning voor Henk Wildeboer en zijn kompaan Jan Oort om de dekenpunter weer in originele staat op te timmeren. Zij moesten veel rotte delen van het scheepje geheel vervangen en moesten de restauratie stukje bij beetje uitvoeren, zonder gebruik te kunnen maken van oude tekeningen of mallen. Uiteindelijk rondden zij de klus in maart 2000 af.

Eigenschappen

De gerestaureerde punter is voorzien van een bun of leefruim. Daarnaast heeft het vaartuig twee zwaarden, twee riemen, enkele vaarbomen en een draaispil. Dat laatste was vroeger handig bij het binnenhalen van een zegennet. De punter is opgetuigd

met een sprietzeil en een fok. De spriet steunt het zeil in het diagonale vlak en is gemakkelijk uit te nemen. Ze steunt aan de onderzijde met een touwlus die aan de mast is bevestigd. De punt van de spriet steekt aan de bovenzijde om een oog van het zeil. Het vaartuig is ongeveer 6.20 meter lang. De verhouding tussen lengte en breedte is in de regel 4,2 : 1. De rechte stevens, de knikspanten en de dubbele boden (vlak) zijn kenmerkend voor de punter.

Aan de oude punter EB 64 moest heel wat gebeuren (foto's: Henk Hulst).

Puntervloot

Het bestuur van de Botterstichting koos uiteindelijk voor het registratienummer EB 64. Omstreeks 1920 viste de Elburger Hannes Broekhuizen (De Rotte) met een zeepunter onder dit nummer. En nadat het bestuur Wichert Broekhuizen (1954), achterkleinzoon van Hannes, bereid had gevonden om als walschipper te gaan fungeren, lag de keus voor dit nummer bijna voor de hand. Wichert heeft als walschipper directe
verantwoordelijkheid voor de punter. In particulier bezit komen in Elburg nog twee andere punters voor. Bestuurslid van de Elburger Botterstichting Geert van den Pol is eigenaar van de punter EB 63, terwijl de punter EB 32 toebehoort aan Martin Jansen.

Na de oplevering van de gerestaureerde punter EB 64 is het vaartuig diverse keren in de donkerbruine lijnolie gezet. Ab Eilander heeft op vakkundige wijze het prinswerk en de nummers aangebracht. Na veel inspanning was de punter begin april eindelijk klaar. En dan volgt de feestelijke tewaterlating op 14 april 2000.
Ben Huisman krijgt het woord en vertelt in het kort hoe hij betrokken raakte bij deze punter, toen Henk Hulst hem enige tijd geleden toefluisterde dat hij een prachtig oud puntertje wist te liggen dat niet veel hoefde te kosten, maar waar nog wel enig restauratiewerk aan verricht moest worden. Het voorstel van Henk Hulst was dat de Botterstichting de punter zou kopen en dat voor de kleine restauratie een sponsor nodig zou zijn. Of de papierindustrie 'Remako' dat niet voor haar rekening

kon nemen immers, de Botterstichting vierde dat jaar haar 25 jarig jubileum en een klein geschenk zou best op prijs gesteld worden…
Kort gezegd werden beide heren het eens, maar achteraf stelt de heer Huisman wel vast dat de voorspiegeling van een *kleine* restauratie aan een fraai oud puntertje in werkelijkheid neerkwam op een *grote* restauratie aan een oud en lelijk ding en dat de financiële gevolgen dus ook in deze strekking uitpakten… De heer Huisman wenst ons tot besluit veel geluk en plezier toe en voegt daar nog aan toe dat hij in de toekomst niets meer te maken wil hebben met alle ellende die wij er nog wel mee zullen krijgen… en daarmee heeft hij dan de lachers op zijn hand en dit tekent dan ook de goede sfeer waarin beide heren met elkaar omgaan.

Daarna moest de punter nog in het water. Dat gebeurde op een originele manier. Niet met een fles champagne, maar met vers 'gootwater'. Zeezeiler Jan Wit legde tijdens de feestelijke doopplechtigheid deze symboliek aan het publiek uit. De punter was geruime tijd gebruikt voor de visvangst op de wateren rond Grafhorst. Een van deze wateren heet 'de Goot'. Vandaar dat Henk Hulst een gootje had laten maken waarop Jan Wit het water uitgoot dat door walschipper Wichert Broekhuizen werd opgevangen. Zijn tante Anna van de Wetering-Broekhuizen gooide vervolgens het gootwater tegen de punter en wenste het vaartuig een behouden vaart. Vrijwel meteen daarna schoot de lorrie van Balk los en plonsde de punter in de Elburger haven Een nieuw hoogtepunt voor de Elburger Botterstichting was daarmee een feit.

Coby van Triest verricht de doopplechtigheid. (Foto's: Wil aan het Goor)

Terugkeer van een kotter naar Elburg

Een berichtje in de Elburger Courant van 29 december 1998 bracht de Elburger projectontwikkelaar Co van Twillert op een idee. Scheepsmakelaar en 'kotterliefhebber' Pieter de Jong had enkele weken daarvoor een van oorsprong Elburger kotter (EB 43) gekocht en zocht een passende bestemming.
Tussen de regels van het krantenartikel door was duidelijk merkbaar wat Pieter wilde: Elburg zou blijvend de thuishaven van de kotter moeten zijn. Dit was voor Co van Twillert aanleiding om te reageren. Het gesprek tussen de beide Elburgers resulteerde uiteindelijk in de aankoop van de kotter door Co van Twillert.

Kotter

De stalen kotter werd in 1960 in opdracht van Jacob en Herman van Triest gebouwd op de werf van T. van de Belt te West-Grafdijk. Het vijftien meter lange vaartuig kostte 38.000 gulden en kreeg de naam 'Coby'.
Herman van Triest viste met de kotter hoofdzakelijk met de 'motorkuil' op het IJsselmeer. Na het verbod op de kuilvisserij – omstreeks 1970 – beëindigde Herman van Triest de visserij. Hij verkocht de kotter in 1971 aan J.G. van de Kreeke uit Wolphaartsdijk (Zuid-Beveland). De kotter kreeg toen het nummer WPH 4.
Tot het najaar van 1998 viste Van de Kreeke met de voormalige EB 43 onder de naam 'Neeltje Maria'. Het schip werd daarna gekocht door Pieter de Jong.

Bruikleen

Na aankoop van de kotter door Co van Twillert werd het vaartuig gerestaureerd en opnieuw van het registratienummer EB 43 voorzien. Ondertussen had Van Twillert besloten de kotter voor verhuur en promotie in bruikleen af te staan aan de Stichting tot Behoud van Elburger Botters. Door deze aankoop zag Van Twillert een kans om snel in te burgeren in zijn nieuwe woonplaats Elburg.

Tewaterlating

Op 25 september 1999 werd de kotter EB 43 in het bijzijn van vele genodigden opnieuw te water gelaten. Namens de familie verrichtte de oudste dochter van Herman van Triest de doopplechtigheid door een fles met IJsselmeerwater tegen de romp van het schip te gooien. De terugkeer van de kotter was voor mevrouw Van Triest-Zwart en haar dochters een emotionele ervaring. Na een afwezigheid van 28 jaar was de 'Çoby' terug in de thuishaven…

Een nieuw onderkomen aan de haven?

De activiteiten die de Botterstichting de afgelopen vijfentwintig jaren ontplooide, hebben de herinnering aan het visserijverleden van Elburg levend gehouden. De haven van Elburg speelde voor die visserij een belangrijke rol. Nu nog, als ligplaats van de oude vissersschepen, zoals die van de Botterstichting.

Ontwikkeling Havenkade

Ook de gemeente Elburg heeft zich gebogen over de rol en functie van het havengebied. De gemeente constateerde dat het havengebied verbetering behoefde. De bebouwing rond de haven heeft in veel gevallen geen havengebonden functies, het aantal publiekstrekkende voorzieningen is laag. De bezoekers van de vesting worden daarom niet 'verleid' om het havengebied te bezoeken en missen daardoor onder meer de kans kennis te maken met de oude Elburger schepen. De gemeente schrijft in de 'Ontwikkelingsvisie Havenkade' dat de botters die in de haven liggen in sterke mate bijdragen aan de identiteit van het havengebied. De gemeente vindt wel, dat de Elburger bruine vloot prominenter aanwezig zou kunnen zijn om het historische karakter van de haven te versterken. De Botterstichting is het op dit punt van harte eens met de gemeente.

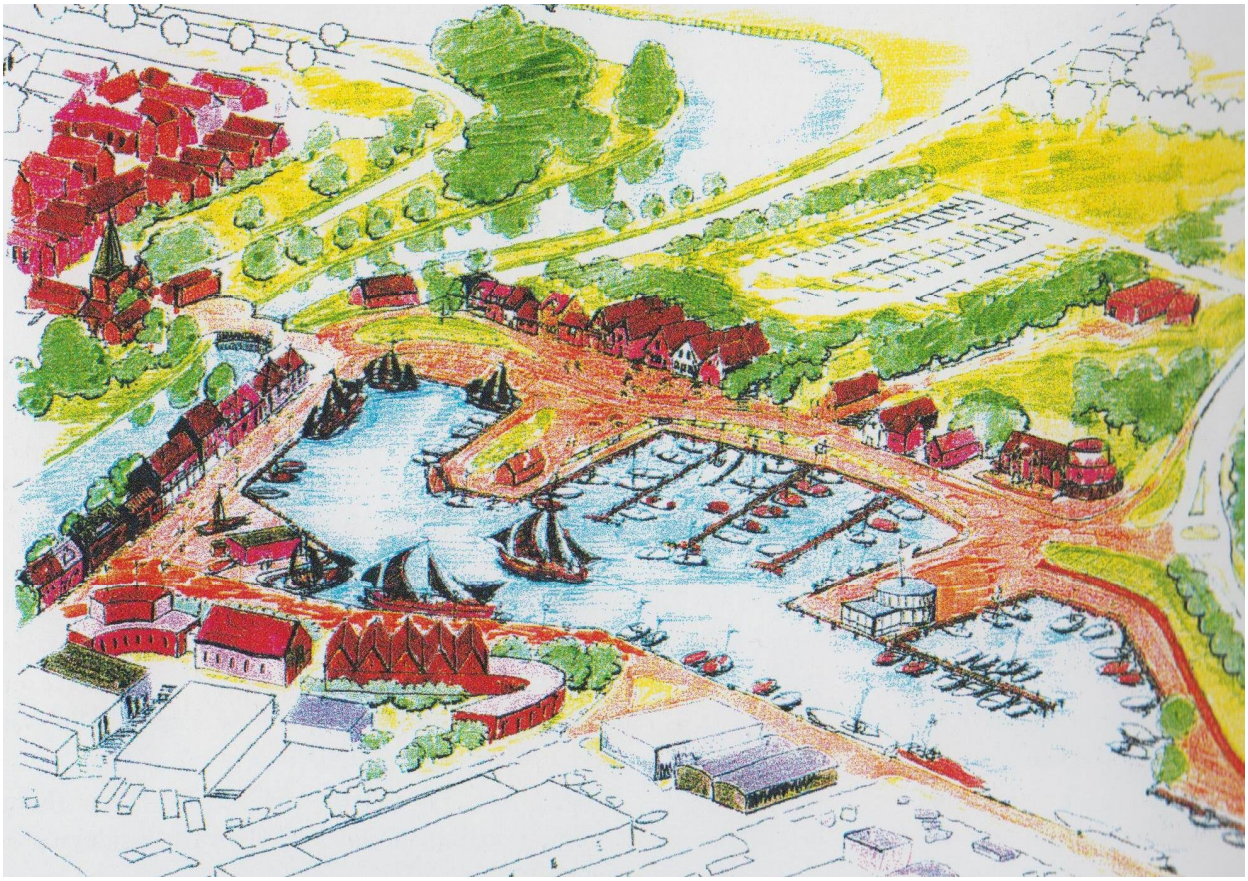

Plannen

De gemeente heeft onder meer het plan opgevat een botterwerf te realiseren op de plaats van de huidige werf. Ook wil de gemeente het zuidoostelijk deel van de havenkom reserveren voor de Elburger bruine vloot. Door van de Havenkade een wandelpromenade te maken, krijgen bezoekers van de haven een goed zicht op de oude schepen. Ook spreekt de gemeente over een 'mini Batavia project'.
Zulke plannen zijn niet van de ene op de andere dag te realiseren, maar ze getuigen er wel van, dat ook de gemeente het belang van het behoud van de bruine vloot van Elburg inziet.

Bleekerswerf

De Botterstichting denkt zelf ook na over de toekomst. Samen met stichting 'De Laatste Bons' heeft de Botterstichting een plan ontwikkeld voor een kleine 'Batavia-werf'. Niet, zoals in de structuurvisie van de gemeente Elburg, op de plek van de huidige werf aan de haven, maar op de Bleekerswerf aan de Oude Bleeksweg, ook nu al in gebruik bij de Botterstichting. De Botterstichting en de stichting 'De Laatste Bons' hebben het plan opgevat om de werf in te zetten als een soort kleine 'Bataviawerf' die opgenomen kan worden in de historische wandeling van de stad Elburg. Het is de bedoeling De Jonge Pieter (de laatste bons) op deze werf zijn oorspronkelijke vorm terug te geven. Beide stichtingen zien dit project als een unieke mogelijkheid om de uitgangspunten die de gemeente voor de ontwikkeling van het havengebied heeft bepaald, te ondersteunen. De Bleekerswerf heeft plaats voor een hoofdgebouw (botenloods) voor historische vissersboten. Hier kan de verdere restauratie van de bons plaatsvinden. Bezoekers kunnen het restauratieproces volgen. Ook is er ruimte voor exposities. De Botterstichting en de stichting 'De Laatste Bons' denken hiermee een toeristische trekpleister van de eerste orde te kunnen realiseren. Ook biedt het project arbeidsplaatsen.

Overal is geld voor nodig

Maar dergelijke plannen kosten veel geld. De nabije toekomst van de Botterstichting zal daarom in het teken staan van het werven van fondsen voor de realisatie van het project Bleekerswerf. In de iets verdere toekomst zal dankzij de Botterstichting niet alleen de 'botter te water' herinneren aan het visserijverleden, maar zal ook de 'botter of bons op het droge' een centrale plaats krijgen. Daarmee is de Botterstichting heel dicht gekomen bij haar oorspronkelijke doelstelling, zoals verwoord in de oprichtingsakte van de stichting: 'Het aankopen, restaureren, beheren en opnieuw in de vaart brengen en houden van Elburger botters en het herstellen en in ere houden van de haven van Elburg als thuishaven van deze botters, als bijdrage tot het behoud van het historisch aanzicht van de stad in het algemeen en als tastbaar bewijs van haar historische betekenis als vissersplaats in het bijzonder.'

4. Botterbehoud in Elburg vanaf het jaar 2000

Het jaar 2000 was voor de Botterstichting een jubileumjaar. Ze bestond 25 jaar en had grote indruk gemaakt met de resultaatgerichte wijze waarop ze haar plannen had verwerkelijkt. Eigenlijk alle reden om tevreden terug te blikken om het na zoveel jaren eens rustiger aan te doen. Alleen al het in de vaart houden van de schepen en het consolideren van wat bereikt was, is immers een klus waar menige stichting de handen aan vol zou hebben.

Zo niet in Elburg. De Stichting tot Behoud van Elburger Botters was al doende verzeild geraakt in een veelheid van plannen en processen die nog om een voltooiing vroegen. Er was voor de Botterstichting helemaal geen ruimte om het wat rustiger aan te doen. Het bestuur bestond echter na al die jaren niet meer uit jonge honden. De mannen van het eerste uur waren inmiddels op leeftijd gekomen. Voor deze Elburgers leek de gemiddelde levensloop van een mens echter niet van toepassing. Alsof leeftijd niet bestaat, pakte het bestuur na de eeuwwisseling nieuwe projecten op alsof ze als stichtingsbestuur pas begonnen waren. En zo voelde dat ook, want nieuwe projecten zijn geen herhaling van de oude, maar inspireren tot nieuwe activiteiten.

Wat was er bijvoorbeeld te doen? De beleidsvoornemens van de gemeente met betrekking tot de haven en de plannen van de Botterstichting voor een ‘ kleine Bataviawerf’ vroegen om concretisering. De restauratie van de botter EB 1 was gaande en de laatste bons EB 39 stond te wachten op verdere restauratie. Bovendien waren er meer scheepstypen die een plaats verdienden in de historische haven van Elburg. Wat te denken van een pluut. Een wat vergeten scheepstype, maar juist in Elburg hadden veel vissers geen botter, maar een pluut. Bij dat alles moest rekening worden gehouden met de financiële mogelijkheden en aan de grenzen van de bijdrage van vrijwilligers. Zonder hen waren de projecten niet te realiseren.

Lopende projecten

De laatste bons, de ‘Jonge Pieter’, was reeds in 1997 naar Elburg verhuisd en met een grondige restauratie van de schuit was bij Nieuwboer in 1999 een begin gemaakt. Ook werd op de Bleekerswerf nog gewerkt aan de restauratie van de botter EB 1. De laatste bons en de EB 1 waren daarmee nog lopende projecten van de Botterstichting. In het voorjaar van 2001 kon de botter EB 1 na een grondige restauratie, die 43.000 gulden kostte, weer te water worden gelaten. In het najaar van 2001 werd ook de restauratie van de bons EB 39 afgerond. Dat was een mega-klus die slechts gerealiseerd kon worden door de vele sponsors uit het bedrijfsleven die deze omvangrijke restauratie financieel mogelijk maakten. De totale restauratie van dit bijzondere schip heeft zo’n 400.000 gulden gekost. En er was nog het plan een kubbootje te laten bouwen…

Een kubboot voor Elburg

Veel vissers in Elburg stopten met de visserij met botters of bonzen als ze op leeftijd kwamen en de visserij te zwaar voor hen werd. Maar ze stopten lang niet altijd volledig met vissen. Velen werden 'walvisser'. Met een kleiner bootje gingen ze vissen langs de kust, dicht bij de haven. Dat kon met een zeepunter, maar ook heel goed met een kubboot. Met zo'n scheepje van omstreeks 5 meter werd met 'kubben' op aal gevist. Kubben zijn rieten mandjes waar een stok doorheen ging die in het water werden uitgezet. Gewoon door de stok in de bodem te prikken. Dicht langs de kust was het te ondiep voor een botter, maar niet voor een kubboot. Er waren daarom vissers met een botter die een kubboot meenamen om dicht onder de kust kubben uit te kunnen zetten. In de kub was enig aas gestopt. De palingen kruipen het mandje in om het aas te bemachtigen en ze zaten opgesloten. Voor de Botterstichting was het natuurlijk van belang om ook een kubboot in de vloot van Elburger vissersschepen te hebben. Zij liet de kubboot van het Zuiderzeemuseum optekenen en met die tekening kon scheepsbouwer Wim de Jongh uit Kampen in het jaar 2001 aan de slag. De Jongh was al jaren vooral actief als meubelmaker, maar een scheepje bouwen kon hij ook nog als de beste. Dat werk mocht hij doen op de Kamper Koggewerf van de Kamper Botterstichting. In 2002 werd de kubboot EB 41 toegevoegd aan de Elburger vloot.

Kampen: Willem de Jongh bij z'n kubbeboot.

Het lot van de laatste bons

De restauratie van de bons EB 39 was voor de Botterstichting zeker ook bijzonder, omdat het niet om het behoud van een botter ging, maar om een bons. Een bons… wat is dat voor schip, zal menigeen denken, en dat is begrijpelijk. De bons is bijzonder. Het is een tenger zusje van de stoere schokker en was in de zuidoosthoek van de Zuiderzee bij de vissers populair. Echt een schip voor ondiep water. Toen de Zuiderzeevisserij voorbij was, ging er veel aandacht uit naar de botter, terwijl de bonsjes over het hoofd werden gezien. Zo kon het gebeuren dat die scheepjes in stilte wegrotten en verloren gingen. Zelfs het Zuiderzeemuseum slaagde er niet in het laatste exemplaar te behouden. De restauratie en het behoud van dat schip werd overgelaten aan de Elburger
Botterstichting, wat heel eervol was, want het was een erkenning van waar deze stichting toe in staat was. Maar toch.

Afstoten van objecten bij het ZZM

Voor het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen was het bij de oprichting in 1948 de bedoeling om de cultuur rond de voormalige Zuiderzee vast te leggen. In 1968 werd daartoe onder meer gestart met de aanleg van een openluchtmuseum. Maar voor die tijd werd een museum aan de Wierkade in Enkhuizen ingericht en werden tevens tal van schepen aangekocht die een plek kregen op het droge, in de schepenhal, of in het water achter de Wierdijk. Doel was om het publiek van ieder scheepstype dat rond 1900 op de Zuiderzee in gebruik was ten minste één exemplaar te kunnen tonen.
De aankoop van vele oude schepen was voor het museum niet het probleem, maar de noodzakelijke restauraties en het behoud van deze schepen leidde in de jaren daarna tot een voor het museum niet te dragen financiële last.
Rond de eeuwwisseling werd duidelijk, dat het museum niet in staat was de doelstelling van het behoud van scheepstypen waar te maken. In plaats van schepen aan te kopen en voor de toekomst te bewaren, werd het nieuwe beleid gericht op het afstoten van schepen om de beheerlast voor het museum te verlichten.
De bons 'De jonge Pieter' was een van de eerste objecten die afgestoten werd. Dat schip ging over naar de Elburger Botterstichting die de restauratie en het behoud van de bons op zich zou nemen. In 1993 had de Botterstichting de bons reeds in bruikleen gekregen. Het schip lag tot die tijd in Enkhuizen maar te 'verwrakken' en het zag er niet naar uit dat dit bijzondere schip daar behouden kon blijven. In 1999 startte bij het Zuiderzeemuseum de discussie over de afstoting van het schip. De meningen waren verdeeld, omdat de bons een uniek exemplaar was van een zeldzaam geworden scheepstype dat eigenlijk onderdeel moest zijn van de schepencollectie van het Zuiderzeemuseum. De voorstanders van afstoting zagen echter dat het schip in Elburg beter tot haar recht kwam. Het schip werd daar opgeknapt, er werd mee gevaren, het publiek kon direct zien en ervaren hoe dat op zo'n schip in z'n werk ging

en Elburg was bovendien een haven uit het zuidoostelijke deel van de Zuiderzee waar deze schepen vandaan kwamen. Het resultaat van de museale beleidsdiscussie was dat de bons EB 39 in 2001 door het Zuiderzeemuseum werd afgestoten en eigendom mocht worden van de Stichting tot Behoud van Elburger Botters. Op voorwaarde dat bij een faillissement van de stichting of bij nalatigheid het museum de bons terug kon vorderen. Aangezien de bons eigendom van het Rijk was, moest voor de overdracht van het schip wel toestemming worden verleend door de Inspectie Cultuurbezit en de staatssecretaris van OC&W., hetgeen geschiedde.

Restauratie van de laatste bons

Met de restauratie van de EB 39 was ondertussen al in 1999 een begin gemaakt. Het wrak was in zo'n deplorabele staat, dat vrijwel alle hout vervangen moest worden. Restaureren is ingewikkelder en duurder dan nieuwbouw. Het bouwen van een replica is eenvoudiger, maar leidt tot een ander schip dan het origineel. Alleen de restauratie van de originele bons EB 39 leidt tot een schip dat met recht de EB 39 mag worden genoemd. Voor een particulier die gewoon een goed schip wil hebben, is dat alles onnodig duur en ingewikkeld, maar voor een behoudsorganisatie als de Botterstichting is het essentieel.

De leggers en krommers van de bons zijn van binnen een soort tuinaarde: turfmolm.

In september 2001 werd de gerestaureerde EB 39 weer in de vaart gebracht. Voor de Botterstichting is het beheer van de bons te bezwaarlijk door de omvang van de reeds bestaande vloot. De stichting 'De Laatste Bons EB-39' zorgt daarom voor het behoud.

De enorme krommer, iets achter het zeilwerk, waar bij een bons het zwaard aan komt te hangen.

Een wrak om te restaureren.

Restauratie van de EB 39, waarmee in 1999 werd begonnen. Na voltooiing ervan in 2001 werd het schip feestelijk te water gelaten langs de helling van de werf van Daan Balk.

EB 39

BALK

Workum, oktober 2002. De gerestaureerde bons EB 39 tijdens de Visserijdagen van de visserijvereniging Workum. De beug in het bijbootje (foto: Hajo Olij).

‘Gratis’ een oude Elburger botter

In 2009 kreeg de Botterstichting een Elburger botter als het ware in de schoot geworpen. Het was de EB 15, toen in het bezit van Henk Schreurs. De EB 15 is volgens de overlevering in 1904 gebouwd bij De Haas in Monnickendam als HK 13 voor de Harderwijker visser Barend Louw. Peter van der Heide (1898-1966) was knecht bij Barend Louw en voer vanaf zijn twaalfde jaar mee op deze botter. In 1923, toen hij 28 was, nam hij de schuit van Barend Louw over en ging ermee vissen vanuit Elburg onder nummer EB 15.
In 1943 werd de botter flink onder handen genomen door Balk en ook in 1951 was er timmerwerk nodig. Toen Elburg in 1956 afgesloten raakte van het open water, werd de botter in Harderwijk gelegd. Maar dat heen en weer reizen naar z’n schip beviel Peter van der Heide niet. Hij stopte met de visserij. De botter werd in 1958 verkocht als pleziervaartuig.

Op de foto links Peter van der Heide, ‘de Kuut’, en rechts zijn zoon Gerard, ‘de Kodde’.

In de jaren zestig was George van de Lee uit Muiden eigenaar van de schuit. De latere geschiedenis is nog duister, maar in 2004 kwam Henk Schreurs de botter op het spoor in Groningen. Hij sloot een deal met de eigenaar en bracht het schip naar Elburg, waar hij de botter wilde restaureren. Vanwege gezondheidsproblemen ging dat niet door. De Botterstichting kon de EB 15 in 2009 gratis van hem krijgen op voorwaarde dat de botter te zijner tijd gerestaureerd zou worden. Het schip staat op dit moment opgeslagen op het terrein van Sky-Works in afwachting van een restauratie als leerwerkproject.

Het Elburger havenproject

De gemeente had een plan ontwikkeld om de oude haven te revitaliseren. Er kon bijvoorbeeld wel een botterwerf gebouwd worden bij het Dijkje, direct aan de haven. De Botterstichting had echter een alternatief plan. De Bleekerswerf van de stichting kon uitgebouwd worden tot een kleine Bataviawerf die toeristische belangstelling kon trekken. De werkplaats aan de Oude Bleeksweg lag immers op loopafstand van de oude haven en zou daarom onderdeel kunnen zijn in de historische wandeling door en om de oude vestingstad Elburg.

In het proces van besluitvorming stemde de gemeenteraad in 2006 in met het plan de haven van Elburg opnieuw in te richten. Ook zou er een helling komen voor Elburgse botters, die gepland was op de plek van het Dijkje. Onverwacht bleken omwonenden van de haven echter in een zeer laat stadium bezwaar te maken tegen de nieuwe locatie van de botterwerf. Zij zagen de werf liever aan de noordzijde van de haven. De Botterstichting en de gemeente waren in principe akkoord voor de bouw van een werf op het Dijkje achter de haven toen in 2007 er plotseling een geheel nieuwe situatie ontstond, die tevens voor de oplossing van het gerezen probleem zou zorgen. Werfbaas Daan Balk maakte bekend dat hij voorgoed uit Elburg zou vertrekken. De scheepsbouwer ging verder op Urk.
Dat was voor de stichting een unieke kans. De Botterstichting zag direct nieuwe mogelijkheden om de wens van een botterwerf aan de haven te realiseren. Als ze de oude werf van Balk kon overnemen, ontstond er een geheel nieuw perspectief. Een botterwerf op een historische plek! Daan Balk wilde wel verkopen en de Botterstichting zag kansen. Maar het bestuur van de botterstichting, met name penningmeester Hans van den Pol, moest nog wel de nodige financiën zien te verwerven. Het was bijna te mooi om waar te zijn: de kans om op de plek van de historische werf van Elburg, direct aan de haven, een nieuwe botterwerf te bouwen die eruit moest zien alsof hij al een paar eeuwen oud was…

Een jaar later was het zo ver. De Botterstichting kocht de werf van Balk en de klus kon beginnen. Tijdens het Botterweekend in september 2008 begon de sloop van de bestaande scheepswerf en startte de bouw van de originele 'schuur van Opa Balk', zoals die eeuwen geleden op deze locatie aan de haven zou hebben gestaan. Er werd een nieuwe werf gebouwd op de fundamenten van de oude, maar dan wel een die eruit ziet alsof hij er al eeuwen stond. Nog een half miljoen euro had de Botterstichting nodig om dit plan te realiseren en ook dat kwam voor elkaar. Twee jaar later werd de vernieuwde werf heropend door prinses Margriet. Het is een multifunctioneel gebouw geworden, waar botters kunnen worden gerestaureerd, waar leerwerkprojecten voor jongeren ondergebracht kunnen worden en waar een museum is ingericht waar het publiek alles te
weten kan komen over botterbouw en het visserijverleden van Elburg. De Botterstichting heeft met de nieuwe botter/museumwerf 'de Hellege' nog meer mogelijkheden gekregen om vorm en inhoud te geven aan de maatschappelijk-culturele rol die de stichting in Elburg heeft opgebouwd.

Met de opening van de Bottermuseumwerf 'de Hellege' in 2010 is voor de botterstichting een belangrijke stap gezet om de doelstelling van 'behoud van Elburger botters' te kunnen verwezenlijken. De mogelijkheden die de stichting met deze faciliteit heeft gekregen is vele malen beter dan mogelijk was bij de oude werf van de Botterstichting aan de Oude Bleeksweg. De realisatie van dit project in zo'n korte tijd was zeker ook in financiële zin een topprestatie, die mede mogelijk werd door steun van de Provincie Gelderland, het Prins Bernhard Cultuur Fonds, het VSB Fonds en het Elburger Genootschap. In 2012 verwierf de Botterstichting met 'de Hellege' zowel de vakprijs als de juryprijs voor het project in Gelderland dat een opvallende en positieve bijdrage levert aan de leefomgeving: de 'Gelderse prijs voor Ruimtelijke Kwaliteit 2012'.

Boven: de werf van Balk in de steigers voor sloop. Onder: de botter zweeft naar de nok…

Gelderse prijs Ruimtelijke kwaliteit 2012

De provincie Gelderland reikte op 22 maart 2012 voor de vierde keer de Prijs voor de Ruimtelijke Kwaliteit uit. Er waren tien projecten genomineerd, waaronder ook de botterwerf in Elburg. Het thema van dat jaar was 'Bouwen aan identiteit'. Met deze prijs wil de provincie Gelderland goede en inspirerende voorbeelden onder de aandacht brengen. De vakjuryprijs bedraagt € 5.000 en wordt uitgereikt aan de winnende gemeente en dient besteed te worden aan het betreffende project. Naast de vakjuryprijs wordt er ook een publieksprijs toegekend van € 1.000.

In *Botterproat* (jaargang 17, mei 2012) schrijft redacteur Wim Geerdink over hoe deze eervolle prijs in Elburg terecht kwam:
Motivatie voor de gemeente Elburg (aangedragen vanuit het gemeentehuis):
'Gemeente Elburg met haar Botterwerf Elburg heeft een werf behouden op de plek van de voormalige scheepswerf Balk, op het scharnierpunt van Havenkanaal en oude haven met passende nieuwbouw die goed opgaat in de sfeer van de vestingstad Elburg. Het is een ensemble met een hoge cultuurhistorische, museale, educatieve en toeristische (attractie) waarde. Ook economisch, omdat er een plek is voor onderhoud, herstel en restauratie van botters. Het past helemaal bij Elburg, een bijzonder vestingstadje - beschermd stadsgezicht - één van de parels van Gelderland (…).'

Tot zover het lobbywerk van de gemeente richting het provinciehuis. Er volgden stukjes in de plaatselijke kranten om de bevolking te bewegen tot het uitbrengen van haar stem en ook het mailbestand van de Botterstichting werd geactiveerd. Het resultaat mocht er zijn, zo bleek later op 22 maart. De publieksprijs zou naar de Botterstichting gaan. Henk Hulst verwoordde het toen heel goed en zei: 'De *publieksprijs* van € 1000 is toch wel heel bijzonder, want van de 1.300 mensen die in de provincie hun voorkeur kenbaar maakten, koos 20 procent voor de botterwerf! Er is dus veel vertrouwen in het botterproject; de Elburgers zijn trots op hun stad en op alles wat er aan de haven gebeurt. Met elkaar hebben we dit bereikt en als daar dan zo'n mooie prijs bij komt, dan is dat een bijzondere waardering vanuit het provinciebestuur. Men ziet het helemaal zitten met ons hier in Elburg.'

Vakjuryprijs èn publieksprijs

De Botterstichting mocht 22 maart 2012 in het Provinciehuis te Arnhem niet alleen de publieksprijs in ontvangst nemen, maar ook de vakjuryprijs. Alle reden om 's avonds met zoveel mogelijk vrijwilligers bijeen te komen in het bottermuseum de Hellege. Ook de burgemeester, wethouder Wessels en de raadsleden Rien Boukema en Wim Hoeve waren aanwezig. Burgemeester De Lange keek terug op de oordelen van de vakjury. Wat waren hun criteria?

- 'Bouwen aan identiteit? Wat is dat? Hoe doe je dat? Hoe beoordeelt de jury dat? Met identiteit hebben vragen te maken als: Wie zijn wij? Wat bindt ons?

En dichter bij: Wat is een Gelderlander? Wat is een Elburger? Wat is streekeigen en hoe bouw je daar op voort? Antwoorden op dergelijke vragen bepalen je identiteit en volgens de jury scoort de gemeente Elburg met het havenproject in Elburg het hoogst.

Enkele citaten uit het juryrapport:

- 'Ook Elburg deed de gezichten van de juryleden stralen: een plan dat ontstaan is en gedragen wordt door 170 vrijwilligers met een onvoorwaardelijke liefde voor de botter en de bruine vloot.'
- 'De botterwerf slaat, mede door het leerbedrijf, een waardevolle brug tussen cultuurhistorie, educatie en toerisme. Jonge timmerlieden werken aan de restauratie van de botters en leren het vak. Er is een museum voor toeristen en de botters worden ingezet voor diverse rondvaarten op de randmeren. Het plan draagt bij aan het behoud van de bruine vloot en zorgt dat de historische haven gesierd blijft met deze sfeervolle schepen. De werf zelf is een energieke, bedrijvige plek, een vliegwiel voor verdergaande herstructurering van de omgeving. Daarbij moet wel gewaakt worden voor *verpretparking* van de haven.'
- 'Ook een kritische noot: Aangezien de werf een ruwe, operationele werkplaats is, had het ontwerp aan de buitenkant een evenzo ruwe uitstraling mogen hebben. Ze hadden gewoon die oude Romneyloods moeten integreren in een nieuw plan. Niet elke bedrijfshal hoeft schuil te gaan achter een decor van bomen of een nieuw rijtje pakhuizen.'
- 'De jury sprak de hoop uit, dat dit initiatief niet uitmondt in verdere theatrale bouwwerken in de Elburger haven.'

Burgemeester Frans de Lange reikte vervolgens beide prijzen uit aan voorzitter Henk Hulst. Henk Hulst krijgt de microfoon en feliciteert eerst alle vrijwilligers. Veel waardering spreekt Hulst ook uit aan het adres van het gemeentebestuur. Vanuit B. en W. en de gemeenteraad is er in het voortraject hard aan getrokken, vooral ook door wethouder J. Polinder die Ruimtelijke Ordening in zijn portefeuille heeft en natuurlijk heeft ook het ambtenarenkorps veel gedaan, waarbij Hulst de heer Gerard Steentjes in het bijzonder noemt. De verantwoordelijke gedeputeerde, de heer Dr. J.C. Verdaas, wordt speciaal bedankt voor zijn inzet.

Elburg, Botterdagen in september met op de achtergrond de Hellege. Onder: op de voorgrond wordt in 1987 de taanketel aangelegd bij de haven (vlnr: Bart van de Wetering, Dick Plakke, Johan van den Pol en Dick van den Pol).

Voor dit enorme project had de botterstichting ook een **comité van aanbeveling** weten te organiseren:

Drs. W.J. Deetman	burgemeester van 's Gravenhage
Prof. Dr. C. Ottenheym	hoogleraar Architectuurgeschiedenis Universiteit Utrecht
Drs. C.O.A. baron Schimmel-Penninck Van der Oije	oud-directeur Maritiem Museum Rotterdam
Prof. Dr. E. Wennekes	hoogleraar Muziekgeschiedenis Universiteit Utrecht
Dr. C. Huijts	directeur Stichting Hendrick de Keyzer
Dhr. C.G.A. Cornielje	commissaris van de Koningin in Gelderland, Arnhem

Door de jaren heen heeft de Botterstichting met succes projecten weten te realiseren, die voor anderen schier onhaalbaar leken. Dat blijft heel bijzonder en is alleen maar mogelijk omdat bedrijven, overheden en culturele gezagsdragers overtuigd waren geraakt van de kwaliteiten van de Botterstichting. Zij is een solide organisatie gebleken met meer dan honderd actieve vrijwilligers, die erin is geslaagd tientallen jaren achtereen de meest ambitieuze doelen waar te maken. Het vertrouwen dat de Botterstichting bij de buitenwacht geniet, heeft zij door haar daden, haar kwaliteiten en haar structurele betrouwbaarheid in de praktijk verdiend.
Het project van een eigen botterwerf/museum aan de haven is niet alleen mogelijk geworden door het onverwachte vertrek van werfbaas Daan Balk naar Urk, maar ook omdat het heel goed paste in de gemeentelijke *Ontwikkelingsvisie Havenkade.* Hierin werd aangegeven dat op het zogenoemde Dijkje, tussen de Havenkom en de parkeerplaats aan de rand van de vesting, een historische botterwerf zou kunnen worden gerealiseerd. Het eigen karakter van de Elburger haven zou versterkt moeten worden op historisch verantwoorde wijze en zodanig dat het gebied rond de haven een samenhangend museaal, educatief en ook openbaar karakter krijgt. Het toerisme zou er hiermee een trekpleister bij krijgen.
De onverwachte mogelijkheid de werf te situeren op de plaats waar eeuwenlang de scheepswerf van Elburg gevestigd was, aan de noordkant van de haven, sloot geheel aan bij de grote lijn uit de *Ontwikkelingsvisie Havenkade.* De Botterstichting heeft in 2007 een 'bidboek' geproduceerd met doelstellingen, met een visie op hoe de plannen passen binnen de *Ontwikkelingsvisie Havenkade* van de gemeente, een kostenoverzicht, een dekkingsplan en een idee hoe de werf structureel geëxploiteerd kan worden. Dat bidboek kwam tot stand met behulp van Henk van Deutekom (adviseur), Henk Hulst (voorzitter Botterstichting), Mr. G. van Megchelsen (notaris), Willem van Norel (oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop), Hans van den Pol (penningmeester Botterstichting) en Agaath de Weerd-Deetman (fondswerving Botterstichting).
Kenmerkend voor de wijze waarop de Botterstichting haar plannen en projecten aanpakt, is dat de nieuwe werf de Hellege reeds drie jaar na de eerste plannen geopend kan worden. Een enorm project voor een stichting met vooral vrijwilligers. Een project dat zo'n € 1.600.000 heeft gekost. Maar hoe dan ook, alle rekeningen zijn al weer betaald.
De Botterstichting heeft zelf € 400.000 kunnen bijdragen.

Daan Balk en Hans van den Pol tekenen de koopovereenkomst. Onder: de bouw is begonnen.

Boven: vlnr. Wim van de Wetering (oudste vrijwilliger van de Botterstichting), Hans van den Pol, gedeputeerde Theo Peters en Henk Hulst. Onder: het werk is volbracht, een ideaal gerealiseerd.

De hernieuwde werf wordt geopend door prinses Margriet. Foto onder: Burgemeester Frans de Lange, Hans van den Pol en prinses Margriet.

Bezoek van Koningin Wilhelmina met een ontvangst aan de haven. Wellicht in het jaar 1916, toen zij diverse Zuiderzeehaventjes bezocht na de zware storm. Foto onder: de haven in 2014, bijna honderd jaren later (foto: Femke Berga).

Problemen? Gewoon oplossen!

Velen zullen zich met enige verbazing (en bewondering) afvragen hoe het mogelijk is dat een stichting die wat oude botters in de vaart wil houden, in staat is zo'n prachtige locatie te verwerven als de museum/werf de Hellege. Spectaculaire resultaten zijn echter een handelsmerk geworden van deze non-profit instelling. Dat wil niet zeggen dat de ambitieuze plannen allemaal probleemloos gerealiseerd werden. Het verschil met vele vergelijkbare stichtingen is wellicht, dat in Elburg niet gedacht wordt in problemen, maar in oplossingen. In het 'clubblad' *Botterproat,* een blad dat de Botterstichting vanaf 1996 maakt en uitgeeft voor haar donateurs, geeft redacteur Harry van Beugen een aardig overzicht van de wegen die bewandeld werden voordat de Hellege er stond. Zijn artikel 'De nieuwe werf' (*Botterproat*, jaargang 13, dec. 2008) neem ik hier vrijwel geheel over:

'Al jaren was bekend dat de huidige plek aan de Oude Bleek een tijdelijke zou zijn. Het bestuur heeft daarom al lang geleden besloten om te zien naar een andere plek voor de werf. Liefst dicht bij of aan de haven. Op een gegeven moment leek het er op dat de werf van Balk verplaatst zou worden naar een plaats verderop aan het havenkanaal. Dit zou voor de Botterstichting ideaal zijn, dan zou de botterwerf op de plek van Balk kunnen komen. Na verloop van tijd bleek echter, dat dit niet te realiseren zou zijn.

Vervolgens werd gewerkt aan plannen om een nieuwe werf te bouwen op het dijkje tussen de peilschaal en de visafslag. Dit plan is volledig uitgewerkt en werd na veel overleg goedgekeurd en er kon financiering gezocht worden. Ook dit lukte. De bouw zou eigenlijk kunnen beginnen. Maar ongeveer op datzelfde moment viel het besluit dat de werf van Balk volledig naar Urk zou verhuizen en dat de oude werf van Balk alsnog beschikbaar zou komen. In het bestuur werd koortsachtig overlegd. De locatie van Balk was immers verre te verkiezen boven de plek op het dijkje. Maar waar de inmiddels bijeen gebrachte financiën voor het plan aan het dijkje voldoende zouden zijn, waren deze bij lange na niet toereikend om de plannen op de locatie Balk te realiseren. Toch besloot het bestuur, na uitvoerig overleg, om toch te proberen de botterwerf op de locatie Balk te realiseren. Die plek aan de haven was ideaal en bood veel meer ruimte en mogelijkheden dan aan het dijkje ooit mogelijk zou zijn. Met man en macht is getracht om de benodigde gelden bijeen te brengen. Er waren voor de locatie op het dijkje al toezeggingen van de provincie en de gemeente, maar voor de nieuwe plannen was veel meer geld nodig. Voor de nieuwe plannen op de locatie Balk was erg veel nieuwbouw nodig, want van meet af aan was duidelijk, dat voor een overname van de werf in haar huidige staat geen toestemming zou komen. Er moest een gebouw komen dat volledig in het beeld van de oude haven moest passen en er dus uit moest zien als een historische werf. Op korte termijn moest er verschrikkelijk veel werk worden verzet. Er moest een volledig nieuw plan met tekeningen komen en er moest geld komen. Heel veel geld. Er kwam een 'bidboek' om subsidiegevers, fondsen en sponsoren te bewegen om middelen beschikbaar te stellen. Er moest

overlegd worden met de instanties die al middelen toegezegd hadden voor de plannen op het dijkje, om deze toezeggingen te mogen overhevelen naar de nieuwe plannen en er moest nog veel meer geld komen.
Alle mogelijke bronnen werden benaderd, zowel fondsen als bedrijven. Ook de burgerij werd bij de plannen betrokken. Er kwam een 'bottertjesactie'. In eigen beheer werden bottermodelletjes gemaakt die men kon krijgen als er een bijdrage van ten minste € 25 werd gegeven. Hierbij werden ook scholen betrokken. In de hele kern Elburg werden door scholieren folders verspreid en de hierbij ingesloten antwoordkaarten werden later weer opgehaald. Ook werden voor deze actie winkeliers en bedrijven benaderd. De plaatselijke horeca kwam met een wijnactie en in het najaar kwam de winkeliersvereniging met een grote actie rond een goederenmarkt in het centrum. Langzaam maar zeker is het door al deze inspanningen gelukt om de benodigde middelen bijeen te brengen.
Inmiddels was de bouwvergunning al aangevraagd, inclusief milieu- en faunavergunning. Het plan zag er prachtig uit. Een gebouw dat oogt als een oude scheepswerf. De huidige helling blijft in tact en er is een mogelijkheid om in de toekomst ook nog de oude sledehelling te restaureren. In het gebouw komt ruimte voor drie botters. Twee in de grote loods en één in de verfloods. Verder komen er op de begane grond nog een hout- en een motorenwerkplaats, een ontvangstruimte en een kantine. Op de eerste verdieping komen een bestuurskamer en een expositieruimte, terwijl er rond de grote werkplaatsruimte een galerij komt van waaruit men van bovenaf de werkzaamheden aan de boten kan bekijken. Op de tweede verdieping komen een ruimte voor de vrijwilligers en een opslagruimte. Het huidige droogdok gaat dicht en voor de ingang van dit dok is een botenlift geprojecteerd. Het wordt een fantastisch geheel, een sieraad voor de haven en een ideaal steunpunt voor onze Botterstichting.'

Elburg, 9 september 2010. Opening van de nieuwe werf (foto: Evert Bruinekool).

Grenzen aan de groei

De Botterstichting bleek in de loop der jaren buitengewoon succesvol te zijn. Dat leidde ertoe dat de doelstelling 'Elburger botters te behouden' geen lust, maar een last dreigde te worden. De doelstelling geeft immers nauwelijks een kwantitatieve beperking. Hoeveel Elburger botters moeten er behouden blijven? Alle botters (en andere vissersschepen) die op enig moment in beeld komen? Een vloot van originele houten vissersschepen in de Elburger haven is natuurlijk een mooi idee, maar wie gaat dat betalen als er steeds meer schepen onderhouden moeten worden? Het succes van de Botterstichting leidt daarom onherroepelijk tot een bezinning over het beleid voor de toekomst. De wens Elburger botters voor Elburg te behouden brengt voor het bestuur van de Botterstichting immers ook de verantwoordelijkheid met zich mee, dat de gedane investeringen niet van de ene op de andere dag verloren kunnen gaan. Het bestuur moet de continuïteit zien te waarborgen en dat betekent dat er grenzen zijn aan de groei.

Makelaar in antieke botters

Het aankopen, restaureren en in de vaart houden van een vissersvloot van antieke houten schepen is een enorme opdracht, die gemakkelijk kan mislukken als er teveel hooi op de vork wordt genomen. Het bestuur van de Botterstichting zag dit als direct betrokkene zeer goed in en heeft het beleid van aankoop en behoud van Elburger botters daarom aangepast aan de mogelijkheden. Het is voor de stichting immers niet essentieel dat de stichting zelf een vloot van schepen bezit. Het doel is om zoveel mogelijk originele Elburger vissersschepen voor Elburg te behouden. Om dat doel te realiseren, kan de stichting ook op heel andere wijze te werk gaan. Ze moet niet zelf alle lasten willen dragen en alle werk willen doen. Een alternatieve aanpak is bijvoorbeeld, om wel schepen te kopen, maar vervolgens het beheer en het onderhoud van die schepen uit te besteden aan andere instellingen. Op voorwaarde dat de houten schuiten Elburg als thuishaven houden. Ook kan ze onder bepaalde condities schepen weer verkopen om zo ruimte te creëren om andere schepen aan te kopen en op te knappen.
Met die aanpak heeft de zo betrokken en actieve Botterstichting zich ontwikkeld tot een organisatie die weet 'los te laten'. Waar zich een goede mogelijkheid voordoet om de eigen doelen te realiseren, neemt de stichting het initiatief, om vervolgens te zorgen dat anderen het werk overnemen en tot een goed einde brengen. Een organisatie die groeit, moet leren delegeren en ook dat blijkt in Elburg te lukken. In 2005 ging op die wijze de pluut EB 18 over naar een particulier, kwam de botter EB 1 in 2006 in bruikleen bij de gehandicaptenzorg Pluryn Werkenrode en werd ook in 2006 de schouw EB 50 doorverkocht aan een particulier. Allemaal met de nadrukkelijke voorwaarde dat de houten schuiten Elburg als thuishaven houden. Inmiddels ligt er zodoende een behoorlijke historische vloot aan de kade.

Penningmeester Hans van den Pol van de Botterstichting legt uit: 'We zijn een stichting die draait op 170 vrijwilligers. Zelf kunnen we maximaal vier boten onderhouden. Meer lukt niet. Als we dus extra botters naar Elburg willen halen, kunnen we die wel kopen, maar moeten we er een nieuwe schipper voor vinden die de boot onderhoudt.'

In totaal zijn er op dit moment nog vijftien botters van de oude Elburger vloot in de vaart: de EB 1, EB 17, EB 18, EB 23, EB 24, EB 25, EB 29, EB 43, EB 44, EB 46, EB 51, EB 58, EB 60, EB 65 en EB 68. De Elburger vloot telde op haar hoogtepunt 71 schepen. Acht van de nog varende EB-botters liggen in de thuishaven Elburg. Daarnaast varen er nog twee pluten (EB 18 en EB 33), een bons (EB 39) en een een groot aantal punters met EB registratie: de EB 9, EB 19, EB 26, EB 30, EB 35, EB 40, EB 22, EB 64, EB 60, EB 65, EB 58 en EB 57. Een hele vloot dus.
Een enkele keer komt een EB-botter te koop. Het was daarom een verrassing dat zich in 2006 zo'n gelegenheid voordeed. Theo Kuiper bood zijn botter EB 17 te koop aan in het blad 'Tagrijn'. Vraagprijs € 119.000. Een buitenkans. De Botterstichting besloot daarom tot koop over te gaan en bracht de EB 17 van Hoorn naar de thuishaven Elburg. Vervolgens zocht de Botterstichting een nieuwe eigenaar voor dit schip, waarbij verschillende scenario's mogelijk waren: bruikleen, kopen op termijn, cash betalen en meer. 'Het gaat ons erom, dat de boot in Elburg blijft', legt Hans van den Pol uit. 'Dat iemand die wij vertrouwen het beheer overneemt. Hoe we dat precies regelen, daar komen we wel uit.'

De botter EB 17 van Gerrit aan 't Goor als vissersschuit in bedrijf. De botter werd in 1918 gebouwd in Durgerdam voor Johannes aan 't Goor in Elburg, die ermee viste van 1919 tot 1950. In dat jaar nam Gerrit aan 't Goor de schuit over en viste ermee tot de dijk van Flevoland dicht ging. In 1957 kocht Boonstra uit Leeuwarden de botter voor de recreatie. In 1986 doet de familie Boonstra het schip over aan werfbaas Jan Willem Stofberg in Enkhuizen, die de botter zal restaureren.

Stavoren, 1969. De botters EB 17, de Séhoun van Boonstra (links) en EB 68, de Duitendief van Nieuwenhout, kont aan kont. Deze twee Elburger botters lagen in de jaren zestig regelmatig aan de kade in de provinciale haven Stavoren. Onder: de EB 17 loopt de haven van Stavoren in met Evert Boonstra aan het helmhout (foto's: Dirk Huizinga).

De EB 17 wordt gerestaureerd in Enkhuizen bij de fa. Stofberg.

Boven: de botter EB 17 als visschuit van Gerrit aan 't Goor vaart langs de Kop van 't Ende.
Onder: de EB 17 in Enkhuizen na een grondige restauratie door Jan Willem ('Pils') Stofberg.

De Duitendief terug in Elburg

Aan het einde van de jaren zestig voer ik voor het eerst met mijn Staverse jol op het IJsselmeer, met als uitvalsbasis de vissershaven van Stavoren. Trouwe gasten in die haven waren twee botters: 'de Séhoun' van de familie Boonstra uit Leeuwarden (EB 17) en 'de Duitendief' van de familie De Vin uit Slagharen (EB 68). Die naam 'Duitendief' sprak natuurlijk aardig tot de verbeelding. Je hoefde ook niet lang na te denken over wat de eigenaar daarmee bedoelde.
Deze botter was in 1898 gebouwd bij kater in Monnickendam in opdracht van de rijksoverheid. Het schip ging dienst doen voor de Visserij-inspectie op de Zuiderzee om te controleren of de vissers zich aan de wettelijke regels hielden.
In 1905 werd de botter gekocht door de visser Jan Oldenhof uit Vollenhove (VN 6), in 1922 kwam de schuit in handen van Wouter Mons in Enkhuizen (EH 94) en in 1936 kocht Jan van Triest uit Elburg deze botter (EB 68). In 1951 nam Aart van Triest het helmhout over onder dezelfde visserijregistratie. Tien jaar later, in 1961, ging het schip naar de recreatie. N. J. de Vin uit Slagharen kocht de schuit en moest er heel wat aan restaureren, wat de naam 'Duitendief' rechtvaardigde. Van 1978 tot 1981 was de botter van J. Nieuwenhout in Leeuwarden, tot 2001 van Ysbrand Dijkstra in Buitenkaag en vanaf dat moment kwam de EB 68 terug in Elburg. Na bemiddeling van een Elburgse wethouder kocht K. van Twillert de botter en stond het schip in bruikleen af aan de Botterstichting. Dat past dus in het beleid van de otterstichting om de kosten hanteerbaar te houden, maar wel zoveel mogelijk Elburgse botters terug te krijgen in de haven van het vestingstadje.

Jan van Triest zeilt met de EB 68 langs het badhuis op de dam.

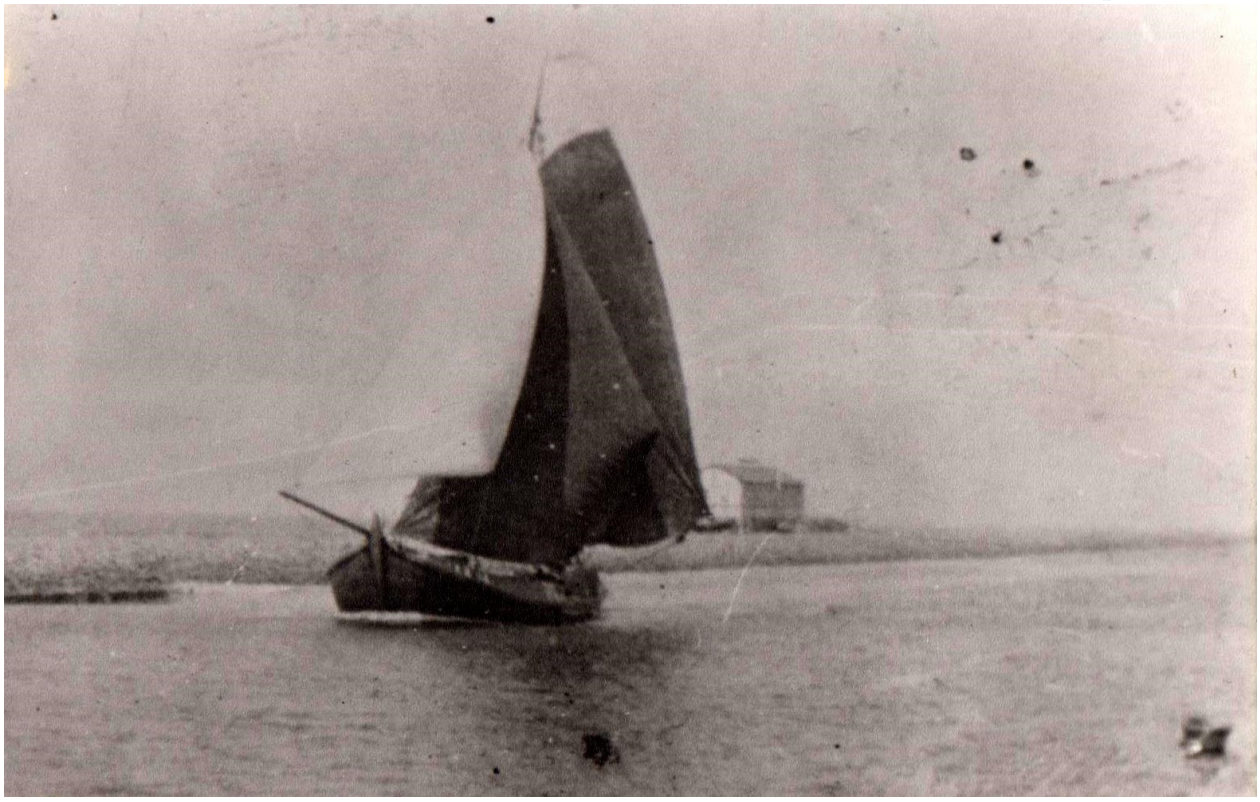

Restauratie als Leer- werkproject

Op 28 februari 2011 is het Leer- werkproject van de Stichting tot Behoud van Elburger Botters van start gegaan. In de kleine hal van de botterwerf 'de Hellege' is het Leerwerkproject van de stichting ondergebracht. Het eerste resultaat van die aanpak is een prachtig gerestaureerde EB 29, die in 2012 te water kon worden gelaten. De werf is voorzien van de nodige houtbewerkingsmachines, zodat de vrijwilligers op een professionele manier aan de botters kunnen werken.

De EB 29 op het droge in afwachting van restauratie. Jan van Triest liet het schip in 1919 bouwen in Monnickendam en verkocht de botter in 1924 aan Andries Fleer in Lemmer (LE 21). Als plezierbotter kreeg ze de naam 'Pieternella'.

Leer- werkprojecten organiseren is voor de Botterstichting belangrijk om te zorgen voor overdracht en continuïteit van de kennis en kunde die nodig zijn om een botter te kunnen restaureren. De ambachtelijke vaardigheden blijven behouden en tegelijkertijd krijgen jonge ambachtslieden de kans zich te bekwamen in scheepsbouwtechnieken die op slechts enkele plekken in Nederland te leren zijn. Gewapend met die vaardigheden kunnen zij gemakkelijker doorstromen naar reguliere banen als scheepstimmerman en restaurateur.
De scheepswerf annex bottermuseum 'de Hellege' bood de stichting nieuwe mogelijkheden om een educatief centrum op te richten voor alles wat te maken heeft met de ambachtelijke bouw van houten vissersschepen. Met de organisatie van leerwerkprojecten biedt de Botterstichting jongeren van verschillende komaf de mogelijkheid zich te scholen. Mensen zonder specifieke kennis en werkervaring in

houtbewerking die via de UWV worden aangemeld, kunnen hier weer arbeidsritme opdoen. Jonge mensen met een MBO-diploma niveau-2 kunnen zich hier specialiseren in de houtbewerking en de restauratie van schepen. Ervaren timmerlieden in dienst bij bouwbedrijven die de restauratieopleiding niveau 3 volgen, kunnen zich hier specialiseren in de klassieke houten scheepsbouw, wat vaardigheden oplevert die weer elders, ook in de monumentenrestauratie, van pas zullen komen.

'De Hellege' biedt de mogelijkheid voor de Botterstichting een kennisbank en adviescentrum te ontwikkelen voor botterbouwers en scheepsrestaurateurs van elders. Ook kan gedacht worden aan het ontwikkelen en verzorgen van cursussen op dit gebied. Een probleem is nog, hoe deze plannen structureel gefinancierd kunnen worden. Leerwerkprojecten zijn nuttig en leveren wat op, maar kosten natuurlijk ook geld.

Elburg, 2012. Restauratie van de Pieternella (EB 29, LE 21, Pieternella)

De eerste botter die in Elburg als Leer- werkproject wordt gerestaureerd, is de EB 29. De als 'Pieternella' bekend geworden botter van Jaap Kramer, een jachtarchitect uit

Haarlem die samen met Wim de Bruijn, de hoofdredacteur van het blad De Spiegel der Zeilvaart en jaren lang zetschipper op de botter, diverse boeken uitgaf over platbodems over varen op het IJsselmeer en de Waddenzee. Jaap Kramer kocht de 'Pieternella' in 1961. Het schip was al verbouwd tot jachtbotter met kajuit. De eerste eigenaar was echter een Elburger visser, Jan van Triest (1889 – 1955), die de botter in 1919 liet bouwen bij de werf van De Haas in Monnickendam. Het was de laatste botter die De Haas zou bouwen. Vier jaar heeft Van Triest ermee gevist en daarna stopte hij met de visserij. Hij werd visverkoper en verkocht de botter aan Andries Fleer uit De Lemmer die viste onder nummer LE 21.

De botter LE 21 van Andries Fleer, die hiermee niet alleen viste. Hij won ook vele zeilwedstrijden.

In 1947 verkocht Fleer de botter en nam van Oldenhof uit Vollenhove een staalijzeren visaak (de VN 26) over die in 1901 gebouwd was bij J. Bos in Echtenerbrug. De botter ging naar de recreatie. De familie Kuipers uit Groningen liet de visaak tot jacht verbouwen bij Westerdijk in Eernewoude. Kuipers gaf zijn nieuwe aanwinst de naam 'Pieternella', de naam van zijn oudste dochter. Begin jaren vijftig werd het schip verkocht aan botterbouwer Kok in Huizen, die het schip na wat timmerwerk doorverkocht aan de familie Hulsman in Bloemendaal. In 1961 kwam het botterjacht in handen van Jaap Kramer, die als een der eersten in Nederland een botter inzette voor de chartervaart. Ruim tien jaar later was de botter toe aan een opknapbeurt. Er was echter geen geld, zodat de botter in een loods bij een jachtwerf in Haarlem stond te wachten op die timmerbeurt. Henk Hulst ontdekte het schip rond 1980, maar het duurde tot begin 2000 voordat de Botterstichting erin slaagde de EB 29 van Kramer te kopen. De botter werd naar Elburg gebracht, waar het nog eens 10 jaar duurde voordat de restauratie kon beginnen. Op een bijzondere wijze: als Leer- werkproject voor stagiairs uit het onderwijs.

De 'Pieternella' als charterschip op de Duitse wadden. Zonder bijboot is het moeilijk om aan de wal te komen. Bij de restauratie van de EB 29 in Elburg is deze tot jacht verbouwde botter teruggebracht in de oorspronkelijke staat.

Restaureren met stagiairs

De botterstichting besloot de jachtbotter 'Pieternella' terug te brengen tot de visbotter EB 29 die ze eens was. Er werd een werkgroep in het leven geroepen onder voorzitterschap van oud-wethouder Gerard van de Velde om deze restauratie uit te laten voeren als een Leer- werkproject. Dat laatste was nieuw voor de Botterstichting. De nieuwe werf de Hellege was er echter voor ingericht. Tot die tijd stond de botter buiten onder een dekzeil, bij de werf aan de Oude Bleeksweg. Daar was het schip niet beter van geworden. De botter was uitgedroogd en verrot. De restauratie zou een flinke klus worden. Daar werd begin 2011 werk van gemaakt.

Een vakopleiding voor jongeren

Met een Leer- werkproject is het niet alleen de bedoeling tot een goed resultaat te komen. Het gaat er ook om dat kennis en vaardigheden die nodig zijn om een botter te restaureren, worden overgedragen. Het restaureren is tevens een leerproject voor jongeren en op deze manier blijft dat oude ambacht behouden. De stagiairs die de botter zullen restaureren, onder vakkundige begeleiding, leren het oude scheepstimmerwerk, maar kunnen vervolgens die kennis en vaardigheden ook toepassen bij ander restauratiewerk. Van groot belang daarbij is natuurlijk een goede en deskundige begeleiding van de stagiairs. Dankzij medewerking van de Spakenburger Henk van Halteren werd het mogelijk dat een van zijn werknemers van de Nieuwboerwerf, Erik Diekerhof, als leermeester bij het project werd betrokken. De tweede leermeester kwam van de Botterstichting zelf: Cees Leusink, die al als kleine jongen - als 'Botterboy' - bij Rien Lipke ervaring had opgedaan en nu scheepstimmerman werd bij de Botterstichting.

Reïntegratie in het arbeidsproces

De Botterstichting is erkend als leerbedrijf voor de stichting 'Hout & Meubel'. Die erkenning brengt ook een ruimere maatschappelijke taak met zich mee. Het leren van een ambacht is niet alleen belangrijk voor jonge mensen die nog opgeleid moeten worden, maar ook voor ouderen die uit het arbeidsproces zijn geraakt en weer proberen te integreren. Ook zij kunnen vaardigheden leren en arbeidsritme opdoen bij een leerbedrijf om daarmee een grotere kans op de arbeidsmarkt te hebben.

Samenwerken en doorgaan

De nieuwe werkwijze was natuurlijk wel een leerproces voor iedereen. Voor de jongelui, voor de oudere mensen die weer willen deelnemen aan het arbeidsproces en voor de Botterstichting als leerbedrijf. De eerste leerling-stagiair, Alex Hoogland, heeft zijn leerproces met succes afgerond. Hij koos er jammer genoeg wel voor daarna een andere richting op te gaan. Zijn opvolgers, Bram van Baarle van de afdeling hout- en meubel van het Deltioncollege in Zwolle en Sander van Dijk zijn

vervolgens ingestroomd. Zij maakten een goede start. Alexander Passcheert kwam er iets later bij. Zij stapten in een lopend restauratieproces, want het werk aan de botter EB 29 ging natuurlijk gewoon door. De begeleiding van deze jonge stagiairs door Cees Leusink en Erik Diekerhof bleek essentieel te zijn voor het opdoen van zinvolle leerwerkervaring. Daarnaast werden de stagiairs vanuit de eigen onderwijsinstelling begeleid. Het hele idee van leerwerkprojecten is alleen mogelijk door samenwerking van alle betrokken instanties.
Voor het restauratieproject EB 29 van de Botterstichting waren dat:

- de provincie Gelderland
- de gemeente Elburg
- de VMBO-school Elburg
- het Hout- en meubileringscollege Amsterdam
- Landstede Zwolle
- Fundeon

Dit project is opgezet voor een periode van 5 jaar, maar de Botterstichting hoopt er een continu proces van te maken. Met hout ben je immers nooit uitgewerkt! Bovendien verwacht de Botterstichting dat de opgeleide cursisten hun draai in de maatschappij wel zullen vinden. De Botterstichting heeft al nieuwe projecten in voorbereiding, zoals de restauratie van de botter EB 15, de pluut EB 18 en de kleine jeugdbotter. En niet te vergeten de jachtbotter 'Bruiser' van Henk Hulst, een schip dat in 2018 honderd wordt.

Opleiden kost

Iedereen begrijpt het belang van de leer- werkprojecten bij de Hellege. Op die manier blijft een 'zeldzaam ambacht' van scheepstimmerman van traditionele platbodem werkschepen behouden. Tegelijkertijd krijgen geïnteresseerde mensen de kans in de praktijk dit vak te leren op een wijze die motiverend werkt. Dat geldt zeker voor de groep van praktisch ingestelde jongelui die minder gemotiveerd is om op schoolse wijze uit boeken te leren. De begeleiders van het project, de scheepstimmerlieden Erik Diekerhof en Cees Leusink zijn zelf enthousiast over deze aanpak. Het mes snijdt daarbij aan twee kanten, want er werken op deze wijze meer handen aan de restauratie van een botter, terwijl tegelijkertijd nieuwe werkkrachten technische vorderingen maken en ervaring opdoen.

Tegenwoordig is echter bijna niets gratis. Nog steeds komt de zon voor niets op, maar het organiseren van leertrajecten voor leerling-scheepstimmerlieden kost tijd en geld. Leren op georganiseerde wijze is duur. De organisatie van leer- werkprojecten leidt weliswaar tot extra werkkracht, maar de begeleiding van de cursisten kost tijd en gaat ten koste van de tijd die de scheepstimmerlieden zelf kunnen besteden aan de restauratie. Bovendien zijn ook de leerlingen niet 'gratis'. Ook zij moeten betaald worden en cursisten hebben ook werk- en verblijfruimte nodig. De Botterstichting

heeft deze extra kosten doorgerekend en gespecificeerd en is tot de volgende begroting gekomen:

Personeelskosten

Kosten twee leerlingen MBO	€ 10.000	
Kosten cursist via UWV	€ 20.400	
Productieverlies begeleider 15% van de werkbare uren	€ 10.200	
Totaal aan extra personeelskosten per jaar		€ 40.600

Kosten beschikbaar stellen van ruimte in de werf

De leer- werkprojecten nemen een derde deel van de werf in beslag aan huisvesting. Bij uitbesteding van restauratiewerk kan deze ruimte verhuurd worden. Deze baten vallen nu weg, terwijl de kosten doorgaan: € 16.000.

Vergoeding gebruik machines

Voor het leer- werkproject zijn machines en handgereedschap aangeschaft. De hieraan verbonden kosten van afschrijving en aanvulling zijn jaarlijks € 8.250.

Algemene kosten

De voortgang en verantwoording van de werkzaamheden en leerervaringen brengen administratieve verplichtingen met zich mee. Mogelijk een aanvullende accountantsverklaring. De jaarlijkse kosten zijn te stellen op € 4.500.

Het totaal aan jaarlijks terugkerende extra kosten is hiermee begroot op € 69.350. Aan de penningmeester van de Botterstichting om hier dekking voor te zoeken.

Het resultaat overtuigt

Het overdragen van kennis en vaardigheden met betrekking tot de restauratie van houten platbodems is belangrijk en is opgenomen in de doelstellingen van de Botterstichting. Uiteindelijk kan de restauratie van een botter natuurlijk niet afhankelijk zijn van de toevallige vaardigheden of motivatie van cursisten. Centraal staat de vakbekwame restauratie van zo'n houten monument en juist de wijze waarop dit door vaklieden wordt uitgevoerd, zal voor de stagiairs een leermoment en een bron van inspiratie zijn om ook zo betrokken en vaardig met dit vak bezig te zijn. Het is zeker ook zo, dat het resultaat van deze arbeid zowel de restaurateurs voldoening geeft als de mensen buiten dat werkproces overtuigt van het belang van de investering. Immers, je zult maar een botter gerestaureerd hebben als de EB 29 die iedere zomer bij Elburg op het water te bewonderen is. Daar hoef je je niet voor te schamen. Dan kan je wat. Tegelijkertijd is met de restauratie van zo'n varend monument een maatschappelijk en cultureel belang gediend. Het in stand houden van een aantal houten zeilschepen waar Elburgers zo'n honderd jaar geleden op de

Zuiderzee mee visten, doet moderne mensen van onze tijd verbazen als ze ermee het water opgaan. Dit zijn monumenten die niet stilliggen als museumschip, maar waarmee gevaren en gevist kan worden op de traditionele wijze. Dat maakt mensen betrokken, dat maakt het de moeite waard.

Boven: De restauratie van de EB 29. Onder: in de botter timmerman Cees Leusink met stagiar, naast de botter (vlnr) Gerard v.d. Velde, Anko v.d. Wielen en Hans van den Pol. (Foto: Wil aan het Goor)

Elburg, 2012: de EB 29 als nieuw, zeilende op het Veluwemeer.

Werkend leren, lerend werken

Op 1 juli 2011 kreeg de Botterstichting de officiële status van een Erkend Leerwerkbedrijf. Een jaar later werd de voorzitter van de Commissie Leer-werkproject van de Botterstichting voor *Botterproat* (jaargang 17, mei 2012) door redacteur Liesbeth Vermeulen geïnterviewd over zijn ervaringen. Gerard van de Velde is op dat moment zo'n anderhalf jaar vrijwilliger bij de botterstichting. Voor die tijd was hij wethouder in Elburg en kende hij uiteraard de Botterstichting door de renovatieplannen met de werf van Balk. Hij hield toen 'om belangenverstrengeling te voorkomen' echter zakelijk wat afstand. Hij wilde zijn wethouderschap niet combineren met het vrijwilligerswerk.
Liesbeth Vermeulen interviewt hem en schrijft:
'Wij zaten een keer te brainstormen (met bestuursleden van de botterstichting) en zo ontstond het idee van het Leer- werkproject. Er werd een team opgezet – later de Commissie Leer- werkproject – om de plannen uit te werken. Omdat ik als wethouder de WMO in mijn portefeuille had, was de link met Sociale Zaken ook

makkelijk te maken. We hebben toen afspraken gemaakt met o.a. Scheepstimmerwerf Nieuwboer uit Spakenburg, het Deltion college en Fundeon. Daarnaast hebben we contact gelegd met verschillende maatschappelijke organisaties.'
Het klinkt alsof dit alles op een achternamiddag voor elkaar is gekomen, maar het heeft vele jaren van voorbereiding gekost voordat het zover was en de Botterstichting de officiële status van Erkend Leerbedrijf kreeg.
'Zonder de klik, het enthousiasme en vertrouwen dat we onderling hadden, was het nooit gelukt', vervolgt Gerard zijn relaas. 'We waren echt bezig om een droom te verwezenlijken. Dat is ook wat ik zo mooi vind aan dit project. Er komen veel doelstellingen bij elkaar. Door het Leer- werkproject blijven de kennis en kunde van oude restauratietechnieken behouden. Maar ook mensen die om wat voor reden dan ook niet meer aan het arbeidsproces deelnemen, kunnen hier een vak leren en wellicht weer aan de bak komen. Daarmee geef je als stichting een prachtige invulling aan twee belangrijke maatschappelijke doelstellingen. Daarbij komt, dat de mensen die hier als stagiair komen, terecht komen in een geweldige sfeer. De Botterstichting is een organisatie waar veel vrijwilligers een plek vinden. Ook dat is een belangrijke sociale component. Het is een geweldige club mensen en vooral daardoor hebben we de afgelopen jaren ongelooflijk veel kunnen bereiken.'

Hoe nu verder?

Gerard ziet met vertrouwen de toekomst van het Leer- werkproject tegemoet. 'Natuurlijk zijn wij in sterke mate afhankelijk van subsidies en sponsoring. Leren kost immers geld. En hoewel het project uiteraard een bedrijfsmatig karakter heeft, blijven wij afhankelijk van financiering. Het hoofddoel is niet dat we financieel onze eigen broek moeten kunnen ophouden, maar om de Elburger botter te behouden en kennis en kunde over te dragen. Gelukkig zijn zowel de provincie als de gemeente ons goed gezind. Ik verwacht binnenkort te horen dat de subsidies door de provincie en de gemeente worden goedgekeurd. Met dat geld en het geld dat we hopen binnen te krijgen van bedrijven en particulieren, hopen we weer twee jaar verder te kunnen.

Ik heb bovendien contacten gelegd met de Kamer van Koophandel om nieuwe bronnen aan te boren. We gaan ons naast de particulieren en bedrijven meer richten op fondsen.' (…) 'Als alles meezit, hopen we de prachtig gerestaureerde EB 29 met de Open Monumentendagen te presenteren. Er ligt dan een bijna nieuw schip dat ambachtelijk is opgebouwd. De bedoeling is dat de EB 29 wordt verkocht. Wel met het voorbehoud dat Elburg haar thuishaven blijft. Met de opbrengst van de verkoop van de EB 29 kunnen we dan weer een nieuw project opstarten. Maar, en dat wil ik echt nog een keer benadrukken, naast de subsidie en de sponsoring, zou het hele project zonder de medewerkers Cees Leusink en Eric Diekerhof niet gelukt zijn. En natuurlijk zijn al die vrijwilligers die hier altijd druk bezig zijn, en daarmee de stichting overeind houden, van enorm belang. Zij zijn en blijven van onschatbare waarde', besluit Gerard van de Velde.

Eindelijk een pluut in Elburg

Veel Elburger vissers gebruikten een pluut om op de ondiepe Zuiderzee bij Elburg de vis te vangen. Naast de botters en de bons EB 39 zou er een exemplaar van dat scheepstype welkom moeten zijn in de historische haven van Elburg. Anders dan bij de botters waren er na de visserijperiode niet veel liefhebbers om een oude pluut te kopen en op te knappen. Er zijn daarom maar weinig pluten overgebleven. Een daarvan is de EB 18. Een grote pluut van 12 meter die in 1895 gebouwd was in Harderwijk en in 1913 naar Elburg werd verkocht en daar als EB 18 werd geregistreerd.

Jaren vijftig: de pluut EB 18 als plezierjacht. De kop is wat ingezakt.

In 1942 onderging de pluut een grote restauratie bij Balk in Elburg en acht jaar later was er nog eens een grote opknapbeurt nodig. Visser Gerard van der Heide en zijn zoon Wim beleefden spannende momenten, toen de pluut in 1951 door een windhoos omsloeg en zij het er maar net levend vanaf brachten dankzij hulp van Hannes aan 't Goor in de EB 36. In 1955 kocht Daan Balk het schip, bouwde het om tot jacht en verkocht het voor de pleziervaart. Bijna een halve eeuw later, in het jaar 2000, nam de Botterstichting deze pluut over van Schildersbedrijf Lansink uit Almere en zocht vervolgens een eigenaar die voor het scheepje wilde zorgen. In 2004 kocht Jacob Witter uit 't Harde de pluut van de Botterstichting en onderhield en exploiteerde het schip tot 2012. Dat jaar bracht Jacob Witter de pluut onder in de Stichting Pluut EB 18, vestigingsplaats 't Harde. Het schip was toe aan een restauratie die in 2012 als leerproject van de Botterstichting in 'de Hellege' van start is gegaan en een jaar later is afgerond.

Cees Leusink aan het werk. Bijwerken van de staanders om de gangen van de pluut mooi te laten aansluiten.

Elburg 2012: de pluut EB 18 wordt gerestaureerd: reconstructie van de bun en de deken.

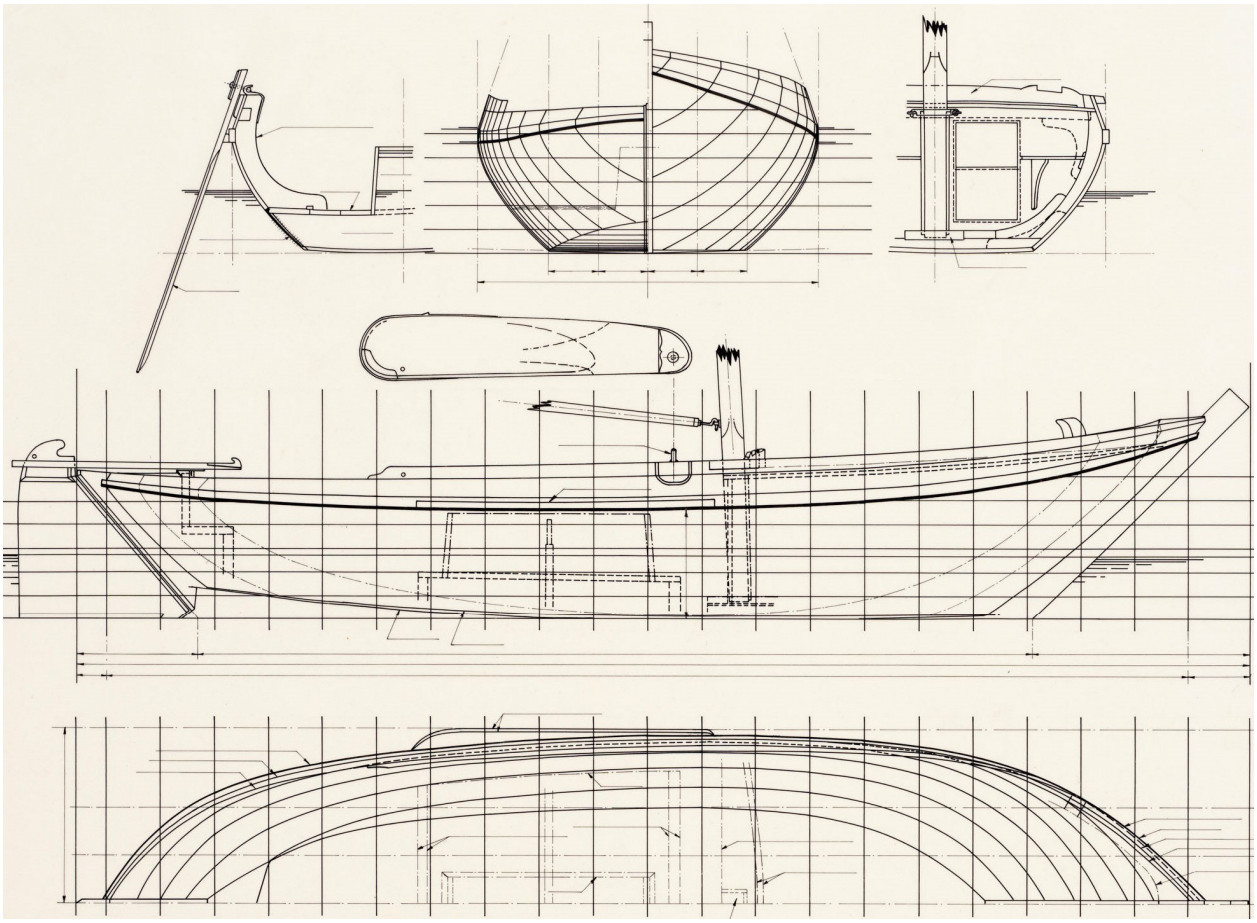

Lijnenplan van een pluut.

Opvallend bij de vormgeving van de pluut is niet alleen het boeisel, maar zeker ook het vlak, dat voor bijna recht is en in het achterschip slechts weinig heve kent. Bij de restauratie van de EB 18 hoefde Cees Leusink de brede gangen van het vlak maar nauwelijks te branden.

De pluut EB 18 sloeg tijdens een windhoos om. Dat kan bij een platbodem natuurlijk gebeuren, maar stabiliteit is ook sterk afhankelijk van de vorm van de romp. En juist die is bij de pluut anders dan bij bijvoorbeeld een botter en helemaal anders dan bij een bons. Een pluut heeft een smal vlak met boorden die relatief recht omhoog lopen. Bij de bons zie je een ondiep schip dat op de waterlijn opvallend breed is. Een botter heeft een veel breder vlak dan de pluut. De vormstabiliteit van een botter en een bons is daarom groter dan van een pluut. Die gaat bij harde wind eerder schuin. Dat is op zich niet bezwaarlijk, maar als zo'n scheepje in een windvlaag zo schuin gaat dat het water schept, kan het plotseling omslaan, want met veel water in het schip is de stabiliteit weg.

De pluut heeft natuurlijk ook goede kanten. De vorm van kop en kont zijn veel meer met elkaar in evenwicht dan bij een botter en een bons het geval is. Een pluut stuurt daarom gemakkelijker en is een plezierige zeiler.

Elburg 2013. De restauratie is voltooid. De pluut EB 18 ligt weer in het water.

Pluten op bezoek in Elburg tijdens de jaarlijkse botterdagen. De EB 33 is van Cees Leusink; ernaast de EB 18 van Jacob Witter. Elburg was de thuishaven van vele pluten. Lichter dan een botter, maar wel geschikter voor ondiep water.

Veluwemeer 2013. De pas gerestaureerde pluut EB 18 tijdens de Elburger botterdagen (foto's: Femke Berga).

Organisatie van Elburger botterdagen

Een hoogtepunt waar ieder jaar opnieuw naar toe gewerkt en geleefd wordt, is de organisatie van de Elburger Botterdagen in het tweede weekend van september. Meer dan 80 vissersschepen uit het hele land trekken dan naar Elburg. De haven ligt bomvol prachtige schepen die zo'n honderd jaar eerder op de Zuiderzee gebruikt werden voor de visvangst. Ieder jaar zorgen de botterdagen voor een geweldige belangstelling van dagjesmensen die daarvoor naar Elburg komen. In dit oude vestingstadje wordt dit evenement van maritieme monumenten gecombineerd met de Open Monumentendag. Dat is een landelijk evenement dat gehouden wordt in het tweede weekend van september en kan in Elburg uitstekend samengaan met de Elburger Botterdagen. De botters komen donderdags in de loop van de dag naar Elburg, waarbij 's avonds een vlootschouw wordt gehouden waarbij de meer dan 80 schuiten de haven invaren, muzikaal begeleid door muziekkorpsen en koren.

Elburger Botterdagen, 2014. Donderdagavond: vlootschouw in de haven (foto: Riny Janszen).

De volgende dag wordt op het Veluwemeer de Elburger Bedrijvenwedstrijd voor de botters gehouden op het wijde water bij de Bremerbergse Hoek. Bedrijven uit het hele land hebben daarbij hun naam verbonden aan een deelnemende botter. Zij zorgen voor een financiële bijdrage en krijgen de mogelijkheid mee te varen met de wedstrijd. De Bedrijvenwedstrijd is niet alleen een gezellig, actief en spannend botterfestijn, maar zorgt tegelijkertijd voor een informele netwerkdag voor zakelijke relaties uit Elburg en omgeving. De wedstrijd kan heel goed gevolgd worden vanaf de kant. Op de dijk tussen Elburg en Harderwijk hebben de kijkers een prachtig zicht op de wedstrijd zeilende botters. Na de wedstrijd zijn er vele festiviteiten in de haven.

Op zaterdag is het tevens Open Monumentendag. Dan doen ook de vele monumenten in en rond Elburg hun deuren open voor het publiek, terwijl de schepen in de haven liggen te pronken, op de kade oude ambachten uit de tijd van de zeilende visserij worden getoond en er een bij het evenement passende markt is voor de duizenden bezoekers. Ieder jaar komen er tijdens de Botterdagen wel dertig- tot veertigduizend (!) dagjesmensen naar Elburg.

Botterdagen 2014 (foto's: Riny Janszen).

Botterdagen 2014. Donderdagavond: binnenvaren en vlootschouw (foto's: Riny Janszen).

Uitgezwaaid door de burgervader, onder goedkeurende blik (vanuit het raam) van de voorzitter.

5. Veertig jaar aan het helmhout

Wim Geerdink en Dirk Huizinga

De Stichting tot Behoud van Elburger Botters is in 2015 veertig jaar actief bezig om de oude haven van Elburg weer de sfeer te geven van honderd jaar geleden, toen de Zuiderzeevisserij de belangrijkste bron van inkomsten was voor de Elburger bevolking. Dat doet het bestuur van de Botterstichting uiteraard op eigentijdse wijze en… voor de meeste bezoekers van de Elburger haven ook onzichtbaar. Die zien gewoon de gerestaureerde vissersschepen, die zien de grote werf met het bottermuseum en de leerwerkafdeling en die nemen dat voor wat het is. Onzichtbaar voor de meeste mensen is het werk van het stichtingsbestuur waardoor deze werkelijkheid tot stand is gekomen. In het verlengde daarvan is er het werk van de vele vrijwilligers bij de stichting, die er echter alleen maar zijn, omdat het bestuur daar van de eerste tot de laatste dag, veertig jaar lang, in geïnvesteerd heeft.

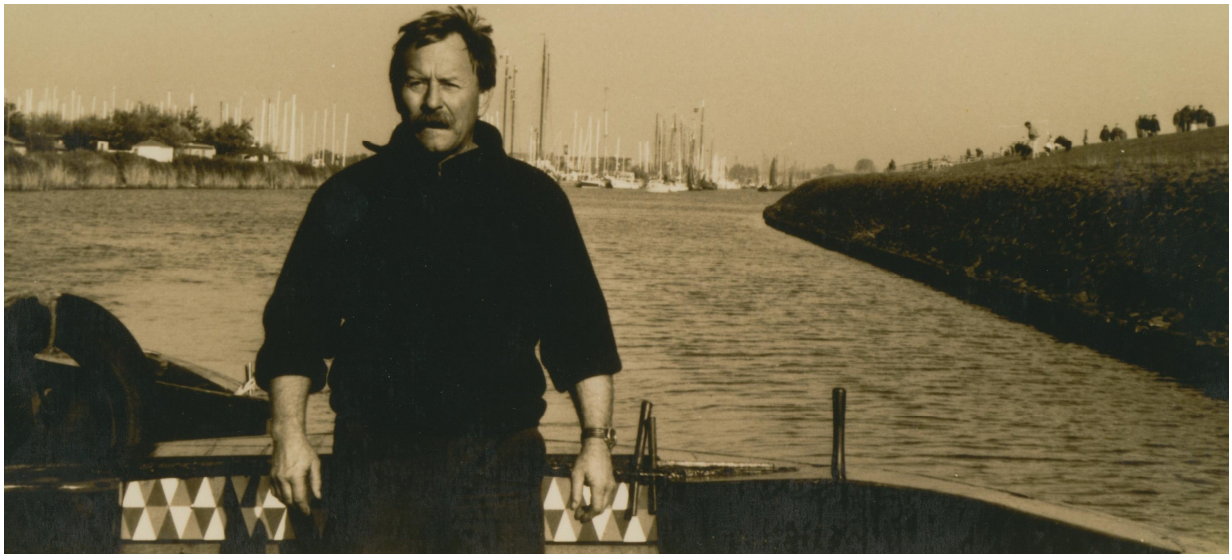

Workum, 1997. Henk Hulst vaart uit tijdens de visserijdagen in oktober.

Een stichting is een rechtsvorm die anders is dan die van een onderneming. Dat mag in dit geval wel genoemd worden, want het bestuur van de Botterstichting gaat zo ondernemend te werk en pakt projecten op waar zulke grote bedragen in om gaan, dat wel eens vergeten wordt, dat een stichting geen winstoogmerk heeft. Een stichting wil haar idealen realiseren, maakt plannen, heeft voor de realisatie geld nodig en doet dus haar best dat geld bij elkaar te sprokkelen. Maar steeds zonder winstoogmerk. In essentie blijft het werk van de Botterstichting dus vrijwilligerswerk. Die vrijwillige bestuursleden zijn in dit geval wel gedreven idealisten die weten wat ondernemen en zaken doen inhoudt. Het blijft verbazingwekkend hoe lang het eerste bestuur uit 1975 het heeft volgehouden. Twee van die mannen van het eerste uur zijn na veertig jaar nog steeds de leidende figuren van de Botterstichting. Pas na een leven lang besturen, in 2015, treden Henk Hulst en Hans van den Pol terug en geven ze het

stokje door aan hun opvolgers. Twee mannen die als dertigers de draad oppakten en als zeventigers met enige trots op de resultaten ervan mogen terug zien. Hoewel zij steeds zullen beklemtonen, dat de andere bestuursleden en de vele vrijwilligers het echte werk hebben gedaan. Ondertussen is de Botterstichting in de loop der jaren een professioneel geleide organisatie geworden, waar ondanks al die vrijwilligers niets amateuristisch aan is. Iedereen weet dat het werk van de stichting niet vanzelf gaat en veel planning, overleg en organisatie vraagt. Wat bijvoorbeeld te denken van die jaarlijks terugkerende botterdagen. Wat moet daar wel niet voor gebeuren, willen die dagen een succes worden? Voor de jaarlijkse bedrijvenwedstrijd tijdens de botterdagen wordt bij de stichting gewerkt met standaard draaiboeken over wie wat waar en wanneer doet. Duidelijk is daarbij geregeld wie de leiding heeft en hoe die persoon te bereiken is. Dat gaat van de voorbereiding van de dag, de opbouw en inrichting van het haventerrein, de inrichting van de verblijfsruimten, de regeling van ontbijt, lunches en consumpties en de bijbehorende vaatwas tot het regelen van naambordjes van bedrijven/schepen, het opbouwen van een promotiekraam aan de haven, de zorg voor EHBO mocht er iets mis gaan en het regelen van parkeerplaatsen. Na afloop van alle activiteiten wordt alles ten slotte weer opgeruimd, niet door toevallige achterblijvers, maar door de mensen die daarvoor in de planning genoemd zijn. De botterdagen zijn voor de Botterstichting dan ook het hoogtepunt aan het einde van het seizoen. Het hele jaar door wordt er bij de Botterstichting echter gewerkt en georganiseerd. Het hele jaar door is het bestuur bezig met planning, organisatie en het verwerven van fondsen. De schepen hebben onderhoud nodig. De communicatie over de (verhuur van) de schepen moet actueel en goed verzorgd zijn. De verhuur van de schepen met zetschipper vereist een eigen organisatie met duidelijke afspraken over de verantwoordelijkheden van de coördinator en de schipper en/of opstapper. Verhuur van de schepen verloopt via de internetpagina van de botterstichting (www.botterselburg.nl). Natuurlijk willen vrijwilligers van de Botterstichting ook wel eens met hun familie een tochtje maken. Dat kan onder bepaalde voorwaarden gratis en onder andere voorwaarden tegen half tarief. Maar ook dat moet natuurlijk wel weer goed geregeld zijn. Het aardige in Elburg is, dat van al dat georganiseer en geregel niet veel te merken is. Het is er, maar voert niet de boventoon.

Hoogstepunt

Het tot stand komen van de Hellege is voor de Stichting tot Behoud van Elburger Botters natuurlijk een uitzonderlijk hoogtepunt na 35 jaren van noeste arbeid. Niet langer werd er gewerkt vanaf de zijlijn, aan de rand van Elburg in de loods aan de Oude Bleeksweg. Nee, nu was de Botterstichting gehuisvest op de ideale plek aan de haven, op historisch relevante grond, op een plek waar iedere bezoeker van de haven automatisch de blik op richt. Henk Hulst hield als voorzitter namens de Botterstichting de volgende toespraak bij de opening van de werf:

‘Ik dank mijn bestuur en in het bijzonder de penningmeester, die in deze club al 35 jaar op onnavolgbare wijze de centjes beheert en dat zonder kascontrole!

Ik dank de secretaris, die bergen papier rondstuurt, geen woord te veel schrijft, en de zaak in goede banen leidt.

Ik dank Agaath die deze happening tot in de puntjes heeft voorbereid en grotendeels ook nog heeft uitgevoerd.

En ik bedank Daan Balk die het uiteindelijk mogelijk heeft gemaakt, dat we nu hier op deze bijna heilige grond, onze droom hebben kunnen verwezenlijken.

Mijn gedachten gaan ook uit naar onze overleden bestuursleden en vrijwilligers, die de voltooiing van dit project helaas niet hebben mogen meemaken.

Ik dank de gulle gevers, groot en klein, voor hun gaven in goederen en geld, waarvan de resultaten om u heen zichtbaar zijn.

En last but not least dank ik alle vrijwilligers van onze Botterstichting, die zich hebben ingezet voor het bewaren van ons culturele erfgoed, met als neveneffect dat ze van de straat zijn en moeders niet voor de voeten lopen.

Laten we zeker de vrijwilligers niet vergeten, die nog een volle baan naast deze roeping hebben.

Ik ben trots op al onze mensen, die van binnen uit, met bezieling, tot grote daden in staat zijn gebleken, ogenschijnlijk ongeorganiseerd, maar flexibel en breed inzetbaar.

Het is nog maar vijftig jaar geleden dat de laatste zeilende beroepsvissers met hun botters van de Zuiderzee verdwenen. En met de schepen ook de vissers.

Een taai ras van hardwerkende mensen die in harmonie met de natuur, maar ook vechtend tegen diezelfde natuur, een karige boterham verdienden.

Aan hen en hun nakomelingen dragen wij deze werf op.’

Elburg, 2010. Het boegbeeld van de Botterstichting als vertegenwoordiger van zowel het bestuur als de vele vrijwilligers die samen het succes van de botterstichting mogelijk maken, op zijn hoogste punt.

(Foto: Wil aan het Goor)

Hoe verliep de huisvesting?

In het begin was er geen sprake van huisvesting. Alles gebeurde onder de blote hemel. De eerste restauraties werden uitgevoerd achter de timmerwerkplaats van Lipke. Dat bleef zo tot 1981. Daarna konden we in de zomermaanden buitenruimte krijgen bij Jachtcenter Kaandorp en geleidelijk aan konden we daar ook wel een botter onderdak zetten voor de nodige restauratiewerkzaamheden. Daar waren wij al heel blij mee natuurlijk. Als tegenprestatie kon Kaandorp gratis meedoen aan de bedrijvenwedstrijd, vanaf 1983. En toch kwam er steeds meer behoefte aan een eigen werf en in 1996 was het zover, aan de Oude Bleeksweg kwamen het terrein en de gebouwen beschikbaar van de woningstichting. Ook konden we er een botenloods bouwen: een Romneyloods van groen blik.Daar

waren wij dolgelukkig mee. Nu hadden we een eigen onderkomen, kantine machinewerkplaats en berging. De uitstraling van dit geheel was een enorme stimulans en hier begon de sterke groei van de club en we hebben er goede herinneringen aan.

Groei verlangt echter meer ruimte en bovendien zaten we er maar tijdelijk. De gedoogvergunning was al heel wat keertjes verlengd. En toen kwam in 2010 de grote sprong voorwaarts, naar de huidige plek aan de haven.

Overzicht van andere hoogtepunten

Deelname aan evenementen

De botterstichting doet ieder jaar mee aan diverse evenementen. In 1996 was Elburg vertegenwoordigd met een of meer schepen tijdens de volgende maritieme dagen voor Zuiderzeeschepen (in chronologische volgorde, van mei tot november):

- Zuidwal botterwedstrijden, Spakenburg;
- Aaltjesdag en Bokkingrace, Harderwijk;
- Oostwalbotterwedstrijd, Kampen;
- Westwal botterwedstrijd, Broekerhaven;
- Flevoland onder zeil, Almere;
- Varen met oud-vissers en donateurs van de Botterstichting Elburg; - Visserijdagen, Harderwijk;
- Ketelcupwedstrijd, Elburg;
- Botterdagen/Nationale monumentendag, Elburg;
- Bolkoppenrace, Enkhuizen;
- Taeje Bôkkesrace bij Huizen
- Open Nederlands Kampioenschap botterzeilen bij Volendam - Visserijdagen Workum, vanuit Workum.

Botterwedstrijden… spectaculair als het lekker waait!

Ansjooprace bij Urk 2013 (foto's: Femke Berga).

EB17

Visserijdagen om de zeilende visserij te beoefenen

Visserijdagen in voormalige Zuiderzeehavens zijn gezellige dagen.Dagjesmensen lopen langs de haven, kijken naar gepavoiseerde vissersschepen, slenteren langs de kraampjes met bijzondere producten, bezoeken stands met oude ambachten of eten ter plekke gerookte haring. Voor de botterliefhebbers zijn deze dagen ook een mogelijkheid om te laten zien hoe er honderd jaar geleden werd gevist. Daarvoor heeft de organisatie van dergelijke visserijdagen bijzondere toestemming nodig van de rijksoverheid om onder strenge voorwaarden met een beperkt aantal voormalige vissersschepen te mogen vissen met oude vismethoden als het hoekwant, het staand want en de kuil. Niet onbelangrijk, want daarvoor zijn die botters immers nog steeds origineel gehouden, met een bun om de vis te bewaren, en niet verbouwd tot een plezierjacht. De aanzet tot het mogen vissen op traditionele wijze met zeilende vissersschepen stamt uit 1973, toen Reid de Jong uit Workum dacht met de zeilende visserij een antwoord te hebben gevonden op de energiecrisis die voorspeld werd door 'de Club van Rome'. Gelijktijdig met de strontrace voor tjalken en klippers van Workum naar Warmond en terug, organiseerde hij de visserijdagen vanuit Workum. Daarbij werd met voormalige vissersschepen van de Zuiderzee een week lang op traditionele wijze gevist. Vervolgens werd bekeken welke schipper ook de beste visser was.

Er wordt tijdens de visserijdagen van Workum (ieder jaar medio oktober) gevist zonder de motor te gebruiken. Dat is begrijpelijk vanuit de gedachte dat fossiele brandstoffen als olie binnenkort verbruikt zijn, maar het komt niet helemaal overeen met de Zuiderzeevisserij. De vissers hadden vroeger juist belang bij een motor in het schip. Vooral om bij tegenwind de haven uit te kunnen komen en bij blakte, als er helemaal geen wind was, om nog te kunnen varen. Zodra er motoren beschikbaar kwamen die in een botter pasten, kwamen die er dan ook in. Dat waren in de jaren twintig van de vorige eeuw afgedankte automotoren die omgebouwd werden voor gebruik in een schip. De wetgever had bepaald dat vissersschepen op de Zuiderzee een motor mochten hebben met maximaal 20 pk vermogen. Dat vinden wij tegenwoordig niets. Een zwaar schip als een botter is beter bestuurbaar met een scheepsmotor die vier keer zo sterk is. De wetgever wilde echter voorkomen dat er zware motoren in de schepen kwamen waarmee de vissers hun kuilnetten met grote snelheid door de zee konden trekken. Een hulpmotortje om de haven uit te komen en bij windstilte de plaats van bestemming te bereiken was toegestaan. Meer niet. De eerste hulpmotoren kwamen uit T-Fordjes. Die motoren waren populair, want je kon ze starten met de slinger en je had dus geen elektrische installatie met een accu nodig. De T-Ford werd gemaakt tussen 1908 en 1927. Zijn opvolger was de A-Ford, die gemaakt werd van 1927 tot 1931. In de jaren dertiger werden veel botters voorzien van een oude motor uit een A-Ford, waarvan het aantal pk's was teruggebracht tot twintig. Het doel van de visserijdagen is echter om te vissen zoals men dat deed voordat de motoren hun intree hadden gedaan. Het gaat om zeilende visserij van het begin tot het einde, tot je weer aan de kade ligt met de gevangen vis.

Dergelijke visserijdagen zijn ook een maatschappelijk fenomeen. Ze laten een maritiem gebeuren zien dat sterk afwijkt van wat gewoon is geworden in de watersport. Hier komen mensen bijeen die wel graag het water op willen met een zeilboot, maar niet met een modern polyester jacht met fraai teakhout en gepolijst RVS-beslag. Zij kiezen voor een stoer houten schip als een botter waar het aan boord tanig ruikt naar eikenhout, teer en pek. Tijdens de visserijdagen zie je op de botters en de andere vissersschepen vooral mannen van alle leeftijden, maar ook een paar vrouwen. Van twintig tot tachtig jaar en niemand draagt modieuze, hippe watersportkledij. Nee, de Manchester broeken, de met teer besmeurde spijkerbroeken, de blauw gestreepte schipperskielen en dikke truien zijn er de normale dracht. Deze mensen weten dat ze in zo'n week nooit schoner van het schip komen dan ze erop gaan. Een botter heeft geen moderne douchecel aan boord zoals tegenwoordig bijna ieder modern zeiljacht heeft en de bemanning zit daar ook niet op te wachten. Wie hier aan meedoet, moet tegen een stootje kunnen en juist dat spreekt deze botterzeilers/vissers aan. Juist het stoere, ruige, ongeordende en avontuurlijke als alternatief voor het gladde, geregelde moderne bestaan met alle comfort, maakt dat deelnemers achteraf vrijwel altijd spreken van 'een onvergetelijke ervaring'.

Ondertussen moet er ook gevist worden. Met het hoekwant, met de dwarskuil of met het staande want. Dat laatste is al lang niet meer van katoen, maar van dun nylondraad. Er worden ook niet heel veel netten uitgezet. Het gaat om het idee, maar ook dan moet dit vissen wel eerst geleerd worden. De zeilende vissers oefenen daarom van tevoren met het uitzetten ('schieten') van de beug en het latere 'halen'. Staand want wordt geschoten en gehaald vanuit een vlet die wordt meegesleept. Het hoekwant en de dwarskuil worden vanuit de botter of de bons uitgezet en gehaald.

Economisch gezien stelt deze visserij niets meer voor. Er wordt maar weinig gevangen, want het IJsselmeer is praktisch leeggevist. Door beroepsvissers met schepen voorzien van sterke motoren, door duizenden sportvissers en door een natuurlijke visjager: de aalscholver. Het IJsselmeerwater was een groene soep geworden. Maar na de jaren zeventig werd het water schoner. Toen kon de aalscholver de vis onder water beter zien en had hij langs de IJsselmeerkust een ideaal leven. Tot ergernis van de paar overgebleven beroepsvissers.
Om de visstand weer een positieve impuls te geven, zal er de komende jaren een doorlaat worden aangelegd in de Afsluitdijk naast de sluis van Kornwerderzand. Ieder jaar komen daar grote aantallen jonge spierinkjes en aaltjes die graag naar het zoete water willen, maar het niet kunnen. Ook de zalm is zo'n vis die zowel in zout als zoet water leeft. Met een permanente doorlaat voor de vissen in de Afsluitdijk, waarbij ze geleidelijk van zout naar zoet kunnen zwemmen, zullen er weer vele spieringen, palingen en waarschijnlijk ook zalmen het IJsselmeer gaan bevolken. De aal en de zalm zullen de rivieren op gaan en verder het land in trekken. Na de ecologische ramp, die de aanleg van de Afsluitdijk met zich meebracht voor het bio-systeem van de voormalige Zuiderzee, is dit eindelijk een positieve ontwikkeling.

Netten boeten op de botter EB 58 tijdens de Visserijdagen in Workum.

Het halen van de dwarskuil op de botter EB 65. Visserijdagen bij Workum (foto's: Henk Witter).

Workum, 2014. Werk aan het staande want bij de EB 39 (foto: Femke Berga).

De Elburger vloot is traditioneel goed vertegenwoordigd bij de evenementen voor vissersschepen van de Zuiderzee. Zowel bij wedstrijden als de visserijdagen, ook als die een week duren, zoals in Workum. Opvallend is dat het niet alleen oudere mannen zijn die hiermee aan meedoen. Ook jonge kerels en… vrouwen. Niet zo heel veel, maar toch.

Chronologisch overzicht van hoogtepunten

17 sept. 1975	Oprichting van de Stichting tot Behoud van Elburger Botters.
1977	Aankoop van de EB 24, tot dat moment nog privébezit van het oprichtingsbestuur van de Botterstichting. In de winter 1977 door Rien Lipke gerestaureerd voor 68.100 gulden.-
18 sept. 1980	Tewaterlating van de EB 24 door Prinses Margriet.

september 1983	Elburg bestaat 750 jaar en de Botterstichting viert dit door vele botters naar de Elburger haven te halen.
3 mei 1991	De EB 43 te water gelaten na een grondige restauratie. De botter is in 1990 gekocht dankzij twee grote giften van Biohorma (samen 45.000 gulden) en met behulp van de Rotary.
eind 1992	Aankoop van de EB 1 (15.000 gulden; beschikbaar gesteld door een vrijwilliger op voorwaarde dat zijn vrouw het niet zou horen). Ook deze botter moest grondig gerestaureerd worden en was pas in 1996 vaarklaar. De Lionsclub gaf een fraai startbedrag van 10.000 gulden. In 1994 werd de botter naar Elburg versleept.
1 mei 1993	De EB 24 wordt na een restauratie opnieuw te water gelaten.

1995	De Botterstichting krijgt de beschikking over een eigen werf aan de Oude Bleeksweg, in de gebouwen van de woningstichting (gemeente Elburg).
1995 een	De Lionsclub Elburg/Oldebroek organiseert voor de EB 1 speciale wijnproefavond. Opbrengst 10.000 gulden.
1997	De EB 39 ('de laatste bons') komt naar Elburg. De grondige restauratie begint in 1998, mogelijk gemaakt door giften van het bedrijfsleven en subsidies. Start van de restauratie in de loods van Ben Huisman. Bouwsom 350.000 gulden.
1998/99	Restauratie EB 1, eerste fase 98.000 gulden (in Spakenburg).
25 sept. 1999	In beheer nemen van de stalen kotter EB 43, genaamd 'Çoby' (eigenaar is C. van Twillert).
14 april 2000	Tewaterlating van de punter EB 64, verkregen door een gift van Ben Huisman van papierindustrie Remako BV.

29 sept. 2000	Receptie vanwege het 25 jarig bestaan van de Botterstichting. Samen met de oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop wordt het jubileumboek '25 jaar Botterstichting' uitgegeven.
Voorjaar 2001	De EB 1 is weer in uitstekende conditie na afsluiting van de tweede fase van een grondige restauratie voor 43.000 gulden, betaald uit eigen middelen.
6 sept. 2001	Tewaterlating door Jan Jansen, onze oudste visserman, van de geheel gerestaureerde EB 39 - 'de laatste bons'.

29 sept. 2001	Tewaterlating van de botter EB 68 door wethouder Gerard van de Velde. Dit schip is in bruikleen gegeven door Ko van Twillert.
12 sept. 2002	De kubboot EB 41 te water gelaten. Een gift van de oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop, samen met Bert Beekman. De heer Beekman droeg tevens bij in de kosten. Het visserijnummer bestaat uit zijn initialen (EB) en zijn geboortejaar '41.
sept. 2002	De botter EB 29 in zeer slechte staat aangekocht door de Botterstichting. Zij wacht nu op een grondige restauratie.

Voorjaar 2003	De pluut EB 18 wordt gekocht van Ton Lansink. In juni 2005 koopt Jacob Witter de pluut op voorwaarde dat Elburg

haar thuishaven blijft. In september 2012 wordt de pluut gerestaureerd als tweede Leer- werkproject van de Botterstichting. Jacob blijft eigenaar.

1 juli 2004

De schouw EB 50 arriveert in de haven van Elburg. In 2006 wordt deze schouw doorverkocht aan Philip Appeldorn, met de voorwaarde dat dit scheepje Elburg als thuishaven houdt.

Voorjaar 2007

De botter EB 17 wordt aangekocht en al snel doorverkocht aan Sjouke Berga, een Elburger. Voorwaarde is dat de EB 17 Elburg als thuishaven houdt.

Voorjaar 2007

De botter EB 18 wordt aangekocht. Begin 2008 wordt deze botter doorverkocht aan acht jonge mannen. Voorwaarde is weer dat de botter Elburg als thuishaven aanhoudt. In 2012 wordt de EB 18 doorverkocht aan Gerrit Land.

Er moet geld komen voor de nieuwe werf. De actie met kleine modelbottertjes in RVS op een houten blokje levert € 10.000 op. Er worden 600 bottertjes verkocht.

In de mailing die een half jaar later wordt georganiseerd, schrijft de Botterstichting alle 600 adressen aan van die bootjes met het verzoek donateur te worden: 62 mensen reageren positief.

In 2008 organiseert de Winkeliers Vereniging Elburg een actie onder de titel 'Help de botters in de lift'. Onze vrijwilligers deden veel werk door de verkoop van advertenties voor twee pagina's in de Huis aan Huis reclamekrant. Een actiedag met marktkramen in de stad, met veel spullen die winkeliers beschikbaar stelden. Ook snert en oliebollen waren te koop. Op de Vischmarkt draaide een Rad van Fortuin de hele dag door. Een grote verloting draaide wekenlang met prijzen die winkeliers beschikbaar stelden. Totale opbrengst ruim € 16.000.

september 2007

In het voorjaar van 2007 is het voorlopig koopcontract getekend voor aankoop van de panden van scheepswerf Balk voor € 600.000. De grond wordt in erfpacht genomen voor de duur van 20 jaar à € 30.000 per jaar. In april 2009 start aannemer Prins uit 't Harde met de grote verbouwing.

4 december 2007

De botterwerf Balk wordt aangekocht. De gebouwen worden eigendom van de Botterstichting. De grond komt in erfpacht.
Aankoop en verbouw worden begroot op € 1.400.000. Financiering door provincie, gemeente, bedrijfsleven, diverse landelijke stichtingen, bevolking Elburg en de Botterstichting zelf. Er is € 1.200.000 aan subsidies toegekend. De bouwsom zal uiteindelijk € 1.600.000 worden.

april 2009	Start verbouw van de werf aan de haven.
24 juni 2009	Eerste steenlegging van de werf door de gedeputeerde van Gelderland, de heer Theo Peters, samen met Henk Hulst en Hans van den Pol.
juli 2009	De EB 15 wordt door Henk Schreurs gratis overgedragen aan de Botterstichting. De enige conditie is dat de botter gerestaureerd wordt.
29 mei 2010	De EB 29 gaat naar de nieuwe werf. Er wordt een leer-werkproject gecontracteerd met een scholengemeenschap in Zwolle om de restauratie van het schip uit te voeren. Cees Leusink wordt door de Botterstichting ingehuurd van een aannemingsbedrijf uit Zeewolde. Hij gaat de EB 29 restaureren samen met Erik Diekerhof van Nieuwboer uit Spakenburg, die Cees de kneepjes van het restauratievak leert. Voor dit project verstrekt de provincie subsidie.
augustus 2010	Sjouke Berga vertrekt naar het buitenland en biedt de botter EB 17 te koop aan. De botter wordt teruggekocht en gefinancierd middels een renteloze lening van Wim Hoeve. De stichting exploiteert de EB 17 weer.
9 september 2010	Prinses Margriet opent de gerenoveerde werf aan de haven.

21 november 2010	Het 'jeugdbottertje' arriveert. Het is een schenking van Richard Schellevis uit Beneden Leeuwen. Hij vond dat de Botterstichting geweldig met de jeugd bezig was en schenkt het bottertje, opdat het een 'jeugdproject' wordt in Elburg. Een bottertje dat geschikt voor jongeren is om mee te zeilen. Het scheepje is 8.50 meter lang. Er moet nog wel het nodige aan opgeknapt worden.
6 september 2012	De tewaterlating van de gerestaureerde EB 29 door mevrouw Annemieke Traag, gedeputeerde van de provincie Gelderland.

Foto: Anja van Boven.

Voorjaar 2014	De EB 1 gaat weer te water na een flinke opknapbeurt die een jaar duurde. Kosten € 60.000.
Voorjaar 2015	De EB 43 heeft een flinke restauratie ondergaan door Cees Leusink.

De Botterstichting beheert 2 punters en de visserijvereniging 'Ons Belang' treedt op als de beschermheer van de gehele vloot van 12 punters (foto's: Femke Berga).

Henk Witter over Visserijvereniging Ons Belang

De in 1904 opgerichte Visserijvereniging Ons Belang in Elburg is nooit opgeheven. Ook niet toen de visserij sterk terugliep. Het was dus jaren lang een slapende vereniging. Nu was het aantal puntereigenaren in Elburg de laatste jaren behoorlijk gegroeid en het verlangen naar een eigen vereniging eveneens. Bij drie mannen (Steven van Aperlo, Bertus Holstege en Rien Lipke) begon het idee te leven om de oude Visserijvereniging uit de slaap te wekken. Om een lang verhaal kort te maken, er werd een gang gemaakt naar de notaris en de doorstart was een feit. De vereniging groeide. De leden kwamen niet alleen uit Elburg, maar ook uit onder andere Kampen en Urk.
Met de punters wordt met hoekwant op paling gevist en aansluitend wordt door de vereniging een rookwedstrijd georganiseerd. In september is er een jaarlijkse punterrace met drie onderdelen: roeien, zeilen en een 'alles mag' onderdeel om terug in de haven te finishen. In 2014 bestond de vereniging 100 jaar en werd een goed doel gesponsord: de Stichting Kinderwens. Ongeveer 25 kinderen hebben toen in Elburg een ontzettend fijne dag gehad. Ze hebben pootaal uitgezet, kregen een rondleiding in de rokerij bij Van Triest en er werd een verhaal verteld over de paling. De Gebr. Deetman gaven een demonstratie touwslaan en de kinderen mochten dit ook zelf proberen. En natuurlijk was er heerlijk eten en drinken. Door sponsoring was met dit kinderfestijn een prachtig geldbedrag voor bovengenoemde stichting opgebracht.

Via Rien Lipke ben ik ook lid van de Visserijvereniging Ons Belang geworden. Ik was een paar keer mee geweest om met het hoekwant te vissen. Met de punterwedstrijd heb ik meegedaan met een geleende punter uit Kampen en dat beviel zo goed, dat ik ben gaan uitkijken naar een eigen punter. In Termuntenzijl heb ik samen met mijn zoon Hans een oude punter gekocht en naar Elburg gebracht. In 3 jaar tijd hebben we het scheepje gerestaureerd tot een visserijpunter met bun en kunnen we deelnemen aan de evenementen van de Punterclub. Mijn eerste zeilervaring was jaren geleden met de punter op de werf van Balk. Ik hoop dat ik nu, jaren later, nog lang kan deelnemen aan de activiteiten van de Punterclub.

Foto: Femke Berga. Rechts met groen boeisel de EB 65 van Lipke.

Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst

De voorzitter van de Botterstichting pleegt de doelstellingen, zoals die in de oprichtingsakte zijn vastgelegd, kortweg samen te vatten met 'het historisch erfgoed behouden voor de komende geslachten'. Als je dat wilt, dan moet je ook de jeugd betrekken bij de activiteiten van de Botterstichting. In de jaren negentig nam Henk Hulst al jongeren als Geert van den Pol en Aart Schenk mee naar Spakenburg om op zaterdagen te helpen bij de restauratie van de EB 43. Dat waren goede, maar ook incidentele activiteiten. Vanaf 2007 zijn door de Botterstichting echter vier projecten ontwikkeld die ieder jaar structureel worden uitgevoerd.

A. Een jeugdopleiding botterzeilen, maar dan in de kleinere scheepjes als de punter, de pluut en straks de jeugdbotter van de stichting, die eerst nog wat opgeknapt moet worden. 's Zomers leren de jongeren zeilen en in de winter leren ze de theorie, zoals die ook gevraagd wordt voor het Vaarbewijs. Ook leren ze 's winters bij de Botterstichting netten boeten en touw knopen. Het bottertje voor de jeugd is 8.5 meter lang en is in 2010 aan de Botterstichting geschonken door Richard Schellevis uit Beneden Leeuwen.

B. De Botterstichting presenteert zich in de gemeente op scholen voor het voortgezet onderwijs om jongeren te enthousiasmeren voor het botterzeilen en het botterbehoud. Samen met de RABO-bank organiseert de Botterstichting in 2015 al weer voor de 16e keer de RABO-Scholierenwedstrijd voor 2e klas studenten (15 jarigen).

Iedere school mag 12 studenten afvaardigen die een dag meezeilen in een heuse botterwedstrijd.

C. Kinderen van basisscholen in de gemeente komen in contact met de Botterstichting door een bezoek aan de museumwerf de Hellege. Eerst krijgen leerlingen uit groep 8 op school een les over de geschiedenis van Elburger vissers met hun botters. Daarna gaan de kinderen een ochtend naar de werf, waar ze leren breeuwen, touw knopen, touw slaan en een kijkopdracht kunnen uitvoeren. Daarna volgt nog een les op school over de gevolgen die de afsluiting en inpoldering van de Zuiderzee heeft gehad voor Elburg. Alle lessen worden verzorgd door vrijwilligers van de Botterstichting.

Elburg, maart 2013. Cees Leusink begeleidt basisschoolleerlingen bij het boeten van netten.

D. De Botterstichting heeft in 2011 van *Fundeon* en van de *Stichting Hout & meubel* (Deltion, Zwolle) de status van 'Erkend Leerbedrijf' gekregen. Dat betekent dat studenten aan een ROC van rond de 17 jaar bij de botterwerf een beroepsstageperiode van drie maanden volgen in hun timmervak.

Deze studenten komen van het Middelbaar Beroeps Onderwijs en helpen in Elburg mee met het restauratiewerk aan de botters onder begeleiding van een stageleraar.

De Botterstichting beschikt zelf over een bevoegde stageleraar voor de begeleiding van de studenten: Cees Leusink, die zelf een volleerd botterrestaurateur is.

Leerlingen van groep 8 van de Basisscholen leren knopen leggen. Harry Huisman legt uit hoe je een platte knoop legt. Dat wordt voor de kinderen beter te volgen met verschillend gekleurde lijntjes. Daar is didactisch over nagedacht.

Zeilen met een botter is niet voor vrouwen?

Onze *Deerns* zijn ontstaan in 2003. Op de ruilbeurs op de Oude Bleek bij de presentatie van de Pluut EB 18 ontstond het idee voor een 'vrouwenboot'. De Pluut EB18 leek als boot zeer geschikt voor dames. In overleg met het bestuur mochten de Deerns hier als eerste mee van start gaan. Als doel werd gesteld dat er met diverse vrouwenteams uit Spakenburg, Elburg, Kampen en omstreken gezeild ging worden tijdens de wedstrijden. Een idee dat daarna eenmalig is uitgevoerd door Elburg en Spakenburg waarbij de Deerns de Spakenburger dames op eigen water hebben verslagen. Daarna is van een Spakenburger vrouwenteam niets meer vernomen…

Tot op vandaag zijn alleen de Deerns uit Elburg als vrouwenteam nog actief. Jammer, maar wellicht ontstaan er bij andere botterstichtingen ooit nieuwe vrouwenteams? Met ondersteuning van verschillende 'mannelijke' vrijwilligers en schippers, zeilen de Deerns al enkele jaren met een vaste ploeg tijdens alle Elburger Botterdagen een verdienstelijke wedstrijd. Al menig maal hebben zij andere Elburger botters verslagen. Door de jaren heen zijn er vrouwen gekomen en gegaan, maar een vaste kern is gebleven. Elke donderdagavond in de zomermaanden zijn de Deerns actief in de weer om zich voor te bereiden op de wedstrijd in september. De laatste jaren wordt gezeild met de Bons (EB 39). Er wordt hard geoefend maar ook met veel plezier en onder genot van… geëvalueerd en bijgeleerd.

Op dit moment bestaan de Deerns uit 10 vrouwen: (vlnr) Aly van den Pol, Anet van Driesten, Marieke van Loo, Fenjolien de Gunst, Karin Pierik, Giny van der Heide, Wilma van Ewijk, Marlies van der Wielen, en Karin Leusink. Niet op de foto: Janet van Wezep. De laatste jaren worden De Deerns ondersteund door Erik van de Vegte. Het is zijn taak de Deerns elk jaar weer te coachen bij het oefenen op de bons om zo goed mogelijk te zeilen. In 2014 werd in een groot veld de eervolle 18e plaats bereikt tijdens de Elburger Botterwedstrijden.

Geweldige sponsors

De indrukwekkende prestaties van de Stichting tot Behoud van Elburger Botters zijn niet alleen maar te danken aan een gedreven en idealistisch bestuur van de stichting. Essentieel is de structurele bijdrage van vele vrijwilligers en natuurlijk konden veel plannen ook alleen maar gerealiseerd worden met behulp van overheden die subsidies verstrekten, dankzij fondsen die geld beschikbaar stelden en zeker niet in de laatste plaats dankzij bedrijven die de idealistische plannen van de Botterstichting wilden ondersteunen als sponsor. Met (gratis) dienstverlening en met geld. En dan zijn er nog de donateurs die ieder jaar hun financiële bijdragen leveren en de winkeliers uit Elburg die zo nodig meedoen met acties. De resultaten zijn er dankzij een goed beleid, noodzakelijke ondersteuning en draagvlak in de lokale samenleving.
In dit jubileumboek mag daarom niet onvermeld blijven de medewerking die de Botterstichting kreeg van de gemeente Elburg en de provincie Gelderland, zowel beleidsmatig als financieel. Ook het Prins Bernhard Cultuurfonds, het VSB-Fonds en het Elburger Genootschap gaven financiële ondersteuning. En dank is ook verschuldigd aan de geweldige sponsoren uit het bedrijfsleven, zonder welke de plannen niet waren verwerkelijkt. Overigens niet onbelangrijk: de Botterstichting behoort voor de Belastingdienst tot de 'goede doelen' (ANBI-nummer 57487). Giften aan de Botterstichting zijn daarmee fiscaal aftrekbaar. Van die sponsoren zetten we hier enkele in de schijnwerpers, omdat de Botterstichting jaar in jaar uit een beroep op hen heeft kunnen doen. Daarbij valt op dat de Elburgse bedrijven allemaal vlak bij elkaar zitten. Het zijn als het ware buren van de museumwerf de Hellege, maar dan gevestigd op het bedrijventerrein van Elburg. In willekeurige volgorde:

De transportbedrijven 'De Weerd' en 'IJzerleeuw' uit Zwolle

De Weerd transport Zwolle

De werkzaamheden bij de Botterstichting betekenden natuurlijk ook transport van goederen en materialen. De ladingen eikenhout, de dikke brokken krom eikenhout waar de 'krommers' en voorstevens uitgezaagd moeten worden, hele en halve schepen, zware masten, dat soort goederen vervoer je niet met een personenwagen en een aanhangertje. Aanvankelijk leverde De Weerd diverse ritjes met de vrachtwagen met kraan, later nam de IJzerleeuw dat over.

IJzerleeuw Zwolle

Jachtcenter Elburg B.V. van fam. Kaandorp

Kaandorp Jachtcenter Elburg

Inge en Antoine Kaandorp

Bij Kaandorp in Elburg kreeg de Botterstichting faciliteiten om de groeiende vloot schepen van de stichting te onderhouden. Zij boden ruimte om de EB 24 en de EB 43 te restaureren. Zij maakten het mogelijk de masten te plaatsen en de schepen op- en af te tuigen.

Biohorma Elburg

Biohorma Elburg

Biohorma
natuurlijk & gezond

Pruis Schilderwerken Elburg

Pruis Schilderwerken Elburg

PRUIS
Schilderwerken BV
ELBURG / HATTEM
T 0525 68 33 33
www.pruisschilderwerken.nl

Stange, steen – en houthandel Elburg

Remako Paper & Board B.V. Elburg, het bedrijf van Ben Huisman die door de jaren heen de Botterstichting op belangrijke momenten op vriendschappelijke wijze steunde.

De Gebroeders Van Boven, Houtzagers uit Oldebroek

Werken met degelijk en dik eikenhout doe je niet met een handzaag. Stammen moeten tot bruikbare delen gezaagd worden door een professioneel bedrijf. De Botterstichting kon voor dat werk terecht bij de Gebroeders Van Boven in Oldebroek, die het zaagwerk voor de Botterstichting om niet uitvoerde.

Oldebroek Gebroeders Van Boven, Houtzagerij

De bouwbedrijven Salverda en Prins uit 't Harde

Prins Bouwbedrijf 't Harde

Salverda Bouwbedrijf 't Harde

Twee bouwbedrijven uit de regio die de bedrijvenwedstrijd jaar in jaar uit steunden vanaf de eerste keer in 1996 tot heden. Bijna twintig jaar streden zij met veel enthousiasme mee in de door hen gesponsorde botters, stelden ze materiaal beschikbaar om de botterdagen tot een succes te maken.

Over actieve bestuurders en vrijwilligers

Wim Geerdink, redacteur van de 'Botterproat'

Mijn kennismaking met de botterstichting.

'In 1996 raakte ik actief betrokken bij de Botterstichting. Ik weet nog goed hoe Henk Rietberg mij in het najaar attendeerde op die botters. 'Het is een mooie club en er is altijd behoefte aan mensen die handig zijn om aan het onderhoud te werken en in de zomer met gasten te varen.' Ik heb er enige tijd over na lopen denken; timmeren, schilderen alles had ik al gedaan in en aan mijn oude huis en daarmee had ik al veel ervaring opgedaan. Ook het omgaan met varende gasten sprak mij aan en ik ging dus naar de Oude Bleeksweg, waar de Romneyloods zojuist in gebruik was genomen. Er stond zowaar binnen een botter te wachten op mijn nijvere handjes en ik genoot.
Mijn eerste zomer was 1997. Er voeren twee botters, de EB 24 en de EB 43. Er was wel een derde botter, de EB 1, maar die voer nog nauwelijks. Er was rond het 25 jarig bestaan, in het jaar 2000, maar sporadisch behoefte aan meer dan 2 botters. Nu, 18 jaar later, varen wij heel wat dagen met wel 7 botters tegelijk en zijn we trots op die geweldige groei.
De botters lagen in 1997 nog aan de wal, iets voorbij de botterwerf. Veel te ver weg van de havenkom, vonden wij. Wij mochten niet in de havenkom liggen, daar was de gemeenteraad, ondanks herhaald verzoek, nog op tegen (inkomstenderving van plezierjachtjes). Pas in 2002, na vele jaren van smeken door het bestuur van de Botterstichting, was de raad om en mochten de botters ook in de zomer in de havenkom liggen. Geleidelijk aan begreep de raad dat die ooit zo verfoeide en verwenste botters wel eens een mooi visitekaartje konden worden voor de stad Elburg. Het roer ging om, de botters liggen in de kom. Evenals de particuliere rondvaartboot, die op haar beurt door het botterwereldje werd weggekeken. En nu, in 2015, beseffen wij dat botters en de rondvaartboot elkaar juist nodig hebben. Zij versterken elkaar; ze zijn geen concurrenten meer. Toerisme is sinds een jaar of vijf speerpunt van het beleid van de gemeente en provincie Gelderland. Het kan verkeren.
In mijn 18 jaren bij de Botterstichting is er veel meer veranderd. Ons clubblad 'Botterproat' verscheen voor het eerst in 1996. Henk Hulst sprak over het belang van een clubblad en was lovend: 'er is zoveel te vertellen over al die houten schepen, daar kun je nog vele Botterproats mee vullen.' En ik dacht meteen dat ik daar aan mee wilde werken. 'Maar dan moet er ook veel over de vrijwilligers in staan, want dat zijn uiteindelijk de mensen die de Botterstichting doen leven', zei ik, nog groen en

onbevangen en niet wetend hoe diep Henk Hulst die botters in zijn hart droeg. Ik zag toen onbegrip in zijn ogen. En nu, 17 jaar later, begrijp ik Henk veel beter. Dat oude hout is echt zijn levenswerk. Maar omgekeerd heeft Henk mij ook een beetje begrepen, want als ik weer eens een fotoserie op onze site zet, dan zegt Henk steeds dat er namen bij de foto's moeten staan, want over een poosje kent niemand ze meer.

Toen het derde nummer van de Botterproat uit kwam vroeg ik eens hoe die verspreid werd. Nou dat was heel simpel, de donateurs kregen er een toegestuurd en de vrijwilligers konden er eentje van de stapel pakken in de kantine. Het leek me vreemd, want begin mei lagen de botters in het water en tot oktober ging de werf op slot en wam er niemand meer binnen. Dan kun je die vrijwilligers toch beter even een exemplaar thuis bezorgen, dacht ik. Dus bood ik mijn diensten aan om te helpen bij rondbrengen. Maar er was nog geen werk gemaakt van een adressenbestand van alle vrijwilligers. Dus werk aan de winkel, zag ik.
Begin 1999 kwam mij ter oren dat de stichting 25 jaar zou bestaan in het jaar 2000. Een goede gelegenheid dus om onze club groots voor het voetlicht te brengen. Er zou een receptie komen. Maar wie zijn allemaal vrijwilliger bij de club en… waar wonen ze?

Ik besloot om een adressenbestand op te zetten, ook wel handig voor de verspreiding van de Botterproat. Tijdens een redactievergadering van de Botterproat met Geert van den Pol, Wim van Rheenen, Harry van Beugen en ik, kwam Harry op de idee om de vrijwilligers veel meer bij het doen en laten te gaan betrekken en ze dus beter te informeren. Zo is de Nieuwsbrief in het leven geroepen. Maar dan die adressen hè, hoe kom ik daar aan? Henk en Hans hadden alles in hun hoofd zitten of achterop sigarendoosjes staan. In hun hoofden kon ik niet kijken en die doosjes waren vaak onvindbaar. Ik heb heel wat keren bij Henk in de werkplaats gezeten om de namen en adressen op papier te krijgen. Het werden er uiteindelijk ongeveer 35. Heel wat jaren later, toen de computers kwamen, kon ik met de e-mailadressen met een druk op de knop een berichtje sturen naar bijna iedereen. Die 35 vrijwilligers vormden de gehele club in het jubileumjaar 2000.

Ik heb ook de eerste website voor de club gemaakt. Ik nam gewoon het initiatief en weer was de basisgedachte dat je jezelf bekend moet maken bij het grote publiek. Naamsbekendheid zorgt immers voor draagvlak. Je krijg supporters en dus steun.

Er werd in 2000 een prachtig jubileumboek uitgegeven en er volgde een receptie in de grote zaal bij Restaurant De Haas. Daar werd voor de eerste keer gezongen door het botter-shanty koor dat geheel uit eigen mensen was samengesteld.
De vloot bestond toen uit drie botters en je hoorde de paar timmerlui roepen: 'Wie moet die drie botters gaan onderhouden? Dat komt nooit goed…' Maar deze geluiden hoor je al lang niet meer. Wij hebben ontdekt dat je alles met elkaar kunt doen. Iedereen kan en wil veel leren en zo kun je samen wonderen verrichten. Dat blijkt elk jaar maar weer. Er zit heel veel kennis en kunde op veel gebieden onder de 150 vrijwilligers en het bestuur. Al die mensen nemen hun verantwoording en krijgen daar ook de ruimte voor. Het zelfsturend vermogen bij de club is heel groot.'

40 jaar Botterstichting = 40 jaar Henk en Hans

Alle botters terug naar Elburg… Dat was eens de droom van Hans en Henk. En ze zijn in die 40 jaren een heel eind gevorderd. Het was een lange en enerverende reis en ook de echtgenotes reisden mee. Hoe keek Hannie van den Pol er halverwege de reis, in 2000 tegenaan?

Graag wil ik hier eerst een vergelijking maken met voor elke jubilaris een eigen specifieke rol:

1e figuur is de **Botterstichting** en die stel ik mij voor als een grote stoomlocomotief, beresterk en met een enorm doorzettingsvermogen. Op de bok altijd twee mannen.
2e figuur is **de machinist,** die zit rechts voorin. Dat is Henk Hulst. Vanaf het begin van de rit zit hij daar dus al 40 jaar.
3e figuur is **de remmer,** die zit altijd links op de bok. Dat is Hans van den Pol. Hans en Henk zijn al 40 jaar het vaste koppel, zeer bevriend met elkaar en met de botters.

Over het doel van de reis zijn ze het ook al 40 jaar roerend eens. Vóóruit, almaar vooruit. En doorgaan en dat betekent '*de botters terug naar Elburg halen'*.
De mannen op de bok moeten de locomotief in de rails houden. Henk wil steeds sneller en sneller. Henk heeft altijd haast. Maar dan dreigt de trein uit de bocht te vliegen en komt de remmer in actie. Hans van den Pol waarschuwt voor de te hoge snelheid en remt steeds wat bij. 'Het komt wel goed', horen wij stokers (de vrijwilligers) hem altijd weer rustig zeggen. Een gevleugelde uitspraak van Hans en dan wisten wij dat het even spannend was geweest.

Onderwijl liep Hans ook nog met het oliespuitje rond, want de machine moest wel blijven draaien en er moesten ook steeds weer kolen in. En Hans vònd kolen, bergen kolen (lees: euro's). Vele bronnen boorde hij aan: bedrijfsleven, gemeente, provincie en in Ben Huisman vond hij ook een zeer succesvolle 'kolendelver'. Een compliment past hier voor Hans en Ben; zij hebben heel wat kolengeld opgehaald!
En wij stokers hebben al 40 jaar een groot vertrouwen in de gasgever en de remmer (Henk en Hans). Wij zien de trein al 40 jaar rijden onder hun leiding. Zij beiden zijn volmaakt in balans. Die twee op de bok die blijven keurig in de rails en de trein gaat al 40 jaar met hoge snelheid vooruit. En wij, wij allen weten precies wat ons te doen staat. Enthousiasme werkt aanstekelijk!

Terugkoppelend naar die locomotief, concludeer ik dat het doel steeds duidelijker voor ogen kwam. De rails vertoonden nog nauwelijks bochten en de snelheid van de locomotief liep op tot duizelingwekkende hoogte. Voor menigeen in het bestuur werd de snelheid soms angstaanjagend hoog.
De rit verliep uiteindelijk perfect en je mag stellen dat de doelen die in de oprichtingsstatuten zijn genoemd ruimschoots zijn gehaald. De trein, de machinist en de remmer vormden samen een perfect trio. Bedankt! Ook de Elburger gemeenschap kan trots op jullie zijn.
Ik hoop dat er op de bok steeds weer nieuwe doelen gezocht worden, zodat er altijd idealen blijven.

Hannie van den Pol, de echtgenote van de penningmeester, zag dit al in het jaar 2000 toen ik haar interviewde ter gelegenheid van het 25 jarig jubileum van de botterstichting in het jaar 2000. Ook Hannie zag die trein al vanaf 1970 met hoge snelheid rijden en vele interessante stations aandoen…

Hier het verslag van dat interview:

Naast de vier mannen van het eerste uur, Henk Hulst, Hans van den Pol, Rien Lipke en Peter van der Heide, staan natuurlijk de echtgenotes. Eén van die echtgenotes van het eerste uur is Hannie van den Pol. En als je aan Hannie vraagt om iets te vertellen over haar belevenissen met de Botterstichting dan wil zij daar eerst niet aan, want zegt Hannie: 'ik was niet bij de vergaderingen, dat liet ik aan de mannen over.' Maar als je naast je echtgenoot staat, die al zo lang al zo enthousiast bezig is met zijn hobby, dan kan het niet anders of je hebt veel meegemaakt. En dan komen de verhalen best los, dan gaan de oogjes glimmen. Als je naar een heel mooi moment vraagt, dan hoor je over Berlijn, waar de Botterstichting als trekpleister fungeerde voor een grote beurs. Hoe de sfeer was onderweg en op de beurs, een belevenis waar ook Guus van den Pol smakelijk over weet mee te praten.

Een groot feest was ook de tewaterlating van de EB 24 door Prinses Margriet en de enthousiaste burgemeester die zich versprak en het had over de haven van Elburg die weer 'gestoffeerd' was. Alsof de woonservice winkel van Van den Pol de haven eventjes van vloerbedekking had voorzien (dat was in 1980 immers het dagelijks werk van onze penningmeester). In werkelijkheid ging het natuurlijk over de verfraaiing van de haven met een prachtig gerestaureerde botter.

Hans heeft zich, naast zijn werkzaamheden in de winkel, volledig ingezet voor de Botterstichting. Maar ook Hannie droeg haar steentje hierin bij. Zij regelde enkele jaren de verhuur, maakte telefonische afspraken maken en stuurde vervolgens de bevestigingen rond. Zij ontving in de winkel dagelijks de vaarbriefjes, betalingen, fooiengeld en wat zich verder aandiende.
Op mijn vraag hoe de voorzitter en de penningmeester samenwerken, vertelt Hannie dat de voorzitter steeds weer met nieuwe ideeën aankomt. Soms heeft hij ze in zijn enthousiasme al uitgevoerd voordat het bestuur daarin gekend is. En dan probeert de penningmeester weer te remmen.

Ik vroeg Hannie hoe het toch mogelijk is dat die mannen na 25 jaar nog steeds zo enthousiast zijn over hun hobby. Hannie zegt heel resoluut dat het geheim hiervan ligt in het aandragen van steeds maar weer nieuwe ideeën. 'Dat houdt de Botterstichting en haar bestuur fris en dat zorgt steeds maar weer voor nieuwe uitdagingen.'

Deze slotopmerking van Hannie, in 2000, heeft zich nu al 40 jaar bewezen. Als er een gezamenlijk doel is, dan kun je mensen goed motiveren. Onze Botterstichting heeft nog steeds nieuwe doelen voor ogen, zoals deelnemen in een samenwerkingsverband tussen diverse botterstichtingen langs het randmeer. In Spakenburg, Huizen, Harderwijk en Elburg kunnen we gezamenlijk meer bereiken. Ook denken we graag mee met onze gemeente over de ontwikkeling van 'het havenkwartier' in Elburg.

Nog even dit, nog gauw even dat…

Slechts één ding is nog sterker en dat zijn de vier kleinkinderen van Henk Hulst. Henk heeft een heuse 'opa-dag'! En geloof het of niet, daar houdt hij zich keurig aan. Hij is dan onbereikbaar voor de botteraars.

En dan, op 10 januari 2015, houdt Henk Hulst zijn **laatste toespraak** na 40 jaar voorzitterschap van de Botterstichting tijdens het jaarfeest voor de vrijwilligers. Hulst sprak zijn waardering uit voor de voortreffelijke organisatie van deze jaarlijkse feestdag. Ook blikte hij terug, heel ver terug zelfs, en vertelde hij hoe hij als kleine jongen heel vaak aan de haven te vinden was. Ook Hans van den Pol, Peter van der Heide en Rien Lipke waren daar vaak te vinden. Henk concludeerde dat zij vieren wel wat gemeenschappelijke genen moeten hebben. 'Dat kwam ongetwijfeld bij onze stammoeder vandaan. Zij heette 'Wijntje de Pappert' (bijnaam). Wijntje was een publieke vrouw voor welgestelde heren en daar stammen wij ongetwijfeld vanaf', zo meende Henk.
'Wij genoten aan de haven en leefden mee met die stoere vissers en keken met ontzag tegen hen op. Toen de visserij op zijn eind liep en de botters uit de haven verdwenen, kregen wij het plan om de vele botterwrakken die overal in het water lagen te vergaan, allemaal naar Elburg te slepen. Wij droomden daarvan en verwachtten vervolgens niet dat het ooit zover zou komen… En kijk eens wat er nu allemaal aan botters, pluten, punters en bonzen weer in de haven ligt.'

Henk eindigde met een gedichtje van onze ook altijd bezige vrijwilliger Jacob Boersma:

Nog even naar de
haven; nog even naar
de werf; nog even
varen; nog even naar
de visafslag; nog even
iemand helpen.
Maar geniet zolang je kan,
want het leven duurt maar even.

Naast Henk staat Marianne, nu al 47 jaar zijn echtgenote

Achter elke sterke man staat een sterke vrouw.
Met deze gedachte ging ik naar huis terug nadat ik een interview had gehouden met Marianne Hulst. Het interview was in 2000, speciaal voor een serie artikelen in de Elburger Courant.

'Al zo'n vijfentwintig jaar lang hebben de mensen regelmatig in de Elburger Courant kunnen lezen over het reilen en zeilen van onze Botterstichting en meestal ging het dan over de mannen en hun schepen. Je zou kunnen denken dat het vooral de mannen zijn die naar de schepen omzien. Dat was vroeger al zo in de visserij. Maar zonder een goede verstandhouding aan het thuisfront, houdt een mens het nooit zo lang vol. Bij Marianne en Henk Hulst is het al niet anders. Niet dat Marianne zich nu zoveel bemoeide met de Botterstichting, maar zij weet Henk de ruimte te geven. Henk is zogezegd gek van boten en dat drong al meteen de eerste dag dat zij in Elburg kwam tot haar door. Henk nam zijn Marianne nog dezelfde dag mee naar… de haven.
Met hulp van vrienden bouwde Henk een bootje (een schakel) zodat hij kon varen. Henk heeft het nooit meer zonder boot gedaan. Marianne vertelt dat Henk een sterk nostalgisch verlangen heeft, getuige de vele haventjes die zij op vakantie in het buitenland steeds maar weer 'moesten' bezoeken om oude boten te zien. En ook in zijn eigen Elburger haven was hij hevig bewogen bij het zien van wegkwijnende schepen. Henk is een druk bezet man en is zeer goed in staat om op elk moment van de dag even de knop om te zetten om de aandacht aan iets anders te geven. Vaak de botters dus! Die hang naar nostalgie zet hem zo weer op nieuwe ideeën en daar zet hij zich dan volledig voor in. Door zijn spraakmakende uitstraling, zijn eenvoud en altijd aanwezige enthousiasme weet hij veel mensen om zich heen zodanig te motiveren dat ze allemaal de neus dezelfde kant op zetten. Zijn kant dus. Ze helpen hem om de kar te trekken. En juist deze kwaliteit maakt hem tot zo'n bijzonder mens en voorzitter. Dat het dan af en toe wel eens wat rommelig lijkt te gaan, dat accepteert vrijwel iedereen en zeker wij, vrijwilligers bij de Botterstichting. Tja, wij

moeten wel. De Botterstichting is een stuk van Henk zijn leven', zegt Marianne, 'en dus is de stichting ook een stuk van mijn leven.'

Wolter Schaap, de man achter de schermen

Een interview door Liesbeth Vermeulen, redacteur Botterproat.

Wolter Schaap is misschien wel de meest onbekende man van de Botterstichting. Toch is hij maar liefst 35 jaar, samen met Hans van den Pol, verantwoordelijk geweest voor het vastleggen van het financiële reilen en zeilen van de club. In juni 2009 werd hij als lid in het Elburger Botter Genootschap opgenomen. Dat ze hem niet kennen vindt Wolter wel logisch, want hij heeft altijd achter de schermen in anonimiteit gewerkt. Reden genoeg voor een kennismaking.

Wolter Schaap werd geboren in de Weerribben als zoon van een rietteler, maar hij wist al snel dat hij daar niet zijn beroep van wilde maken. 'Ik ben in Steenwijk naar de ULO gegaan en kwam er achter dat cijfers mij wel boeiden. Na mijn school en militaire dienst ben ik voor een accountantskantoor in Meppel gaan werken. Na ons trouwen, kreeg ik een baan in Leeuwarden en ik heb ook nog een tijdje in Enschede gewerkt. Uiteindelijk zijn we in 1971 naar Dronten gegaan. Daar hebben we onze draai gevonden en wonen er nog steeds', start Wolter ons gesprek.

Op mijn vraag hoe zijn interesse voor het water en botters is ontstaan, krijg ik een verrassend antwoord. 'Ik ben wel geïnteresseerd in de scheepvaart, maar met water heb ik niet zoveel. In de weerribben had je natuurlijk water zat, waardoor ik eigenlijk zat van het water was. Het is puur toeval dat ik bij de Botterstichting terecht ben gekomen. Het accountantskantoor in Dronten waarvoor ik werkte, had een filiaal in Elburg en daar was Hans van den Pol klant. De rest kan je zelf wel invullen.'
Wolter Schaap kwam dus via Hans van den Pol in 1980 voor het eerst in contact met de Botterstichting. Er moest toen voor de restauratie van de EB 24 een BTW-nummer worden aangevraagd. En zoals het vele vrijwilligers is vergaan, kwam van

het een het ander. Wolter werd al snel gestrikt voor het maken van de volledige jaarreking. 'Die bestond toen eigenlijk alleen uit een simpele verlies & winstrekening. Dat is nu natuurlijk een heel ander verhaal. Hans van den Pol deed in die tijd de dagelijkse administratie en ik nam toen de boekhouding voor mijn rekening. Eerst ging alles nog gewoon op papier, maar het werk werd steeds complexer, dus op een gegeven moment ben ik alles met een boekhoudprogramma op de computer gaan doen. En zo ben ik de afgelopen 35 jaar cijfermatig bij allerlei zaken van de Botterstichting betrokken geweest.'
Wolter was ook mede verantwoordelijk voor het maken van de begrotingen. 'Die maakte ik op basis van informatie van het bestuur. Je moet dan rekening houden met zaken zoals loonkostenberekeningen, materiaalkosten en overige kosten. Maar ik vind het mooi om al die gegevens te combineren en er dan voor te zorgen dat er een goed sluitend financieel verhaal komt te liggen. Ik ben ook betrokken geweest met het opzetten van het Leer- werkproject. Ik vind dat een geweldig initiatief van de Botterstichting en het is ook niet eenvoudig geweest om het te realiseren. Het opzetten van zo'n plan is één ding; wat lastiger is, is om de continuïteit te bewaren. En dat is zeker gezien de huidige economische situatie niet makkelijk. De watersport heeft er onder te lijden en het vinden van sponsoren wordt steeds moeilijker.'
Hoe is het toch mogelijk dat iemand die al jaren bij zoveel zaken van de Botterstichting betrokken is geweest toch zo anoniem is gebleven? 'Daar zijn twee redenen voor', vervolgt Wolter. 'De eerste is heel simpel. Alle vrijwilligers hier zijn bijna dagelijks op de werf te vinden en maken samen van alles mee. Zo kom je in contact met elkaar en je loopt ook makkelijker in de kijker. Ik daarentegen zit achter mijn computer. Dat is bepaald niet sensationeel; de meeste mensen vinden mijn werk gewoon heel saai. De tweede reden is omdat het mijn eigen keuze is. Ik vind het heel belangrijk dat je neutraal bent. Als je bijvoorbeeld in een conflictsituatie komt, zou je als je te 'close' met iemand bent, misschien partij kunnen trekken. Dat zou niet goed zijn. Je moet in mijn werk altijd je objectiviteit bewaren.'
Toch is Wolter wel altijd aanwezig geweest bij de grotere evenementen, zoals de opening van de werf, de ruilbeurs en de botterdagen. En hij heeft dat allemaal vastgelegd op film. 'Eigenlijk gewoon als hobby, maar het is natuurlijk ook mooi om te bewaren voor het nageslacht. Ik heb ook de intocht van burgemeester Frans de Lange gefilmd. Ik zat toen aan boord bij Henk Hulst', vertelt Wolter. En alsof hij het ruikt, komt op dat moment Henk Hulst binnen. Natuurlijk schuift hij aan om even gezellig bij te kletsen. Na een tijdje vraag ik Henk of hij niet iets beters te doen heeft, want zo kunnen we het interview niet afmaken. Henk druipt af. Deze onderbreking brengt meteen een herinnering bij Wolter naar boven. 'Ik moest op een avond wat serieuze cijfermatige zaken kraken bij
Hans van den Pol. We waren net lekker bezig, toen Henk binnenviel samen met 'de Non'. Zij begonnen een hele discussie over de vraag of de bovenkant van het zwaard nu wel of niet wit moest zijn. Wij hebben Henk en 'de Non' op een gegeven moment ook weggestuurd', herinnert hij zich lachend.
Dat Wolter echt een man van de cijfers is, blijkt uit het feit dat hij ook penningmeester is van diverse andere verenigingen en stichtingen. Zo beheert hij de

penningen van een landelijke en de lokale postzegelvereniging. Maar ook de Stichting 4 mei Herdenking Dronten en de Stichting Ongeland (geschiedenis van vliegtuigen die neergestort zijn in het IJsselmeer en de Noordoostpolder tijdens de Tweede Wereldoorlog) maken gebruik van zijn financiële kennis. Met name bij de laatste straalt zijn betrokkenheid eraf als hij daarover vertelt. Uit zijn hoofd somt hij een hele reeks namen op van Engelsen die komend jaar weer naar Dronten komen om hun neergeschoten kameraden te herdenken. En met trots vertelt hij over het speldje van de Lancaster bommenwerper dat hij kreeg van een 'airgunner' van 617 squadron van de RAF.
In 2015 heeft Wolter zijn laatste jaarverslag (over 2014) gemaakt voor de Botterstichting. Hij heeft er alle vertrouwen in dat Wim Hoeve, die de taken van Wolter en Hans van den Pol heeft overgenomen, goed voorbereid is op deze taak. 'Wim en ik hebben al een tijdje samengewerkt en hij is helemaal op de hoogte van het boekhoudprogramma waarmee ik heb gewerkt.' Wolter vindt trouwens dat hetzelfde geldt voor Henk Wallis, de opvolger van Henk Hulst. 'Ook hij is klaar voor zijn overname. Ik ben er heilig van overtuigd dat het nieuwe bestuur goed toegerust is om de Botterstichting goed door de toekomst te laveren', besluit Wolter ons gesprek.

Veertig jaar botterstichting… dankzij vrijwilligers

Wat zou de Botterstichting zijn zonder vrijwilligers? De vraag stellen, is de vraag beantwoorden. Iedereen weet dat de Botterstichting alleen maar veertig jaar met veel succes heeft kunnen opereren, dankzij de betrokkenheid en medewerking van vele mensen uit Elburg en omgeving.
Een stichting bestaat vooral uit een bestuur, zo lijkt het. In het bestuur vindt de discussie plaats en meer overleg is niet nodig om besluiten te kunnen nemen. Althans, in theorie, want het bestuur van een stichting kan wel van alles willen, maar voor de realisatie van de plannen moet ze een beroep doen op anderen. Zo vrij is een stichtingsbestuur dus helemaal niet. Mooie plannen maken en anderen inspireren, prima, maar voor succes is het enthousiasme en de medewerking van anderen noodzakelijk.
Het heeft ongetwijfeld aan het enthousiasme van het bestuur van de Botterstichting gelegen, dat in de loop der jaren een grote groep vrijwilligers meewerkt om de doelen van de stichting te verwerkelijken. Zonder inspiratie en organisatie komt zoiets niet van de grond. Omgekeerd is het echter te veel eer om alleen het bestuur te prijzen als er wat te vieren valt. Zonder sponsors, zonder subsidiënten, zonder geld van culturele fondsen en donateurs kan het bestuur niets bereiken. Zonder de inzet, de werkkracht en het enthousiasme van vrijwilligers, door de jaren heen, van generatie op generatie, evenmin.

Op deze plaats daarom een eregalerij: portretten van de mensen die de laatste jaren hebben geholpen het werk van de botterstichting tot een succes te maken (samenstelling Wim Geerdink).

ELBURGER
BOTTERS

Komen, maar ook gaan. Een in memoriam

In de loop der jaren werd het werk bij en aan de Elburger botters een belangrijke tijdsbesteding voor veel vrijwilligers uit Elburg en omgeving. Dat waren en zijn mensen met heel verschillende achtergronden. De meesten komen als ze al iets ouder zijn, als hun maatschappelijke positie duidelijk is en ze wat tot rust komen, als de kinderen het huis uit gaan en er meer tijd ontstaat om iets nieuws op te pakken. Het is dan niet verwonderlijk dat in de afgelopen 40 jaren ook mensen zijn overleden toen ze nog als vrijwilliger actief waren bij de botterclub. Voor deze mensen een in memoriam, waarbij de periode is aangegeven dat zij actief waren bij de botterclub tot hun overlijden:

- **Jan Blanson** (1996 – 1998) was nog maar korte tijd opstapper bij de botterstichting, toen hij kwam te overlijden.
- **Joop Sollie** (1978 – 2003) heeft veel restauratiewerk gedaan. In de beginjaren vaak in de open lucht bij Jachtcentrum Kaandorp. En veel gevaren.

Joop Sollie

Henk van der Veen

Wim van Rheenen

Rien Smit

- **Henk van der Veen** (1998 – 2003) was sportleraar en later adjunct-directeur van de Technische school. Vervolgens werd hij wethouder van de gemeente Elburg en bestuurslid van de Botterstichting.
- **Wim van Rheenen** (1977 – 2005) kwam in 1992 in het bestuur van de Botterstichting. Hij was werkzaam bij Samofa, de fabrikant van scheepsmotoren in Harderwijk, en later bij Mitsubisi in Almere. Hij zorgde voor de motoren in de EB 43 en EB 39. Hij leidde Wim Quak op als motorman.
- **Rien Smit** (1995 – 2005) was een vrijwilliger die tot op hoge leeftijd meewerkte bij de botters en 's zomers als opstapper meevoer op de schepen in de verhuur.

Dries Huizenga

Dick Ponsteen

Steef Stam

Jack de Kleine

- **Dries Huizenga** (1985 – 2007) had de bijnaam 'de professor'. Hij was aanvankelijk technicus op het zendpiraatschip 'Radio Veronica'. Later werd hij zelfstandig uitvinder van elektronische apparatuur, veelal voor gebruik op schepen. Hij werd geroemd om zijn wijze oordeel. In het bestuur had hij de portefeuille 'Planologie'.
- **Dick Ponsteen** (2006 – 2008) kwam bij de botterclub nadat hij afzwaaide uit het leger. Helaas werd hij korte tijd later ernstig ziek.
- **Steef Stam** (2004 – 2009) kwam voornamelijk in de winterperiode bij de botters. Hij mocht graag met zijn bestelbus spullen halen.
- **Jack de Kleine** (2000 – 2010) was een genieter die van werken hield. Alles deed hij met plezier: schuren, verven en varen.
- **Henk Rietberg** (1993 – 2013) pakte van alles aan: onderhoud, PR, varen.
- **Jan Ike** (1992 – 2010) was jarenlang kapitein op de grote vaart en werkte enkele jaren bij de Botterstichting. Een bedachtzaam man.
- **Jan Brands,** gezagvoerder op de grote vaart en later schipper en onderhoudsman bij de Botterstichting.

Gerrit Plakke

Harry van Beugen

Gert Jan Visser

Henk Petersen

- **Gerrit Plakke** (1976 – 2010) was een vakman. Wat zijn ogen zagen, maakten zijn handen. Ook zeilen kon hij als de beste. Een gedreven man.
- **Harry van Beugen** (1995 – 2011) heeft een begin gemaakt met 'Nieuwsbrieven' van de Botterstichting. Hij onderhield contacten met het bottergenootschap en zat in de redactie van 'Botterproat'.
- **Gert Jan Visser** (1987 – 2008) voer met huurschepen van de Botterstichting nadat Jan van Pad daarmee ophield in 1987. Vroeger was hij visserman op de EB 62. Een bekwaam modelbouwer.
- **Henk Petersen** (1976 – 2010) was een vakman met hout en staal. Hij maakte vele modelschepen in RVS. Hij zorgde ervoor dat de Botterstichting een A-status verwierf en een ligplaats in de Elburger haven. Was jaren lang havenmeester in Elburg.
- **Wim Magré** (2005 – 2013), een zeer bereidwillig man, die 's zomers aan boord van de schepen hielp en 's winters werkte aan het onderhoud van de schepen.
- **Siem Stuiver** (1978 – 2013) kwam vrijwel dagelijks bij de Botterstichting. Zeer betrokken bij de schepen en de mensen. De werf met al de activiteiten ging hem na aan het hart.

Wim Magré

Siem Stuiver

Bert Beekman

Jan Jansen

Jan Jansen (van Pad)

- **Bert Beekman** (1992 – 2013) was een gedreven vrijwilliger. Hij was bovendien opdrachtgever en mede-financier van de kubboot EB 41 van de stichting.
- **Jan Jansen** (1975 – 1992) ('Jan van Mies') voer vanaf het begin voor de Botterstichting met de botter in de verhuur. Voor die tijd was hij beroepsvisser met de EB 32. Hij was een bekwaam modelbouwer die allerlei details nauwkeurig na wist te bouwen.
- **Jan Jansen** (1975 – 2002) ('Jan van pad') vormde samen met zijn naamgenoot 'Jan van Mies' een vaste bemanning voor de Botterstichting van 1975 tot 1987.
- **Wim Rog** (1977 – 2015) was bestuurslid (vice-voorzitter) en jaren secretaris van de Botterstichting.

6. Hoe verder?

Voordat de mannen van het eerste uur het stokje doorgeven aan hun opvolgers, mag de aftredende voorzitter, Henk Hulst, natuurlijk nog een keer persoonlijk terugblikken en voor de laatste keer het woord voeren namens de Botterstichting:

'Nou, doar geet iet. We hadden samen wel een droom, Hans en ik, maar wat nu na veertig jaar is gerealiseerd, overtreft onze stoutste verwachting. Als idealisten met een hang naar het verleden van Elburg zijn we aan een avontuur begonnen. Daarbij jutten we elkaar op met dromen en fantasieën, waar we overigens wel in geloofden. We omringden ons met bestuursleden en vrijwilligers die dezelfde idealen koesterden. Wel hadden we de indruk dat het hele zooitje wel eens ver voor de muziek uitliep. Iedereen was echter zeer gemotiveerd en doordrongen van het belang van ons streven: een tastbaar beeld te behouden van de Zuiderzeevloot van Elburg.
In die veertig jaren moesten we natuurlijk wel soms iemand 'het bit in de bek trekken'.
Vaak stonden we voor de vraag wat nu beter was: motiveren of afremmen. Enthousiasme is mooi, zolang we daarmee de goede kant op gaan. Met een losse teugel loopt het natuurlijk het gemakkelijkst en gelukkig was er altijd nog de straffe hand van Hans. Hij kon met een ijzeren discipline de gelederen sluiten en op een onnavolgbare wijze de hand op de knip houden. Onze steeds maar groeiende vloot trok driftige naturen aan, maar ondertussen hielden verstandige en rustige mensen de overhand en het overzicht. Er werd bij de Botterstichting gewerkt of het leven er vanaf hing. Door veel mensen met heel verschillende karakters, maar met waardering voor elkaar. Vriendschappen ontstonden bij de botterclub, het beste in de mens kwam boven drijven en dat tot op de dag van vandaag. Daarmee hebben we veel sympathie verworven bij de overheid en het bedrijfsleven en dat heeft ons geen windeieren gelegd. Maar dat was een middel om onze idealen te verwezenlijken. Ondanks de wereldwijde crisis van de laatste jaren, weten we ons als organisatie staande te houden. Vooral dankzij de vele vrijwilligers bij de Botterstichting die tot op het bot gemotiveerd zijn en blijven. Onze huidige locatie aan de haven kent in Nederland zijn gelijke niet: een werf die gerund wordt door vrijwilligers, maar die een professionele uitstraling heeft. Een werf aan een historische haven, omringd door varend erfgoed dat vele jaren als verloren werd beschouwd. De schepen werden door ons uit alle hoeken en gaten, soms zelfs van onder het water, naar de thuishaven teruggebracht. Maritiem erfgoed dat we hebben gerestaureerd en een functie hebben gegeven aan de voormalige zeezijde van Elburg, dat vervult ons met gepaste trots. Ons doel was de Elburger vloot in zijn verscheidenheid terug te halen naar de Elburger haven. Botters, pluten, bonzen, een kubboot, punters en kotters zijn teruggekomen en in hun kielzog een nog grotere schare van traditionele schepen. Genoeg om een toekomstige museumhaven mee vol te leggen. Een klankbordgroep, waarin een aantal mensen van onze club zitting hebben, is nu druk bezig de gemeente

te overtuigen van de noodzaak de haven zodanig in te richten, dat ons geliefde Elburg zich nadrukkelijk op de kaart zet als de mooiste stad van ons land.'

Henk Hulst mag terugkijken op 40 succesvolle jaren als voorzitter (foto: André Dorst).

Nieuwe tijden, andere eisen

De Stichting tot Behoud van Elburger Botters heeft de afgelopen 15 jaren de bakens verzet. Door de succesvolle aanpak vanaf 1975 was er een situatie ontstaan die onbeheersbaar dreigde te worden. Het bestuur werd geconfronteerd met 'grenzen aan de groei' en reageerde adequaat met moderne aanpassingen van het beleid. De Botterstichting ging niet alleen schepen aankopen, maar nu ook (door)verkopen en betrok particulieren en organisaties bij het behouden van de bruine vloot in Elburg. Bij het veertig jarig bestaan van de Botterstichting doet zich een nieuwe uitdaging voor. De mannen van het eerste uur hebben een leeftijd bereikt, dat ze langzamerhand het stokje moeten overgeven aan een jongere generatie. Hoewel Henk Hulst als voorzitter en Hans van den Pol als penningmeester mannen zijn van het eerste uur, is dat bestuur wel voorbereid op de toekomst. De twee nestors hebben zich laten omringen door mensen die nu, in 2015, het stokje over moeten nemen. Normaal is zo'n bestuursoverdracht altijd riskant. Blijft de Botterstichting met een nieuw bestuur wel de succesvolle organisatie die zij de afgelopen veertig jaar was? Het huidige bestuur is echter zo samengesteld, dat dit geen probleem mag opleveren. Het bestaat op dit moment nog uit de volgende mensen:

Henk Hulst *Hans van den Pol* *Anko van der Wielen* *Henk Walles* *Wim Hoeve voorzitter*
penningmeester *secretaris* *vice voorzitter* *vice penningmeester*

Agaath de Weerd *Pieter de Jong* *Gerard Vos* *Geert van den Pol* *Jan van Loo*
……*bestuursleden*……..

Belangrijk is dat een bestuur kan voortbouwen op wat de eerste generatie bereikt heeft. Die charmante, ietwat rommelige aanpak van 'niet te veel plannen, maar gewoon beginnen en onderweg, al werkende, de problemen oplossen in het vertrouwen dat het wel goed komt', heeft voldaan bij de mannen van het eerste uur.

Maar dit 'werkmodel' is te riskant voor deze tijden nu de belangen en risico's zo veel groter zijn dan veertig jaar geleden. De huidige tijd vraagt om een modern management met een goede 'planning, en finance & control' van de activiteiten van de stichting. Iets wat het oude bestuur ook heeft opgebouwd.

Bij de terugblik van veertig jaar werk van de Botterstichting uit Elburg valt niet alleen het idealisme, het doorzettingsvermogen en de praktische instelling van de mannen (en vrouwen) van de Botterstichting op, maar ook hoe goed de stichting erin geslaagd is overheden en het bedrijfsleven uit Elburg en omgeving te bewegen om subsidies en sponsorgelden beschikbaar te stellen voor de vaak kostbare projecten die de stichting oppakte en ontwikkelde. Dat lukt alleen als geldschieters vertrouwen hebben in de mannen die aan het roer van de stichting staan. Niet alleen op uitvoeringstechnisch gebied, maar ook wat betreft financiële zorgvuldigheid en degelijkheid.
Nog meer dan in het verleden zal dat een belangrijke factor zijn in de toekomst. Immers, ook een stichting kan in beginsel failliet gaan en als dat zou gebeuren, is veertig jaar werk om een bruine vloot in de oude haven van Elburg te krijgen voor niets geweest. Daarom heeft de Botterstichting het financiële risico gespreid, door het beheer van de schepen over meerdere stichtingen en personen te verdelen.
Het lijkt me ook niet geheel toevallig, dat de Botterstichting bestuurd wordt door mannen die zelf ervaring hebben als ondernemer, die vertrouwd zijn met financieel management en weten hoe je bij een bedrijf voor continuïteit zorgt.
Successen uit het verleden zijn weliswaar nooit een garantie voor een glorieuze toekomst, maar zorgen er wel voor, dat je daar vertrouwen in kunt hebben. Er is een pracht van een vloot in beheer en de Hellege zorgt voor een eigen dynamiek.
Aan de vloot ontbreekt echter nog een scheepstype: de Vollenhoofse bol! Veel Elburgse vissers hadden een bol, maar er zijn in heel Nederland nog maar weinig originele Vollenhoofse vissersbollen overgebleven. Misschien heeft het Zuiderzeemuseum er nog een die nodig opgeknapt moet worden? De Botterstichting wordt een behouden vaart gewenst.

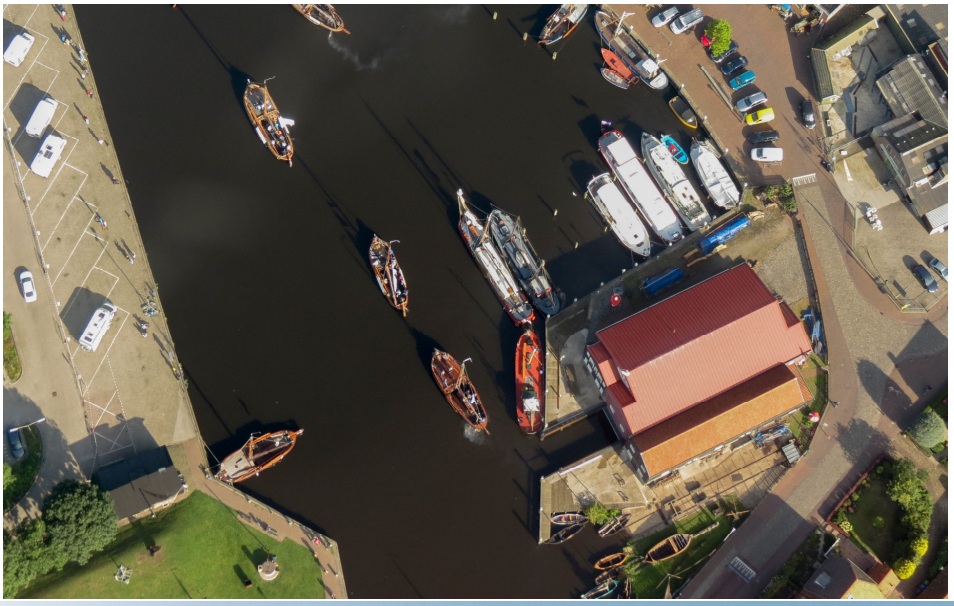

De Elburger haven, 30 januari 2015 (foto's: DCIM/100MEDIA).

Verkrijgbaarheid van dit boek: Dit boek wordt door mij in eigen beheer uitgegeven zonder winstoogmerk. Het is te bestellen bij www.lulu.com. Het boek wordt in ongeveer twee weken tijd geheel elektronisch gemaakt ('printing on demand').

U kunt de site van www.lulu.com het makkelijkst bereiken via de website www.dirkhuizinga.com. Onder de kop 'onderzoek & advies' klikt u de link www.lulu.com aan en zit u op de site van Lulu met mijn boeken. Als E-book is het gratis te downloaden. Voor aanschaf van de papieren versie dient u met mij contact op te nemen, aangezien het Amerikaanse bedrijf Lulu over de verkoop via de etalage van Lulu inkomstenbelasting wenst te heffen voor de Amerikaanse fiscus.

Bij de vele foto's in dit boek heb ik geprobeerd ten minste de naam van de maker van de foto te achterhalen en uit te zoeken of er rechten op de publicatie van een foto rusten. Dat is mij niet in alle gevallen gelukt. Vooral bij foto's uit verzamelingen van particulieren bleek dit niet eenvoudig te zijn. Op internet zijn ook tal van relevante foto's te vinden zonder nadere aanduiding over de maker of de rechthebbende. Het is dus mogelijk dat ik een fotograaf of

een instantie niet heb kunnen traceren en met publicatie van de foto in dit boek onrecht heb aangedaan. Mocht dat het geval zijn, dan verzoek ik de benadeelden om contact met mij op te nemen. De historische foto's van Elburgs visserijverleden (hoofdstuk 2) komen uit de collectie van het Streekarchivariaat NW Veluwe. De meeste foto's uit hoofdstuk 3 t/m 6 zijn van de Botterstichting, aangevuld met plaatjes uit mijn eigen archief en van fotografen die bij de foto's genoemd zijn.